

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ
GELİŞTİRİLMESİ**

ESRA GÜL KOÇYİĞİT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN

İstanbul, 2021

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ
GELİŞTİRİLMESİ**

Esra Gül KOÇYİĞİT
184170011

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN

İstanbul, 2021

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Ergenlerde (12-18 Yaş) Merhamet Ölçeği Geliştirme” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/06/2021

Esra Gül KOÇYİĞİT

İmza

TEŞEKKÜR

Bu tezde emeği geçen tez danışmanım Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN' a teşekkürlerimi sunuyorum. Doktora sürecinin en önemli aşamalarından biri olan tez aşamasında, tezimin daha iyi olması konusunda bana verdiği destek, kendime olan güvenimi tazeleme konusunda gösterdiği ilgi ve kaygımı arttırmayan bir alan yaratarak öğrenmeme, araştırmama ve sonuca ulaşmama katkı, fikir ve fayda sağladığı için gerçekten minnettarım. Kendisinin destekleyici bu tavrı sayesinde bu tezi bitirebildiğime inanıyor ve kendisine şükranlarımı sunuyorum. Her zaman dediğim gibi iyi ki tez danışmanım sizsiniz.

Prof. Dr. Gökben Hızlı SAYAR hocam ve Doç. Dr. Hüseyin ÜNÜBOL hocama tez jürimde bulundukları dönemlerde tezimin daha iyi olması için verdikleri geri bildirimler için teşekkür ediyorum. Kendilerine en büyük teşekkürü ise doktora programına başladığımız günden bugüne kadar akademik gelişimimiz için gösterdikleri gayret ve emekleri için çok teşekkür ediyor ve kendilerine akademik yönden elde ettiğim kazanımlardan dolayı minnettar olduğumu belirtmek istiyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Ürün ÖZER AĞIRBAŞ hocama da tez izlemelerde verdiği geri bildirimleri ve destekleyici tavrı için çok teşekkür ediyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Alperen MANİSALIGİL' e ayrıca çok teşekkür etmek istiyorum. Tezimin ölçek geliştirme aşamasının en önemli kısımlarında uzman görüşünü esirgemeyerek akademik yoğunluğu içinde zaman ayırıp, tezimin daha iyi olmasına yönelik verdiği fikir ve geri bildirimleri için çok teşekkür ediyorum. İyi ki sizin gibi değerli bir akademisyeni tanıma şansım oldu.

Ölçek maddelerini ilk oluşturduğumda uzman görüşüne başvurduğum Çocuk ve Ergen Psikiyatristi Uzm. Dr. Ali KORKMAZ' a değerli vaktini ayırıp tüm maddeleri inceleyerek verdiği geri bildirimlerle sağladığı katkı için çok teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Elif KOCA ve Doktorant Murathan KİRAZ' a hem ölçekle ilgili maddeler konusundaki uzman görüşleri için hem de doktora sürecinde bana verdikleri manevi destek için çok teşekkür ediyorum.

Tezimin istatistik analizleri noktasında her türlü vermiş olduğu destek, önerileri ve hatta zaman zaman benim nazıma da katlandığı için Doktorant Ahmet ALTINOK' a çok teşekkür ediyorum.

Doktora sürecimin en zor zamanlarında ve en iyi zamanlarında benden desteğini esirgemeyen ve bu süreçte yanımda olduğunu hissettiren değerli meslektaşım Dr. Öğr. Üyesi Bahadır KAYNAK' a da çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca sevgili annem Kamer AKIN, abim Hakan KOÇYİĞİT ve kız kardeşim Merve KOÇYİĞİT' e bu süreçteki desteklerinden ötürü ve şu anda aramızda olmayan rahmetli babam Şemsetdin KOÇYİĞİT' e de benim sabırlı ve merhametli biri olarak yetişmeme vesile olduğu için çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Son yıllarda pozitif psikoloji literatüründe, pozitif kişilik özelliklerinin ölçülmesine yönelik ilginin giderek arttığı görülmektedir, Merhametin ölçülebilmesi ve diğer değişkenlerle olan ilişkisinin araştırılabilmesi için çeşitli psikolojik ölçme araçları geliştirilmiştir. Ancak özellikle ergenlik dönemine yönelik, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış bir ölçme aracı olmadığı gözlenmiştir. Ergenlerin merhamet kapasitelerinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıyla tespit edilebilmesi, psikoterapi ve eğitim alanlarında kullanılabilmesi açısından önemli bir ihtiyacı karşılayabilir. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı ergenlerde merhamet düzeyini belirleyebilecek nitelikte, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

Literatür taraması, odak görüşme ve uzman görüşü alma aşamalarının ardından ölçeğin ilk formu verilmiştir. Ardından veri toplanarak öncelikle faktör yapılarını belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen faktör yapısına ilişkin yapı geçerliliğini doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizleri sonucuna göre ölçeğin altı faktörlü bir yapıda olduğu doğrulanmıştır. Faktörlere; Sevecenlik, Sorumluluk, Empati, Duygulanım, Benmerkezcilik, Acımasızlık isimleri verilmiştir.

Ayrıca, analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kadın katılımcıların tüm alanlardan ve ölçeğin genelinden aldıkları ortalama puanların erkek katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak, Ergenlerde (12-18 Yas) Merhamet Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu, alanyazındaki bilimsel çalışmalarda kullanılabileceği ifade edilebilir. Ölçekten alınan puanların artması merhamet düzeyinin de artması anlamına gelmektedir. Sonraki yapılacak bilimsel çalışmalarda, ergenlerde merhamet düzeyi ile ilişkili olabilecek faktörlerle ilişkisi değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: ergenlik donemi, merhamet, ölçme aracı, psikometrik özellikler

ABSTRACT

In recent years, it has been observed that the interest in measuring positive personality traits has increased gradually in the positive psychology literature. Various psychological measurement tools have been developed to measure compassion and investigate its relationship with other variables. However, it has been observed that there is no measurement tool for which Turkish validity and reliability studies have been conducted, especially for the adolescence period. It can meet an important need in terms of determining the compassion capacities of adolescents with a valid and reliable measurement tool and using them in areas such as psychotherapy and education. In this context, the aim of this study is to develop a valid and reliable measurement tool that can determine the level of compassion in adolescents.

The first form of the scale was given after the stages of literature review, focus interview, and expert opinion. Then, by collecting data, exploratory factor analysis was performed to determine the factor structures. Confirmatory factor analysis was conducted to verify the construct validity of the factor structure determined as a result of the exploratory factor analysis. According to the factor analysis results, it was confirmed that the scale has a six-factor structure. To the factors; they have been given the names of Affection, Responsibility, Empathy, Affection, Self-centeredness, and Cruelty.

In addition, according to the results of the analysis, it was determined that the average scores obtained from all sub-domains and overall of the Adolescent Compassion Scale differed statistically significantly according to the gender of the participants, and the average scores obtained by the female participants from all areas and the scale were higher than the average of the male participants.

As a result, it can be stated that the Compassion Scale for Adolescents (12-18 Years) is a valid and reliable measurement tool and can be used in scientific studies in the literature. The higher the scores obtained from the scale, the higher the level of compassion. In future scientific studies, its relationship with factors that may be associated with the level of compassion in adolescents can be evaluated.

Keywords: adolescence, compassion, measuring instrument, psychometric properties

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
1.BÖLÜM GİRİŞ	1
1.1.Problemin Tanımı	1
1.2.Amaç	4
1.3. Sayıtlar	4
1.4.Sınırlılıklar	4
1.5. Çalışmanın Gerekçesi ve Önemi	4
2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE	6
ERGENLİK DÖNEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ	6
2.1.Ergenliğin Tanımı	6
2.2.Ergenlik Döneminin Genel Özellikleri	7
2.2.1. İlk Ergenlik Dönemi	8
2.2.2.Orta Ergenlik Dönemi	8
2.2.3.Son Ergenlik Dönemi	9
2.3.Ergenlik Dönemi Gelişimsel Özellikleri	10
2.3.1.Bilişsel Gelişim	10
2.3.2.Sosyal Gelişim	10
2.3.3.Ahlak Gelişimi	11
3. BÖLÜM MERHAMET KAVRAMI	13
3.1.Merhametle Benzer Yapılar	17
3.1.1.Empati	17
3.1.2.Sempati	19
3.1.3.Özgecilik	20

3.1.4. Şefkat	21
3.1.5. Acıma	23
3.2. Merhametin Faydaları	24
3.2.1. Psikoterapi.....	25
3.2.2. Eğitim ve Aile	27
3.3. Ergenlerde Merhamet.....	29
3.4. Merhamet ve İlişkili Geliştirilmiş Ölçekler	30
4. YÖNTEM	36
4.1. Araştırmanın modeli.....	36
4.2. Evren	36
4.3. Örneklem.....	36
4.4. Uygulama 1	37
4.5. Uygulama 2	37
4.6. Uygulama 3	37
4.7. Uygulama 4	38
4.8. Uygulama 5	38
4.8.1.Ergenler İçin kısa Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği (EKOÖİÖ)	38
4.8.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (OSSDÖ).....	39
4.9. Ölçeğin Geliştirilme Aşaması	39
4.10.Verilerin Toplanması	41
5. BULGULAR	43
Geçerlik Çalışması	44
Açımlayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	44
Madde Ayırt Edicilik Analizine İlişkin Bulgular.....	47
Güvenirlilik çalışması.....	48
Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	49
Ölçüt Geçerliğine İlişkin Bulgular	54
Demografik Değişkenlere Gore Bulgular	55
6. TARTISMA	59
Geliştirme Sureci.....	59
Geçerlik Analizleri	60
Merhamet ve Demografik Özellikler	63
Öneriler	70
KAYNAKLAR	71
EKLER	93

EK1: Veli Onam Formu	93
EK2: İzin Belgesi 1	95
EK5: Sanal Duyarlılık Alt Ölçek Taslak Maddeleri	105
EK6: Etik Kurul Yazısı	106
EK7: Ergenlerde (12-18 Yaş) Merhamet Ölçeği	107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Açımlayıcı Faktör Analizine İlişkin Değerler.....	46
Tablo 2. Alt-Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizine İlişkin Değerler	47
Tablo 3. Güvenirlik Analizine İlişkin Değerler	48
Tablo 5. Faktörler Arası Korelasyonlar	52
Tablo 6. Güvenirlik Analizine İlişkin Değerler – DFA Örneklemei	54
Tablo 7. Ölçek alt faktörlerinin diğer ölçekler ile korelasyonu	54
Tablo 8. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre t-Testi sonuçları	55
Tablo 9. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların okul düzeylerine göre t-Testi sonuçları.....	56
Tablo 10. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların evcil hayvan besleme durumlarına göre t-Testi sonuçları	56
Tablo 11. Spearman korelasyon analizi sonuçları	57
Tablo 12. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların anne-baba ilişki durumlarına göre ANOVA sonuçları	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinin Faktörlerini Gösteren Scree Plot Grafiği	45
Şekil 2: Ergenlerde Merhamet Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli, standardize edilmiş faktör yükleri.....	50
Şekil 3. Ergenlerde Merhamet Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli, t Değerleri .	51
Şekil 4. Ergenlerde Merhamet Ölçeği İkinci Düzey DFA Modeli, standardize edilmiş faktör yükleri.....	53

EKLER LİSTESİ

Ek1: Veli Onam Formu

Ek2: İzin Belgesi 1

Ek3: İzin Belgesi 2

Ek4: Taslak Ölçek

Ek5: Sanal Duyarlılık Taslak Alt Ölçek Maddeleri

Ek6: Etik Kurul Yazısı

Ek7: Ergenlerde (12-18 Yaş) Merhamet Ölçeği

KISALTMALAR

- AFA:** Açımlayıcı Faktör Analizi
- CFI:** Comparative Fit Index
- ÇÖŞE:** Çocuklar İçin Öz-Şefkat
- DFA:** Doğrulayıcı Faktör Analizi
- DSÖ:** Duyarlı Sevgi Ölçeği
- EMÖ:** Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeği
- GFI:** Goodness Of Fit Index
- KMO:** Kaiser Meyer Olkin Adequacy Measure of Sampling
- MOT:** Merhamet Odaklı Terapi
- NNFI:** Non-Normed Fit Index
- OSSDÖ:** Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği
- ÖŞÖ:** Öz-Şefkat Ölçeği
- PABQ:** Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire
- RMSEA:** Root Mean Square Error Of Approximation
- SPSS:** Statistical Package For The Social Sciences
- SRMR:** Standardized Root Mean Square Residual
- ŞMÖ:** Şefkat- Merhamet Ölçeği

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problemin Tanımı

Psikoloji biliminin yalnızca patolojik olgularla sınırlı kalması, insan hayatında önemli yeri olan erdemlere yeterince değeri vermemesi, pozitif psikolojinin kurucusu Martin E.P Seligman tarafından eleştirilmiştir. Pozitif psikolojinin çalışma alanlarından biri olan merhamet, başta insan olmak üzere tüm canlılara ve tabiata yöneliktir. Merhametli insanın en önemli özelliği ise başkasının acısını fark etmesi ve onunla empati kurabilmesidir (Peker, 2003).

Gilbert'e göre merhamet; (2005) başkasının acısını ortadan kaldırma isteğini, acının kaynağını anlamayla ilgili bilişsel süreci ve merhametli eylemlerde bulunmakla ilgili davranışsal süreci kapsar. Yani merhamet; güdü, duygu ve davranışın bileşimi ile oluşmaktadır. Gilbert (2009) ayrıca, merhametin başkalarının yaşadığı sıkıntılara karşı derin bir farkındalık halinin olduğu ve bu farkındalık sayesinde o sıkıntıyı ortadan kaldırmak için gelişen bir yardımseverlik durumu olduğunu belirtmektedir.

Merhamet; sorumluluk, yardımseverlik, sevecenlik, saygı, duyarlılık, hoşgörü, güven, adalet, sabır gibi parçalardan oluşan çok yönlü psikolojik ve sosyal bir süreçtir (Dalgacı, 2019). Merhamet, hassas bir yüreğin susamışa su, güçsüze güç olması, düşeni kaldırmasıdır; üzüntüyü sevince, çaresizliği çözüme, gözyaşını sevince dönüştürmesidir (Aydemir, 2018). Merhamet, insanlar ve insanlar dışındaki diğer canlılar için dünyayı güvenilir bir yer kılmaktır. Zalimlik ise, kendinden olmayana yok saymak, onun acısına kayıtsız kalmak ve onun acısından keyif almaktır. Batı psikoloji öğretilerinde merhamete çok az yer verilmiş olsa da (Sayar, 2018) Doğu kültüründe merhametin önemli bir yeri vardır.

Dalai Lama, samimi ve karşılıklı bir şekilde sevgi ve merhamet duymanın, dünyada kardeşlik hissiyatını ve iş birliğini politik veya ekonomik ortaklıklardan daha emin bir şekilde sağlayacağını savunmaktadır. Lama'ya göre merhamet bir tohumdur

ve meyvelerini hoşgörüyü, affediciliği, iç görüyü arttırmak ve korku ile güvensizlik hislerini yenmekle vermektedir (Sayar ve Manisalıy, 2016).

Hindu prenslerinin günlüklerinde de merhamet duygusunun Hintlilere göre en önemli duygu olduğu görülmektedir. Atinalıların Pazar yerlerinde bulunan “Altar” diye nitelendirilen merhameti simgeleyen ulu kabul edilen bir yapıları vardır. Ona karşı hürmetli yaklaşılr. Çünkü onların inanışına göre merhamet hem Tanrıların hem de insanların hayatında oldukça etkindir. Stobaeos’tan günümüze ulaşan, Phokion’un bir ifadesinde ise merhamet, insanda bulunan ilahi bir duygu olarak nitelendirilmektedir: “O yapıyı tapınaktan, insanları ise merhametten ayırmamalıyız.” Pantşa Tantra’nın Grekçe çevirisi olan Sapientia Indorum’un ilk bölümünde şöyle yazıyor: “Merhamet, erdemlerin en değerlisidir.” Görüyoruz ki, her toplum her çağda merhametin öneminden bahsetmiş ve ahlakın temel kaynağının merhamet olduğunu kabul etmiştir. Lessing 1756’daki mektubunda da “En iyi insan, en merhametli olan insandır. En iyi insan, topluma karşı en erdemli davranan; bunu sağlayabilmek için en cesur olandır” diye ifade etmiştir (Schopenhauer, 2017).

Afrikada ise merhamet “ubuntu” kavramının bir alt boyutudur. Ubuntunun anlamı kavimden kavime değişiklik gösteriyor olsa da temel olarak bu kavram tüm insanların birbirine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Ubuntuyu açıklayan bir atasözü “Bir insan, başka insanlar aracılığıyla insanlaşır” der. Merhamet, ubuntunun önemli bir parçasıdır. Taoizmin kurucusu Laozi’ye göre de değerlerin geliştirilmesi kişinin bu hayattaki temel görevidir. Kazanılması beklenen değerler ise, ölçülü, alçakgönüllü ve özellikle merhamet sahibi olmaktır. Merhamet denildiğinde akla gelen bir başka büyük usta isim ise Konfüçyüs’tur. Çin’in ahlaki olarak gevşek olduğu bir dönemde yaşamıştır. Bu durumla mücadele eden Konfüçyüsçülükteki önemli değerlerden birisi “ren”’dir. Ren, başkalarına karşı iyiliksever ve insancıl yaklaşmak demektir. Konfüçyüs’a göre merhamet, iyilikseverliğin aktif halidir (Sayar ve Manisalıgil, 2016).

Merhametin oluşmasında şu yön açıkça görülmektedir. Bir başkasının çektiği acı veya sıkıntı doğrudan bizim tarafımızdan algılanır. Bu algılama sonucunda birey bu konuda bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştirilmeme konusunda bir tercihe yönelir. Bir başkasının sıkıntı çekmesine seyirci kalması da bireyin bir seçimi olabilir ancak merhamet dediğimiz duygu burada devreye girerek bireyi uygun şekilde yönlendirir. Merhamet sayesinde insanın içindeki ses şöyle der: “Sana nasıl davranılmasını

istiyorsan, sende bir başkasına öyle davran”. Bu şekilde daha faydalı bir kişi olunabilir (Schopenhauer, 2017).

Merhamet sayesinde kişi kendisi için istediği her şeyi başkası içinde ister hale gelir. Birey kendi “bireyselliğini” aşarak her canlı için “bu sensin” anlayışına sahip olmakta ve bu sayede diğerlerine karşı duyduğu öfkeden kurtulmaktadır. Diğerlerine öfke üretmekten vazgeçen biri, diğer insanlar ve canlılar için zarar üreten biri olmaktan çıkıp fayda veren birine dönüşebilmektedir (Uğurlu, 2015).

Merhamet, uzun yıllardır prososyal davranışlar, empati ve özgecilik gibi diğer kavramlar altında incelenmiş ve merhametin bu faydalı yapısı uzun yıllar ihmal edilmiştir. (Gilbert, 2005). Empati olarak hali hazırda çalışıldığının düşünülmesi ve ölçümü ile ilgili zorlukların olması gibi nedenlerden dolayı psikoloji biliminde merhamet kavramı kendisine oldukça geç bir zaman sonra yer bulmuştur. Ancak son yıllarda psikolojideki patolojilere odaklanmak yerine, psikolojik güçlülüğe odaklanmaya doğru yönelen yeni yaklaşımlar bu konudaki çalışmaları hızlandırmıştır (Akdeniz ve Deniz, 2016).

Genç’ in (2018) yaptığı çalışmada deney ve kontrol grubu oluşturulmuş, deney grubuna uygulanan merhamet eğitiminin, saldırganlığı, kontrol grubuna göre belirgin derecede azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Depresyon ve öfke atakları yaşayan bireylerde merhamet kapasitelerinde artış sağlanması durumunda depresyon ve öfke ataklarında azalma görülmektedir (Gilbert, 2005). Nitekim Balsamo’nun (2013) çalışmasının sonuçları da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Lutz, Brefczynski-Lewis, Johnstone ve Davidson (2008)’nin yaptığı çalışmada ise merhametli hayal kurma egzersizinin frontal kortekste değişikliklere neden olduğu ve merhametin geliştirilmesinin sosyal uyaranlara karşı daha empatik yaklaşılmasını ve mutluluğu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasına denk gelen ve biyo-psikososyal alanda hızlı değişimlerle kendini gösteren bir dönemdir (Gönenç, 2019). Bu çalışmada, ergenlerle merhamet konusu ile ilgili yapılan odak görüşme ve literatür ışığında, merhametin yalnızca insana yönelik değil, hayvanlara ve diğer (bitki) canlılara yönelik olarak kapsayıcı bir biçimde ele alınması sağlanmış ve 12-18 yaş aralığında olan ergenlerin merhamet kapasitelerinin ölçülmesine yönelik, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.2.Amaç

Bu araştırmanın amacı, klinik veya eğitim ortamında ihtiyaç duyulması halinde ergenlerin (12-18 Yaş) merhamet düzeyinin ölçümünü gerçekleştirebilecek, kültürel yapımıza uygun psikometrik bir ölçme aracının geliştirilmesidir.

1.3. Sayıtlar

1. Ergenler odak görüşmesinde herhangi bir yönlendirmeye maruz kalmadan düşündüklerini araştırmacıya aynen iletmişlerdir.

2. Ergenler taslak ölçekleri gerçek düşüncelerine göre yanıtlamışlardır.

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1.İstanbul İline bağlı Bakırköy, Büyükçekmece, Üsküdar, Esenler ilçelerinde bulunan resmi ortaokul ve liselerde öğrenim gören 12-18 yaş grubunda bulunan öğrenciler,

2.Araştırmada kullanılmak üzere hazırlanmış ölçeklerin ölçtükleri özellikler,

3.Ergenlerin (12-18 Yaş) verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.5. Çalışmanın Gerekçesi ve Önemi

Hem ülkemizde hem de dünyada psikoloji alanında yürütülen çalışma ve araştırmalarda çeşitli test, envanter ve ölçme araçları sıklıkla kullanılmaktadır (Koca, 2018). Pozitif kişilik özelliklerinin ölçülmesine yönelik ilginin giderek artması, merhametin ölçülmesi ve merhametin diğer kavramlarla olan ilişkisinin araştırılabilmesi için çeşitli psikolojik ölçme araçlarının geliştirilmesini sağlamıştır. Ancak ülkemizde genellikle uyarlama çalışmalarının ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir.

Sprecher ve Fehr (2005) tarafından geliştirilmiş olan Duyarlı Sevgi Ölçeği, başkalarına yönelik merhameti ölçebilmek için geliştirilmiş ilk ölçeklerden biridir. Duyarlı sevgi; yakın olunan ve olunmayan insanlara veya tüm insanlığa karşı duyulan önemseme, duyarlılık, ilgi ve özellikle diğer insanlar acı çektiğinde ve yardıma ihtiyacı olduğunda destekleme, yardım etme ve diğer insanları anlama üzerine odaklanmış duygu, düşünce ve davranışları içeren bir tutum olarak tanımlanmaktadır (Akin ve Eker, 2012). Sprecher ve Fehr (2005) bu ölçekle merhametin daha çok duygusal ve

soyut yönünü öne çıkarmışlardır. Daha sonra Pommier (2011), Neff'in (2003) öz anlayış ölçeğinden yola çıkarak, başkalarına yönelik merhameti daha geniş kapsamlı ölçebilmek için merhamet ölçeğini geliştirmiştir. Bu ölçeğin de Türkçe uyarlaması yapılmış ve altı alt boyuttan oluşan yalnızca yetişkin formu bulunmaktadır. Yine Pommier ve Neff'in Öz Şefkat ölçeğinden uyarlanarak 8-12 yaş kendine şefkat ölçeği oluşturulmuştur. Ancak bu ölçeğin de sadece bireyin kendisine olan şefkatini ölçmek üzerine geliştirildiği anlaşılmıştır. Gilbert, Catarino, Duarte, Matos, Kolts, Stubbs, Ceresatto, Duarte, Pinto-Gouvei ve Basran (2017) tarafından geliştirilmiş, İsveç ve Japonya versiyonları da bulunan Ergenlerde (15-20 yaş) Merhametli Katılım ve Eylem Ölçeği'nin de daha çok bireyin kendisine ve başkalarına yönelik merhametli davranışlarını (Henje, Carlberg Rindestig, Gilbert ve Denhag, 2020) ölçtüğü tespit edilmiştir.

Giriş kısmında bahsedildiği üzere merhametin yalnızca insana değil, başta insanlar olmak üzere tüm canlılara ve tabiata yönelik olduğu bilgisinden yola çıkılarak 12-18 yaş arasındaki ergenlerin merhamet kapasitelerini kapsamlı bir şekilde ölçebilecek herhangi bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Son dönemlerde merhamet konusuna olan ilginin artmış olmasıyla birlikte bu çalışma, klinikte ve rehberlik alanlarında 12-18 yaş grubu danışanların merhamet seviyelerini ölçebilecek, gerekli tedavi ve eğitim programlarının uygulama öncesinde terapist, rehber öğretmen gibi uzmanlara yol gösterici olacak, kültürümüze uygun geçerli ve güvenilir psikometrik bir ölçme aracı ihtiyacını karşılayacaktır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

ERGENLİK DÖNEMİ VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde ergenlikle ilgili genel bilgiler aktarıldıktan sonra, bu dönemde gerçekleşen gelişim alanlarından bahsedilecektir. Ayrıca ergenlik döneminde merhamet algısı ve etkileri ile ilgili bilgi verilecektir.

2.1.Ergenliğin Tanımı

Latince de “adolescence” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ergenlik, çocukluk ve erişkinlik arasındaki bir geçiş dönemidir (Aydın, 2005). Ergenlik, bir durum değil bir süreci ifade etmekte olup, bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli gelişimin olduğu bir evre olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2005; Yavuzer, 1998).

Farklı bir ifadeyle ergenlik; biyolojik yöndeki değişiklikler başta olmak üzere fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik alanlarda birçok değişimin ve gelişimin ortaya çıktığı, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin kazanıldığı, zihinsel gelişime paralel olarak soyut düşünme becerisinin geliştiği, ayrıca ekonomik, siyasal, toplumsal, yasal ve kültürel vb. alanlarda da değişim ve sorumluluğun arttığı bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir (Selçuk, 2004).

Kulaksızoğlu ergenliği, “insanda bedensel büyümenin, hormonal, duygusal, sosyal, zihinsel, cinsel ve kişisel değişim ve gelişmelerin meydana geldiği, buluş çağıyla başlayıp, bedensel olarak büyümenin tamamlanması ile sonlandığı varsayılan özel bir dönemdir” şeklinde tanımlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2001).

Bahadır (1994) ergenliği, “bireyin biyo-psiko-sosyal alanlarında ortaya çıkan kritik gelişmelerin yanında duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında belirgin seviyede değişimlerin gözlemlendiği, davranış ve hareketlerde çeşitli zorlukların yaşandığı yetişkinliğe doğru bir geçiş dönemi” olarak ifade etmektedir.

Ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal süreçlerle devam eden cinsel ve psikososyal olgunlaşmayla birlikte bireyin bağımsızlığını, kimlik duygusunu ve aynı zamanda sosyal açıdan üretkenliği kazandığı zaman sona eren bir dönemdir (Derman, 2008).

Yavuzer ise ergenlik dönemini, “psikolojik, biyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın olduğu, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi” olarak tanımlamıştır (Yavuzer, 1998).

Ergenliğin başlama yaşına etki eden pek çok faktör vardır. Ergenliğin başlama yaşı kişiden kişiye değiştiği gibi cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Ayrıca, bireyin içinde bulunduğu iklim koşulları, sosyo-ekonomik durum ve buna bağlı olarak sağlık ve beslenme koşulları ergenliğin başlama yaşını etkilemektedir. Kızlar, erkeklere göre yaklaşık olarak iki yıl daha önce olgunlaşmaya başladıkları için ergenliğe daha çabuk girmektedirler. UNESCO ergenlik dönemini onbeş- yirmi beş yaş arasında olduğunu belirtmektedir (Kavun, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise on-on dokuz yaş aralığını adölesan, onbeş- yirm dört yaş aralığını gençlik dönemi, on dokuz-yirmi dört yaş aralığını ise genç insan olarak tanımlamaktadır (Şahin ve Çöven, 2016). Yavuzer (1998) ülkemizde ergenlik yaşının kızlarda ortalama on- on iki yaş, erkeklerde on iki- yirmi dört yaşları arasında başlamakta olup yirmi dört-yirmi beş yaşlarına kadar devam etmekte olduğunu belirtmektedir.

Ergenlik dönemini, genel olarak yaş sınırı kesin olarak belirlenemeyen, bununla birlikte çocukluktan yetişkinliğe geçme, özerk bir kimlik oluşturma, hızlı bir gelişim süreci içinde olma özelliğini taşıyan kritik bir dönem olarak değerlendirebiliriz.

2.2.Ergenlik Döneminin Genel Özellikleri

Sosyal bilimciler ergenliği üç ayrı dönemde incelemekte olup bu aşamalar genel olarak;

İlk ergenlik dönemi: 10-12 yaş

Orta ergenlik dönemi: 12-18 yaş

Son Ergenlik dönemi: 18-21 yaş şeklinde sınıflandırılmıştır (Genç, 1989).

Bu dönemde genel olarak bireyin kazanması gereken özellikler;

2.2.1. İlk Ergenlik Dönemi

Cinsiyet yeteneklerinin kazanıldığı dönem Erinlik (Puberty) olarak tanımlanmaktadır. Buluş denilen bu dönem kızlarda ortalama 12-13, erkeklerde ise 13-14 olup ergenliğin başı olarak kabul edilmektedir. Dönemin yarısı çocukluk yarısı ergenlik olmak üzere 2-4 yıl sürmektedir. Erinliğin başlangıcı kızlarda ay halinin görülmesi, erkeklerde gece boşalmalarının başlaması ve idrarda androgen hormonlarının görülmesinden anlaşılabılır. Bu dönemde fiziksel değişim ve gelişim oldukça hızlıdır (Gander ve Gardiner, 1993; Kulaksızoğlu, 2001; Selçuk, 2005). Bu hızlı değişim ergenin uyum sağlamasını zorlaştırır. Cinsel gelişimle birlikte duygularda değişiklikler görülür. Ergen, yeni bir duygu dünyası ile tanışır ve karşı cinse yönelik aşk, neşe ile birlikte karamsarlık, iç sıkıntısı gibi birbirine zıt duygular yaşar. Bu duygular ergenin davranışlarını şekillendirir. Böylece birbirine zıt gibi görünen kararsız, dengesiz davranışlarla birlikte, yaşanan iç sıkıntısı ve karamsarlığın neden olduğu yalnız kalma isteği bu dönemde sıklıkla görülmektedir (Kavun, 2016; Milli Eğitim Bakanlığı, 2011).

Bu dönemde “Nasıl görünüyorum?” sorusu önem kazanmaya başlar. Fiziksel ve cinsel gelişim oldukça hızlıdır. Değişikliklere karşı kendi vücuduna yabancılaşma hissi, şaşkınlık, endişe ve uyum güçlüğü yaşamakla birlikte çevreye karşı beklenmedik ani çıkışları görülebilir. Çevresi tarafından anlaşılmadığı ve sevilmediği düşüncesine kapılabilir. Bağımsız olma isteği çok belirgindir. Cinsel kimliğini hisseder ve soyut düşünme ve bilimsel sorgulama başlar (Aydın, 2005; Milli Eğitim Bakanlığı, 2011).

2.2.2.Orta Ergenlik Dönemi

12-14 yaşlarında başlayıp 15-18 yaşlarında bitmektedir. Bu dönemde çok fazla duygusal dalgalanma yaşayan ergen anne babadan ayrışma, özerk bir birey olma çabası içindedir. Duygusal yatırımını daha fazla akranlarına ve karşı cinse yapma çabası görülmektedir. Ayrıca ergenlerin bu dönemde olası riskleri daha az görmeleri, kendilerini her şeyi yapabilir gibi algılamaları ve özerklik isteği içinde olmaları ebeveynleri ile çatışmaya neden olmaktadır (Derman, 2008; Temel ve Aksoy, 2001).

Bu dönemdeki ergen ne çocuk ne de yetişkin olarak kabul görmektedir. Ebeveynler tarafından ergenin potansiyeli hakkında kesin bir fikir yoktur. Bu dönemde “Ben kimim?” sorusu önem kazanmaya başlar. Bu sorunun cevabını bulmaya çalışan

genç, bir işe başlamaya ya da bir üst seviye eğitime devam etmeye karar verir (Kulaksızoğlu, 2001).

Kendilerini çoğu zaman akranlarının gözünden gören ergenlerin, giyim tarzı, davranışları ve görünümünün akranları tarafından onay görmemesi benlik saygılarında azalmaya neden olur. Diğer yandan ise çok yakın ilişkiler ergenlerin bağımsızlığını tehdit ettiğinden ilişkilerdeki sınır bu yaş grubu ergenlerde önemli bir kaygı kaynağıdır (Aydın, 2005; Derman, 2008).

Bu dönem soyut düşünme becerisinin daha fazla geliştiği görülür. Bir olay ya da durumla ilgili genellemeler yapabilir, soyut düşünebilir ve deneyimleriyle birleştirebileceği bir iç görüş elde edebilir. Tepkisel davranışlardan ziyade daha üzerinde düşünülmüş bir tutum sergileyebilir. Bir yandan bağımsız olma isteği sürerken diğer taraftan saldırgan davranışlarda azalma gözlenir. Anne babadan ayrışma ve yetişkinleri model alma ve taklit etme başlar (Kavun, 2016).

2.2.3.Son Ergenlik Dönemi

On sekiz yaş civarında başlayan ve kimlik duygusunun bütünleşmesi ile sona eren bu dönemde gencin duyguları olgunlaşmış ve genç çevresindeki diğer kişilerle ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönemde değerler ve ahlak anlayışında da belirginleşme başlamıştır (Aydın, 2005; Derman, 2008).

Bu dönem kimlik duygusunun belirginleşmesiyle birlikte iş, meslek, askerlik görevi ve evlilik süreçleri önem kazanır. Özsever özelliklerinin azalması sonucunda çevresiyle daha fazla iletişime giren genç, karşı cinse ilgi duymaya ve toplumsal konularla daha fazla ilgilenmeye başlar. Bu dönemde soyut düşünme becerilerinin gelişimi tamamlanır (Geçtan, 1995; Koç, 2004; Parlaz ve Tekgül, 2016; Önk, 2000).

Gelişimin son ergenlik aşamasında olan genç, yetişkin hayatın kendisinden ne beklediğini anlamaya ve bu duruma ayak uydurmaya başlamıştır. Kendisi için en iyi seçimleri yapabilecek düzeye erişmiştir (Önk, 2000).

2.3.Ergenlik Dönemi Gelişimsel Özellikleri

2.3.1.Bilişsel Gelişim

Ergenlik dönemi itibariyle fiziksel gelişimle birlikte bilişsel alanda da gelişim ve değişim yaşanır. Kuşkusuz dil ve zeka açısından gelişme, büyük ölçüde biyofizyolojik olgunlaşmaya bağlıdır (Aydın, 2003). Zihinsel gelişim olarak da ifade edilen bu kavram ergenin yalnızca kendisini ve yakınındaki kişilerin farkında olmasını değil dünyayı tanıması ve yaşadığı çevrenin de farkında olmasını da sağlayan önemli bir işleve sahiptir (Baş, 2019).

Piaget, bilişsel gelişimi Duyu-Hareket Dönemi, İşlem Öncesi Dönem, Somut İşlemler Dönemi ve Soyut İşlemler Dönemi olarak dönemlere ayırmaktadır. Tüm çocuklar bu dönemleri sırasıyla geçirir. On iki yaş ve üzeri Soyut işlemler dönemi olarak ifade edilmekte olup ergenlik dönemini işaret etmektedir (Selçuk, 2005).

Çocukların düşünme biçimleri ergenlik döneminin başlangıcından itibaren yetişkinlere benzer hale gelir. Daha önce somut düşünme biçimine sahip olan birey ergenlikle birlikte soyut düşünmeye başlar. Ergen düşüncesi daha az saplantılı ve dolayısıyla daha esnek bir özelliğe sahiptir (Selçuk, 2005). Bir problemin çözümünü somut yollarla sınırlandırmaz ve olası denenceleri geliştirir. Daha sonra bu denenceleri test ederek sistemli bir biçimde çözüme ulaşır. Mantıksal düşüncenin tümdengelim ve tümevarım olan iki biçimini de yetişkinlerde olduğu gibi kullanmaya başlamıştır (Aydın, 2003; Cüceloğlu, 2018; Sanemoğlu, 2020). Ergen bireyler için soyut kavramlar önem kazanmaya başlamıştır. İdeolojik kavramlar, siyasi fikirler, ölüm ve ölüm sonrası hayat, güven, adalet gibi konular ilgisini çekmeye başlamış ve bu kavramlarla ilgili sorular sorup cevaplar aramaya başlamıştır (Baş, 2019).

2.3.2.Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, ergenlik döneminin diğer önemli bir gelişim boyutudur (Koç, 2004). Sosyalleşme, bireyin doğuşundan itibaren belli aşamalardan geçerek içinde bulunduğu toplumun kendisinden beklediği rol ve ilgili kurallarından haberdar olmasıdır (Aksüt ve Batur, 2007; Kağıtçıbaşı, 2004; Şahin ve Özçelik, 2018). Ergenin daha önceki çocuksu davranışları yerini daha yetişkin davranışlara bırakır. Bir yandan ebeveynlerin etkisinden uzaklaşmaya çalışırken çevresinde beğendiği farklı kişileri

model olarak kendine seçebilir. Bu model aldığı kişiler, okulda bir öğretmeni olabileceği gibi, bir sporcu, siyasi bir lider ya da bir sanatçı olabilir. Ergen, her yönden model aldığı kişiye benzemek ister ve onunla özdeşim kurar. Duygularındaki değişkenlik nedeniyle bir süre sonra model aldığı kişilerde değişiklik olabilir. Kimlik gelişimi tamamlanıncaya kadar ergendeki duygusal değişkenlikler devam eder (Sarı, 2008).

Toplumsal ilişkiler içinde davranışı yöneten ahlaki değerleri (ethical ideas) anlamak ve buna göre bireysel davranışlarını yönetebilme becerisini kazanmak, sosyal gelişimin önemli bir parçasıdır. Ergenlik döneminde bilişsel ve duyuşsal olarak belli bir olgunluğa ulaşan birey, ahlaki yargıları doğru anlayıp yorumlama beceri düzeyine ulaşmaktadır (Aydın, 2003).

Ergen “sosyal geçerliliği olan bir kendilik” inşa etmektedir. Yani ergen nasıl bir insan olduğu ile ilgili kuramlar geliştirir, kuramları dener, değiştirir ya da kuramlara uygun davranmaya çalışır. Ergen bu şekilde kendine karşı olan bakışında giderek bir bütünlük ve süreklilik kazanır (Dinçel, 2006).

2.3.3.Ahlak Gelişimi

Ahlak gelişimi, bireyin bulunduğu toplumun değer yargılarını benimseyerek içinde yaşadığı çevreyle uyumunu sağlayacak kendi ilke ve değer yargılarını oluşturduğu bir süreçtir. Bilişsel gelişim ile ahlak gelişimi birbiri ile paralel yönde bir gelişim seyri izlemektedir (Aydın, 2003; Bacanlı, 2005; Milli Eğitim Bakanlığı, 2011). Ahlak gelişimi ile ilgili önemli çalışmalar yapmış olan Piaget, çocukların 10-12 yaşlarına kadar kuralları tam olarak kullanamadıkları ve izleyemediklerini belirtmektedir (Senemoğlu, 2020).

Kohlberg ise, ahlak gelişimini gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası olmak üzere üç düzeyde incelemiştir. Bu düzeyler bireyin “doğru ya da “ahlaki davranış” olarak neyi algıladıkları ve bunu nasıl belirlediğine göre sıralanmıştır. Gelenek öncesi düzey dışsal kurallara bağlılığın olduğu dönemdir. Birey kurala uyma davranışını yalnızca cezadan kaçmak için gösterir. Olayı dış görünüşüne göre değerlendirir ve olayın gerisindeki nedenleri dikkate almaz. Ahlak gelişiminde geleneksel düzeye denk gelen ergenlerde ise rol alma ve empatinin gelişip oluşması

noktasında önemli bir bilişsel farklılık oluşur. Böylece çevreye uyum ve başkalarının ne hissettiği önemli hale gelir. Artık kurallara yalnızca cezadan kaçmak için değil, başkalarını memnun ve mutlu etmek için uyar (Aydın, 2005; Gürses ve Kılavuz, 2016; Özbay, 2005; Senemoğlu, 2020). Bu nedenle ergenlik dönemi öncesinde bütünüyle gelişmiş bir ahlak yapısından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü, soyut kavramların anlaşılıp yorumlanabilmesi için bireyin belli bir bilişsel olgunluğa ulaşmış olması gerekmektedir (Koç, 2004).

Ergenin içinde yaşadığı çevre doğruyu bireyin bulma beklentisi içindedir. Bu durum ergenin iç kontrolünü ifade eden vicdan gelişimine neden olur ve dış kontrol gerekliliğini ortadan kaldırır. Ahlaki gelişim davranışının en belirgin özelliği olan kendi kendini yönetebilme becerisini kazanıldığı ergenlik, birey için ahlak gelişimi açısından en hassas olunan dönemdir (Koç, 2004).

Ahlaki gelişim; insanlar ahlaki ikilemle karşı karşıya kaldıklarında ne düşünürler? şeklinde muhakeme etmekle birlikte ahlaki yargı gerektiren durumlarda nasıl davranılması gerekir? şeklindeki davranışı içerir. Bir başkasına yardımda bulunma gibi toplumsal davranışlarda bununla ilişkilidir (Steinberg, 2007).

3. BÖLÜM

MERHAMET KAVRAMI

Merhamet kavramının tanımı incelendiğinde pek çok tanım karşımıza çıkmaktadır. Merhametin İngilizce karşılığı olarak kullanılan çok sayıda kelime olduğu görülmekle birlikte daha sıklıkla compassion'un kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca grace, charity, pity, benignity, mercy gibi kelimelerde merhamet olarak kullanılmıştır (Akın, 2018).

Merhamet “r-h-m” kökünden türemiş bir kelimedir. Arap dilinin en eski dillerinden biri olan İbn Faris (ö.295/1004) “r-h-m” kökünün anlamını; “rikkat”, “atf” ve “re’fet” kelimeleri ile ifade etmiştir (Karagöz, 2014).

“Rikkat” yumuşak kalpli ve şefkatli olmak, kaba, kırıcı ve sert olmamak; “atf” ve “re’fet” ise iyilik ve hayırsever olmak, kaba, katı, sert ve kırıcı olmamak anlamlarına gelir. Merhamet, kalp ile ilgili olup başka insanlarla ve diğer canlılarla olan ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Sözlük anlamı itibariyle ruhm, rahmet ve merhamet kelimeleri eş anlamlı kelimelerdir. Dolayısıyla merhamet; insan kalbinin yumuşak, duyarlı ve hassas olmasıdır. Bu duyarlılık kişiyi yardımsever ve affedici yapar. Bir insanın başka bir insana iyi davranması, iyilik yapması, herhangi bir yardımda bulunması merhamet olduğu gibi, bir insanın suçunu, kusur ve hatasını affetmesi, onu cezalandırmaya kalkmaması da merhamettir (Karagöz, 2014).

Biyoetik Terimleri sözlüğünde merhamet; “zor veya kötü durumda bulunan bir kişi veya gruba ve bezen de insan dışı canlılara da yönelik duygudur” diye tanımlanmaktadır. Karşıdaki kişinin hangi yapmış olduğu eylemden dolayı o duruma düştüğünün ve bunu hak edip etmemesinin bu duygu için belirleyici olmadığı belirtilmiştir (Oğuz, Kucur, Tepe ve Örnek Büken, 2005).

Türk Dil Kurumuna göre ise merhamet “bir kimse veya başka bir canlının karşılaştığı kötü durumdan ötürü duyulan üzüntü ve acıma hissidir” (Türk Dil Kurumu, 2021).

İslam Ansiklopedisinde merhamet; “acımak, şefkat göstermek” anlamında masdar olarak, “acıma duygusu, bu duygunun etkisiyle yapılan iyilik, lütuf” anlamında ise isim olarak kullanılmaktadır. Merhamet ve aynı anlama gelen rahmet kelimeleri

öncelikle Allah'ın bütün yaratılmışlara yönelik lütfunu belirtmekte ve insanlarda bulunan, onları diğer insan ve canlıların içinde bulundukları sıkıntılar karşısında duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eden bir acıma duygusunu ifade etmektedir. (Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, 2021).

Mandeville “eğer insanlar merhamet duygusundan yoksun olmuş olsalardı sadece hilkat garibesi olacaktı. İnsanlar bu duygu sayesinde bencilliklerini yenerek tüm insanları korumak ve devamlılığını sağlamak yönünde bir adım atarlar” diye ifade etmektedir (Schopenhauer, 2017).

Merhametin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. Bu konu ile ilgili ipuçları yeni bir alan olan biyoarkeoloji yapılarında görülmektedir. Bu araştırmalarda elde edilen bilgiler insanların geçmiş çağlardan beri birbirine karşı sevgi duyduğunu ve merhamet ettiğini göstermektedir. Örneğin; Vietnam'da yapılan kazılarda bundan 4000 yıl öncesine ait insan kemiklerine rastlanmış ve bu kemikler incelendiğinde ergenlik çağına girmeden önce felç geçirmiş olan bir erkeğe ait olduğu anlaşılmıştır. Yapılan incelemede bu kişinin yirmi ila otuz yaş arasına kadar yaşamış olduğu ile ilgili ilginç sonuca ulaşılmıştır. Yani bu bulgu imkanları son derece kısıtlı olan, geçimini avcılık ve balıkçılıkla sağlayan kavminden biri, ölene kadar bu engelli gencin yeme, içme, kişisel temizlik, güvenlik, barınma, ulaşım gibi ihtiyaçlarını karşılamıştır. Aksi halde bu durumdaki birinin hele ki 4000 yıl öncesinde o kadar süre yaşaması mümkün görünmemektedir (Sayar ve Manisalıgil,2016). Bu bilgiye göre insanoğlunun, bütün coğrafyalarda, kadim çağlardan beri birbirine destek olduklarını anlayabiliriz.

İslam dininde de merhametin önemli bir yeri vardır. Kur'an-ı Kerim'de kalbin katılaşmasından paslanmasından, sertleşmesinden, hastalanmasından bahsedilmektedir. Yapılan vurgularda merhamet duygusu ile kalp arasında bir bağlantı olduğu vurgulanmakta; merhametsizlik kalbin katılaşması ile ifade edilmektedir (Genç, 2018).

Merhametin insanlığın her döneminde bir yeri olduğunu gösteren benzer izlerle, kadim bilgelikte de karşılaşılmaktadır. Aristoteles, “Retorik” adlı eserinde merhamet kavramına değinirken başkalarının belirgin seviyedeki acısının insanda merhamet duygusunu uyandırabileceğini söylemektedir. Aristoteles; ölüm, fiziksel acılar, yaşlılık, hastalık, açlık, yalnızlık, zayıflık, kötü muamele görmek, maddi kayıplar, itibar kaybı ve engelli olmayı acının kaynakları olarak saymaktadır. Aristoteles'e göre,

başkasının başına gelenin kendi başına da gelebileceğini düşünmesi kişinin merhamet duygusunu harekete geçirmektedir (Sayar ve Manisalıgil, 2016). Ayrıca Aristoteles, merhametli olmayı ahlaki bir erdem olarak kabul etmektedir (Akdeniz ve Deniz, 2016).

Nietzsche'ye göre ise; merhamet “bencil bir güdüdür, birinin diğeri için- onunla acı duyma- gerekliliği tamamen kendi acısından kurtulmak için çare aramasıdır” (Cingel, 2009).

Schopenhauer ve Hint düşüncesi, insanların yaşadığı acıların büyük bir kısmının insanlarda var olan bencil eğilimlerden kaynaklandığını ifade etmektedir. İnsanlardaki bencilce davranışlar ortadan kalkarsa acıların birçoğunun ortadan kalkacağı açıktır. İnsanlar sahip oldukları bencilce davranışlar nedeniyle diğer insanlarla paylaşmayı ve merhamet etmeyi unutmuşlardır (Uğurlu, 2015; Schopenhauer, 2010).

Schopenhauer'in felsefesi de bu anlamda merhamet kavramına dayanmaktadır. Onun tanımlamasına göre insanoğlunun davranışlarının üç temel itici gücü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi başkalarının acı çekmesini amaçlayan kötülük, diğeri kişinin rahatını amaçlayan bencillik, üçüncüsü ise kişinin başkalarının rahatını amaçlayan merhamettir (Schopenhauer, 2017).

Felsefesinin temeline merhamet kavramını yerleştiren Schopenhauer, merhametin, yalnızca insanlara değil, insan dışındaki tüm canlı türlerine yönelik gösterilmesi gerekliliğini savunmaktadır. İnsanı ahlaklılığa götüren gerçek güdünün merhamet olduğunu ifade eden Schopenhauer, insan sevgisi, hak ve bunlara benzer diğer erdemlerinde kaynağını merhametten aldığını belirtmiştir. Ona göre merhamet insanın doğasında vardır ve ırka, cinse, çağa ve farklı değerlere göre değişmeyen bir kavramdır. Merhamet gücü sayesinde hem başkalarına kötülük etmemizi engeller hem de onlara yardım etmemiz için bizi harekete geçirir (Akın, 2018; Schopenhauer, 2017). Comte ise şöyle der; “İnsanlık, bir erdem olarak, neredeyse merhametin eş anlamlısıdır. Tamamen merhametten yoksun olmak, insan dışı olmaktır.” Buradan da merhametin aslından bir erdem olarak kabul edildiği ama insanlıkla eş değer bir erdem olduğu vurgusu yapılarak, merhametten yoksun olmanın kişiyi insanlığından yoksun hale getireceği ifade edilmiştir (Gör, 2013).

Merhamet, bütün insanlar için iyilik isteme ve onlara yardım etme isteği duymadır (Hökeleli, 2011). Hökeleliye' ye göre "merhamet iyilik yapmaya, başkalarının durumuyla ilgilenme ve yardım etmeye bizi yönelten bir duygudur". Merhametin zıt anlamları ise; acımasızlık, sertlik, kıskançlık, zalimlik, katı yüreklilik, ilgisizlik, bencillik ve duyarsızlıktır (Aydemir, 2018).

Merhamet bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç boyutu kapsar. Bir başkasının içinde bulunduğu durumu anlayabilmek bilişsel boyutu, kişinin ne hissettiğini hissetmek duygusal boyutu, yararlı bir şekilde yanıt vermek üzere harekete geçmek ise davranışsal boyutudur. Bu üç boyuttan biri eksik olduğunda merhametin ifadesi de eksik olacaktır (Scott, 2000).

Neff (2003) in öz -anlayış modeline göre merhamet; sevecenlik, paylaşımların bilincinde olma ve bilinçli farkındalığın bileşiminden oluşturmaktadır. Bu üçlü yapı birbiriyle eş zamanlı hareket etmektedir. Bu yapı kişinin, bir diğerinin olumsuz durumunu fark etmesi, yakınlığın oluşması ve yardım etmesidir (Pommier, 2011).

Gerek Nietzsche gerekse Freud bilinç dışını zalim ve vahşi içgüdülerin alanı olarak tanımlamıştır. Batı da insanın özünün kötü olduğu yönünde vurgu yapmaktaydı. Batının aksine Doğu öğretilerinde ise insanın özünde merhamet olduğu ifade edilmiştir (Sayar, 2018).

Tibet'in ruhani lideri Dalai Lama diğer insanların da en az kendimiz kadar önemli ve değerli olduğunun farkına varılması gerektiğinin önemli olduğunu belirtmektedir. Diğer insanlara merhamet göstermek kendimizden fedakârlık yaptığımız ya da yalnızca diğer insanların menfaatine olan bir şey olmadığını aksine merhameti kendi içimizde hissetmenin kişide çok daha büyük bir kararlılığa neden olacağını ve bu şekilde de kişinin kendisini daha iyi hissedeceğini belirtmektedir (Lama, 2015) İyi davranış yaşamın daha anlamlı, daha yapıcı ve daha huzurlu olma yoludur. Bunun için, birçok şey kendi davranış ve zihinsel yapımıza bağlıdır (Lama, 2002).

Merhamet duygusu, evrensel olup bütün canlılarda mevcuttur. Örneğin, bir düşmanın yaklaştığını hisseden dişi kuşlar, ölü taklidi yaparak yavrularını korumaya alırlar. Merhamet duygusuna sahip birey, ayırım yapmaz. Merhamet, karşı taraftaki kişinin kimliği ve kişiliğini dikkate almadan herkese eşit dağıtılan ve geliştirilmesi gereken bir duygudur. Merhametin zıddı ise bencilliktir. Merhamet ve bencillik, tahterevallinin iki ucu gibidir. Merhamet, arttıkça bencillik azalır. İnsan dünyasında

hangisini beslerse o yönde bir gelişim sağlar. Merhamet, çoğu insanda var olmasına rağmen, gösterilme şekli kişiden kişiye değişir. Merhametin azaldığı durumlarda, şiddet ve saldırganlık artar (Tarhan, 2020).

3.1.Merhametle Benzer Yapılar

Bu bölümde merhamet ile yakın ilişkili ve sıkça karıştırılan benzer yapılardan bahsedilecektir. Benzer özellikleri ve farklılıkları ortaya konulacaktır.

3.1.1.Empati

Empati kelimesi, Almanca kökenli “Einfühlung” ve Yunanca kökenli “Empatheia” kelimelerinden köken almakta ve algılamak, hissetmek anlamlarını içermektedir. Bu kelimeyi Almanca karşılığı olan Einfühlung” olarak 1897 yılında (Yurduseven, 2018) ilk kullanan Alman Psikolog Tpeoder Lipps’tir. Lipps’ten sonra 1909 yılında Titchener “Empatheia” kelimesinden esinlenerek ilk kez “Einfühlung” terimini İngilizceye “empathy” olarak çevirmiştir (Ay, 1999; Aydın, 1996; Karakaya, 2001).

Empati; kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak olayları onun bakış açısıyla değerlendirme, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilme, anladığını ve hissettiğini kişiye sözel veya davranışsal şekilde yansıtmak olmak üzere üç aşamalı bir eylemdir (Dökmen, 2008; Eroğlu, Ataizi, Akıncı ve Yüksel, 2013; Ersoy ve Köşger, 2016; Kasapoğlu, 2006; Türkgeldi, 2019; Karakaya, 2001; Michalik, Eisenberg, Spinrad, Ladd, Thompson ve Valiente, 2007; Özbek, 2004).

Empatide karşısındaki kişinin duygularını anlamak temel esastır. O kişi ile aynı duygu ve düşünceleri paylaşmak, özdeşim kurmak gerekmez. Empati, doğal bir eğilim olmakla birlikte, eğitimle geliştirilebilir özelliğe sahiptir (Kasapoğlu, 2006).

Empatinin bilişsel ve duygusal iki boyutundan söz edilir. Kişinin karşısındaki ile empati kurabilmesi için öncelikli olarak bilişsel yönden kendisi ile karşısındakini ayırt edebilmesi ve karşısındakinin hangi duyguda olduğunu bilişsel olarak anlayabilmesi

gerekir. Empatinin duygusal alt boyutu ise karşıdaki kişinin duygularını anlama ve hissetmeyi içerir (Jolliffe ve Farrington, 2006; Türkgeldi, 2019) İnsanlar doğumdan itibaren çevresindeki kişilerin duygularını bilişsel olarak anlayıp, duygusal olarak tepki verirler. Yaşamın ilk haftasında bebeklerin başka bebeklerin ağlamasına ağlayarak karşılık vermesi, yaşanan bu duygusal uyumun empatinin ilk belirtisi olduğu kabul edilir. Başkasının ačíısından görme ve uygun davranış sergilemenin başlangıcı ise altıncı yaştır (Shapiro, 2000). Yaşın artışına bağlı olarak gittikçe kişilerde başkalarının bakış ačíısını ve sıkıntısını anlayabilme becerilerinde gelişme görölür (Ersoy ve Kořger, 2016).

On iki yaşından itibaren ise ergenler empati becerilerini tanıdıkları kişilerin ötesine de taşırlar ve hiç tanımadıkları kişilerle de empati kurmaya ve dünya sorunları üzerinde düşünmeye başlarlar (Shapiro, 2000). Ergenlerde sosyal davranışların gelişmesinde empatinin önemi büyüktür (Bloom ve Lambie, 2019; Zengin, Yalnızoğlu Çaka ve Çınar 2018).

Empati kavramı, merhametin yardım etme, gönüllölük ve etkileşimi içermesi nedeniyle davranışsal olarak birbirlerine benzerlik göstermektedir. Empati ve merhamet hatta bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır (Neff, 2003; Jeffrey, 2016). Ancak empati başkalarının sıkıntı ve acısını anlamaya yönelik önemli bir yeterlilik olmasına rağmen, sıkıntıları gidermeyle ilgili herhangi bir davranış ya da motivasyonu içermediği belirtilmektedir (Akdeniz ve Deniz, 2016). Goetz, Keltner ve Simon-Thomas (2010) da, merhameti, “bir başkasının acısına tanık olmayla ortaya çıkan ve ardından o kişiye yardım etme isteğini güdüleyen his” olarak tanımlar. Bu tanım, merhameti bir tutum, diğerlerine karşı yalnızca iyilikçi genel bir tavır olarak ele alan yaklaşım ve bir başkasının duygusunun vekaleten yaşanmasını anlatan empatiden ayırır.

Bir başkasının çektiği acıyı gidermeye yönelik ilgi üzerinde yoğunlaşan “sempati”, “acıma”, “empatik ilgi” gibi terimlerle isimlendirilen durumlar merhametle ilintili durumlar ailesi içinde sayılsa da evrimsel ačíıdan diğer duygulardan farklıdır ve ihtiyaç halinde başkalarına yönelik kendine özgü davranış biçimini güdüleyen bir durumdur (Atalay, 2015).

3.1.2.Sempati

Sempati, “sympatia” kelimesindeki “sym” veya “syn” öneki, “ile”, “ile birlikte” veya “birlikte” anlamına gelir. Eski Yunanca “sympatheia” kelimesinden İngilizce’ye “sympathy” olarak geçmiş olan kelimenin anlamı, biriyle birlikte acı çekme, onun yerine kederlenmedir. (Gülseren, 2001; Türkgeldi, 2019).

Sempati, belli bir nedene dayanmadan ve tam olarak tanımadan, bir kişinin bir başkasına doğrudan doğruya eğilim göstermesi, ilgi gösterme şeklinde yaşamış olduğu tecrübelerle katılmasıdır yani duyguların paylaşılmasıdır. Duyguları paylaşılan kişiyle özdeşim kurulur (Kasapoğlu, 2006).

Sempati, başkalarını anlayabilme eylemini destekleyen önemli bir duygudur. Sempati duyduğumuz kişilerle aynı duyguları yaşarız. Üzülme durumunda üzüntü, sevinme durumunda sevinç duyarız (Gates ve Jersild, 1975).

Sempatinin, empatiden veya bilişsel süreçlerden (bakış açısı edinme, zihinsel olarak bilgiye erişme vb.) kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat, empatiden farklı olarak diğer insanların hissettiği duyguları anlamaktan öte, diğerleri için duyulan sıkıntı ve endişeyi içeren duygulardan oluşur (Michalik vd., 2007). Bir başkasına kötü bir şey olduğunda ortaya çıkan bir duygudur (Jeffrey, 2016).

Sempatinin tetikleyicisi hafif bir rahatsız edici bir duygu da olabilir yoğun bir ızdıraptır. Üzülmeden acımaya doğru kayabilir. Sempati, egoist bir hal alabilir. Bazı yazarlar sempatiyi “refah kaygısı” olarak da tanımlamışlardır. Bu durumda kişinin başka bir kişiye yardım etme isteği kendinde oluşan bu sıkıntılı durumdan kurtularak rahatlama sağlamak için ortaya çıkabilir (Decety, Yan Yang ve Cheng, 2010). Sempati, bir başkasının sıkıntılı durumuna karşı olan farkındalığın artmasıdır (Wispe, 1986).

Sempatinin özellikle ergenlik döneminde prososyal davranışların gelişmesinde önemli bir yeri vardır (Eisenberg, 2001; Krevans ve Gibbs, 1996; Michalik vd., 2007). Genetik faktörler, kişide sempati özelliğinin oluşumunda bireysel farklılıklara neden olsa da çevresel faktörlerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir (Zhan-Waxlar ve diğ, 2001).

Sempati kavramı, empati de olduğu gibi merhamet kavramı ile sıkça karıştırılmaktadır. Özellikle de başkalarının sıkıntılı ve acı çekme paylaşımını içeren durumlarda karıştırılırlar (Jeffrey, 2016). Merhamet, sempati gibi bir başkasının sıkıntılı durumuna karşı gösterilen bir tepkidir. Fakat merhamet, sempatiye göre daha önemli durumlarda oluşur ve sıkıntılı durumdaki kişiye karşı daha aktif bir tepki içerir. (Gladkova, 2010).

3.1.3.Özgecilik

Özgecilik; yardımseverlik, elseverlik, diğerkâmlık, alturizm gibi farklı birçok kelimeyle tanımlanmaktadır (Başer ve Tekin, 2019; Ümmet, Ekşi ve Otrar, 2013).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, *özgeci* ve *özgecilik* kavramını *diğerkâm* ve *diğerkâmlık* olarak vermiştir. Yine aynı sözlükte, *özgeciyi* “kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olan (kimse) diğerkâm” olarak tanımlanmıştır. Özgecilik ise, “özgeci olma durumu, diğerkâmlık” şeklinde açıklanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2021a). Özgecilik ve diğerkâmlık Türkçe’de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Düzgüner, 2019).

Özgecilik kavramını, ilk olarak 1875 yılında Fransız filolojisi ve sosyolojisi kurucularından olan Augusto Comte ortaya atmış ve özgeciliği, başkaları için yaşama arzusu ve eğilimi olarak tanımlamıştır (Karadağ ve Murtafçılar, 2009).

Batson (2014)’a göre özgecilik “hiçbir çıkar gözetmeden bir başkasının yararına davranmak anlamına gelmektedir” Hastings, Utendala ve Sullivan (2007)’da özgeciliği, “kişilerin bir başkası için fedakârlık etmesini gerektiren bir değer” olduğunu ifade etmişlerdir (Yıldırım ve Topçuoğlu, 2016). Tanımların ortak noktasına dikkat edildiğinde, özgecilik başka insanlara yardım etmeyi sağlayan pro-sosyal bir davranıştır. Özgecilik, başkalarına karşı duyarlı, fedakâr olmayı ve benmerkezcilikten uzak durmayı içerir (Frey ve Meier, 2004). Özgecilik, kaşı taraftan herhangi bir çıkar, menfaat, karşılık beklemeden yardım etme eğilimidir (Akbaba, 1994; Boehm, 1979; Karadağ ve Murtafçılar).

Özgecilik, bireyin kendi istek ve ihtiyaçlarından çok başkalarının istek ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelimli değer, tercih ve davranışların tümüdür (Ümmet

vd., 2013). Özgecil motivasyon, o andaki kişinin içinde bulunduğu motivasyonel güce de bağlı olarak prososyal davranışların artmasını sağlar (Batson, 2011; Lockwood, Seara-Cardoso ve Viding, 2014).

Yaşla birlikte özgecilik düzeyinde artış meydana gelir (Fehr, Glätzle-Rützler ve Sutter, 2013). Tousignant, Eugène, Sirois ve Jackson (2018)'nin yaptığı bir çalışmada yetişkinlere göre ergenlerin özgecilik düzeyinin daha düşük olduğu sonucu tespit edilmiştir. Yetişkinlerde cinsiyet arasında bir fark yokken (Croson ve Gneezy, 2009), ergenlik döneminde kızlar erkeklere göre daha fazla özgeci özelliğe sahiptir. Ergenlerde, karşılaştırıldığında grup içindeki bireylere göre daha çok grup dışındaki bireylere yönelik anlayışsız yaklaşımlar görülür. Bu nedenle de özgecilik ergenlerde toplum yanlısı davranış sergileme noktasında daha önemli hale gelmektedir (Fehr vd., 2013).

Özgecilik, birine yardım etme arzusudur (Mert ve Gülmez 2018). Merhamet, endişe duygusu ile bir başkasının sıkıntı çekmesine engel olmak amacıyla karşı tarafa yardım etme motivasyonuna eşlik etmekte ve bu bağlamda özgeci davranışla ilişkilendirilmektedir (Başer ve Tekin, 2019). Bu açıdan değerlendirildiğinde merhametin yalnızca bir başkasının sıkıntısından, acısından etkilenme hissi ile değil, ona yardım etmek için harekete geçme isteği ile de ilgili olduğu (Strauss, Taylor, Gu, Kuyken, Baer, Jones ve Cavanagh, 2015) belirtilmektedir. Başer ve Tekin (2019)' in yaptığı çalışmada da merhamet düzeyi arttıkça kişilerin özgecilik düzeylerinde de artış olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında merhamet ve özgeciliğin birbirlerinden nispeten farklı ancak yine de ilişkili kavramlar olduğu söylenebilir.

3.1.4. Şefkat

Şefkat ile merhamet arasında çok sıkı bir ilişki vardır (Avşaroğlu, 2019; Gezginci Gezginci, Göktaş ve Şendir, 2020). Şefkat, kelimesinin Türkçe sözlük karşılığı “sevecenlik” (Türk Dil Kurumu, 2021a) olup, acıyıp esirgeme, sakınma, esirgeyerek sevme gibi anlamlara da gelmektedir (Doğan, 2001).

Tarhan (2020)'a göre, şefkat, sevginin koşulsuz ve şartsız halidir. Bireyleri olumlu ve olumsuz tüm özellikleri ile kabul etmeyi sağlar. Saf sevgi (Emre, 2020) olarak da tarif edebileceğimiz şefkat, aşkın ve yüce, insana özgü bir özelliğe sahiptir. Merhamet

bir eğilimken, şefkat, nesnesi belli olan bir histir. Şefkat, insan yaşamına pozitif yönde katkı sağlayan bir duygudur. Bu bağlamda merhamet ile şefkatin birbirini tamamlayan özellikleri dikkati çekmektedir (Gör, 2013).

Acıma ve koruma duygusuyla sevmeye, şefkat denir (Avşaroğlu, 2019). Şefkatin içinde sevecenlik ve yakınlık vardır (Öncü, 2015). Hökeleli (2008), merhamet ve şefkati özdeş tutmakta, merhametin yoğun bir şekilde şefkat içerdiğini söylemektedir (Avşaroğlu ve Koyuncu, 2019).

Şefkat, diğer insanların iyi oluşundan rahatlık duyma, başkasının kötü durumda olmasında ise kederlendirecek şekilde duygulandırması bakımından bir tür sevgidir (Comte-Sponville, 2019; Gül, 2019). Bir başkasının acısını fark edebilen ve bu acıyı paylaşabilen bireyde şefkat duygusu meydana gelir (Goetz vd.,2010).

Başka bir ifadeyle şefkat, başkalarının düşünce ve davranışlarını hatalı olarak değerlendirmek yerine insanların elinde olmadan, kontrol etmelerinin mümkün olmadığı zor durumlar yaşayabileceklerini, her insanın eşit şartlara sahip olamayabileceğini kabul ederek katı ve acımasız yargılardan kaçınmamıza yarayan bir duygudur (Kurtoğlu ve Başgöl, 2020).

Şefkat denilince ilk olarak annenin karşılıksız şekilde çocuğuna gösterdiği sevgi aklımıza gelir. Beynin arka tarafında bulunan hipofiz bezinden salgılanan oksitosin hormonu ile annenin şefkat duygusu arasında önemli bir ilişki olduğu bildirilmektedir. Şefkat gören çocuk, güven duygusu içinde sevebilmeyi öğrenir. Bu sayede şefkat duygusu ile büyüyen bireylerin daha sağlıklı nesilleri oluşturacağını söylemek mümkündür (Gül, 2019; Uğur, 2011).

Şefkatli aile ortamlarında büyüyen kişilerin yetişkinlik dönemlerinde daha az fizyolojik ve psikosomatik hastalıklara yakalandıkları, dolayısıyla şefkatin ruh sağlığı yanında beden sağlığına da faydalı olan bir duygu olduğu söylenebilir (Karagöz, 2014; Tarhan, 2020).

3.1.5. Acıma

Acıma, Türkçe sözlük anlamı “başka bir kimsenin veya canlının mutsuzluğuna karşı duyulan üzüntü, merhamet” olarak geçmektedir (Türk Dil Kurumu, 2021a).

Merhamet ile acıma birbirinden farklıdır ve merhamet basitçe bir acıma duygusu değildir (Hökeleli, 2013). Acıma duygusunda bireyin kendisini, yardım edilen kişiden ayrı bir noktada tutarak yardımda bulunması ve kendini diğerinden üstün tutarak benliğini yüceltmesi, kendini diğerine göre şanslı hissetmesi, diğer bir ifade ile empatinin merhametten çıkarılması söz konusudur. Bir başkasının duygusuna erişemediğimiz noktada merhamet acıma dönüşür. (Avşaroğlu, 2019; Davis, 1990; Germer, 2009; Öncü, 2015; Pommier, 2011; Sarıçam ve Erdemir, 2019).

Merhametin yakın düşmanı olarak da ifade edilen acımak, merhametle çok benzer görünür. Oysaki; acıma, birine üzüldüğümüzde, merhamet ise, biriyle üzüldüğümüzde ortaya çıkar. Kişi acıyla birlikte kendindeki yetersizliği fark ettiğinde merhamet oluşur (Fitzgerald, 2003).

Acıma, ilk bakışta acının ilk işaretleri tarafından tetiklenebiliyor olmasına rağmen o sadece duygunun basit bir ifadesidir. Merhamet ise acımadan farklı olarak eylem ve tepkiyi içerir. Acıma, kişilerin olumsuz bir duruma ilk duygusal tepkilerini ifade eder. İnsanlar bu duygu aracılığıyla olumsuz bir duruma, ya az bir duygusal katılım gösterirler ya da hiç göstermezler. Yani acıma orta düzeyde bir duygusal tepkiyi ifade eder. Böylece, acıma daha kapsamlı bir merhamet duygusuna da dönüşebilir ya da tamamen kaçınma durumunu da ortaya çıkarabilir (Konewko, 2016).

Hannah Arendt’ e göre acıma ve merhamet arasındaki en önemli fark, acımanın soyut, merhametin ise daha somut olmasıdır. Acıma yalnızca bir his iken, merhamet ise harekete geçiren ve yardım etmeye yönelten bir duygudur (Comte-Sponville, 2019).

Acıma duygusunda yukarıdan aşağıya bir duygu hissinden bahsedilirken, merhamette ise duygular eşit ve yatay bir şekildedir. Yani küçümseme olmadan acıma olmaz; saygı olmadan da merhamet olmaz şeklinde de ifade edilebilir (Hökeleli, 2013).

3.2. Merhametin Faydaları

Bu bölümde merhametin faydaları ve kullanım alanlarından söz edilecektir.

Merhamet;

1. Psikolojik yönden pozitif sonuçlara neden olur.
2. Danışmanlık ve psikoterapide gelişim ve bireyi tanımada fayda sağlayabilir.
3. Ayrıca eğitim alanında teşvik edilip, aile içinde günlük etkileşimlerde de bu konuda pratik yapıldığı takdirde dönüştürücü bir işlev görevi görür (Pommier, 2010).

Tarhan'a (2020) göre merhamet, mutluluk duygularının düzenlendiği beyin alanlarının aktif hale gelmesini kolaylaştırır. Beynin sol, ön ve orta kısmı mutluluk duygusuna ev sahipliği yaparken aynı zamanda depresyonun geliştiği alana da komşu olan bölgedir. Depresyon tedavisinde de aktif hale getirilmeye çalışılan bu bölümdür.

Merhamet meditasyonu yapan rahiplerde beyin aktivitesi üzerine yapılan birtakım araştırmalarda, beynin pozitif duygularla ilişkili bölümlerinde aktivasyon tespit edilmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre merhamet ile mutluluk arasında pozitif anlamda ilişki olabileceği varsayılmaktadır. Budist geleneklerinde, merhametle mutluluk arasında bağlantı olduğu ve öfke, kıskançlık, intikam gibi duygulara karşı koruyucu olabileceği uzun zamandır öne sürülmektedir (Davidson, 2006).

Merhamet, insanı sakinleştirici özelliğe sahiptir. Bireyin sinirlendiği bir anda merhamet duygusu harekete geçerse beyin mutluluk hormonu salgılamaya başlar ve bu durum kişiyi sakinleştirir. Son yıllarda yapılan Fonksiyonel MR çalışmaları merhametle ilgili beyinde biyokimyasal kökeninin olduğunu ortaya koymaktadır. Merhamet duygusu hissedildiği anda “iç morfin” olarak adlandırılan mutluluk hormonları endorfin ve serotonin salgılanmaya başlar (Tarhan, 2020).

Batılı bakış açısı da merhametli davranışın alıcısına fayda sağlayacağını kabul eder. Bununla birlikte ilk bulgular ve Budist düşüncesi merhamet eden kişinin de bundan fayda sağlayacağını yönünde tahminler yürütmektedir. Şöyle ki; kişi, merhamet duygularının ortaya çıkmasıyla pozitif duyguların oluştuğunu korku, öfke, kıskançlık ve intikam gibi duygulara koruyucu olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, merhamet, olumsuz psikolojik koşullara karşı koruyucu ve sosyal ilişkileri güçlendirmede de doğal bir ajan olarak hareket edebilir (Pommier, 2010).

Merhametin sosyal bağları güçlendirmek, iyi oluşu arttırmak, yalnızlık duygularını azaltmak, depresyon ve anksiyetenin azaltılması gibi bir dizi pozitif etkileri olabileceği yapılan çalışmalarda (Crocker ve Canevello, 2008) gösterilmiştir.

Merhamet, fenomenal dünyanın çatışmasını bireyin kendisinde yok ederek, davranış ve tutumlarında tüm canlılara karşı duyarlı bir şekilde davranmasını sağlar. Bu sayede diğer canlılarla arasındaki benlik duvarı yıkılarak diğerlerinin yaşadığı acıyı hissedebilir. Böylece, diğerlerine acımasızca davranmak yerine sanki kendisi için bir şey yapıyormuş gibi ona davranmaya başlar. İnsan, içinde yaşadığı çevre içinde bireyselleşme ilkesi nedeniyle yalnızca kendi menfaati ve çıkarlarını öne çıkarmaktan ve diğer canlılara, kendisi için acı vermekten vazgeçer. Merhametin bu sihirli yapısı sebebiyle bencilliğin yarattığı kötülükler ve acılar yeryüzünden kalkabilecektir (Schopenhauer, 2017).

3.2.1. Psikoterapi

Merhametin faydalı yapısı özellikle danışmanlık ve psikoterapide tanınmaya başlamıştır. Ladner (2004) merhametin topluma ve terapiye dahil edilmesinin gerekliliğinden ve merhametin bu faydalı yapısından kendimizi mahrum bırakmamamız gerektiğini belirtir. Bireylerin mutluluğu reklamların tavsiye ettiği gibi bir şeyler satın alarak ya da eğlence arayışlarıyla bulabileceğimiz inancından vazgeçip, herhangi bir araç olmadan da gerçek huzur ve mutluluk getiren ve yaşamın anlamını ifade eden nitelikleri geliştirilebileceğini ifade eder. Psikolojik olarak daha iyi bir zihinsel yapıya sahip olabilmek ve mutluluğu yakalayabilmek için insanların beyin kimyasallarında değişiklik getiren ilaçların eline mahkum bırakıldığını, içten sevgi, merhamet, memnuniyet ve neşe ile ilgili konulara geçerli bir vurgu yapılmaksızın belirli patolojik semptomların tedavisinde faydalı olan bu yapının sınırlı tutulduğunu ve bunu bireylerin yaşamını daha iyi bir hale getirmek için önemsemedikleri ve çocukların da bunları öğrenmesine hiçbir zaman fırsat tanınmadığını ifade eder ve özetle “kalbimizi bu konuda fakir bıraktık”... der (Pommier, 2010).

Literatüre bakıldığında merhametin, özellikle depresyonda kullanımı üzerine çalışmalar yapılmıştır (Gilbert ve Procter, 2006; Jain, Shapiro, Swanick, Roesch, Mills, Bell ve Schwartz, 2007; Neff ve Germer, 2012; Shapiro, Astin, Piskopos ve Cordova, 2005; Shapiro, Brown ve Biegel 2007; Laithwaite, O'Hanlon, Collins ve

Doyle 2009;). Ülkemizde de Akdeniz (2014) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada merhamet düzeyi düşük ve orta düzeyde olanların depresyon puan ortalamaları merhamet düzeyi yüksek olan öğrencilerin depresyon düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Merhamet düzeyi yüksek olan bireylerin öznel iyi oluş düzeylerinin de yüksek olduğu (İşgör, 2017) yapılan çalışmalarda gösterilmiştir. Merhametin, yaşam doyumu, bilgelik ve mutluluk, iyimserlik, sosyal bağlılık ile olumlu; öz eleştiri, depresyon, anksiyete ve ruminasyon ile ters orantılı bir ilişkisi vardır (Jazaieri, McGonigal, Jinpa ve Doty, 2013).

Araştırmacılara göre, merhamet aynı zamanda bir terapi yaklaşımı olarak da kullanılabilir. Batı psikolojisinde öfke, anksiyete ve depresyondan kurtulmanın hep öz yeterlilik ve öz düzenleme gibi yeterliliklere dayandırıldığını; kendine ve başkalarına yönelik merhamet etme yeteneğine aynı önemin verilmediğinden bahsedilmektedir (Neff, 2003a). Gilbert (2010) ise merhamet odaklı terapiyi geliştirerek araştırmacıların bu konu üzerine dikkatlerinin daha fazla çekilmesine neden olmuştur. Merhamet odaklı terapi (MOT), bireyin kendine ve başkalarına olan merhameti geliştirmeyi hedefleyen aynı zamanda da başkalarından merhamet görmeye de duyarlı olabilme yeteneğini hedefleyen terapötik bir süreçtir (Akdeniz, 2014).

Allen ve Knight (2005) merhametin özellikle depresyon tedavisine yardımcı olabileceğinin çeşitli sebeplerini belirtmektedir. Birincisi; merhamet, diğer kişi merkezlidir. Merhamette bir başkasına daha fazla pozitif bir odaklanmanın olması, kişide odağın değişmesini sağlayarak, depresyonda ortaya çıkan, kişinin kendine olan negatif odaklanmasını azaltıyor. İkincisi, merhametli bir zihin, olumsuz ya da düşmanca bir dünya görüşüne sahip olmaz. Böylece merhamet kötümser bir bakış açısına karşı koruyucu bir tampon olabilir. Üçüncüsü, bu merhametli tutum, başkalarıyla sosyal ilişki kurulmasını kolaylaştırır ve sosyal izolasyonu azaltarak davranışı olumlu bir şekilde etkiler. Özetle, merhamet, negatif kendine odaklanma, kötümser dünya görüşü, sosyal izolasyonun önlenmesi ve depresyonun semptomlarını iyileştirme konusundaki katkıları nedeniyle bir tampon görevi gördüğü şeklinde konumlandırılmıştır. Merhametin bu faydalı yapısı göz önüne alındığında psikoterapötik ortamlarda mümkün olan uygulamaların anlaşılması yönünde yapılabilecek araştırmalara değer görülmektedir.

3.2.2. Eğitim ve Aile

Okulun; yaşam boyu gelişimi, başarılı bir şekilde destekleme ya da engelleme konusunda önemli bir rolü vardır. Çocuklar ve ergenlerin bilişsel ve sosyal kapasitelerini desteklemede önemli fırsatlar sağlayan okulda, eğitim hedefleri belirlenirken öğrencilerin yalnızca akademik becerileri dikkate alınmamalıdır. Nodding (2003)'in dediği gibi “kaliteli eğitim” yalnızca akademik öğrenme endişesi değil, aynı zamanda duygusal tarafı geliştirme endişesi de taşımalıdır (Liu, Mei, Tian ve Huebner, 2016). Bu nedenle merhametin faydalı yapısından daha fazla yararlanabilmek için okullarda bu konuya daha fazla yer verilmelidir.

Post (2005) merhamet yönelimli eğitimin, okullarda verilen akademik eğitime entegre edilmesi gerektiğini öğretmenlere tavsiye etmektedir. Ayrıca, merhametin çocuklara öğretilmesi, hatta duygusal başa çıkma ve düzenleme becerilerinin de öğretilmesi önerilmektedir (Izard, 2002). Fakat bunun öncelikli olarak akademik becerilerin öğretildiği bu çocuklarda, dengesizlik yaratabileceği düşünülmüş olsa da diğer yandan çocuklar okul bahçesinde akran zorbalığından kaçınmaları ve akranlarıyla sosyal olarak nasıl iletişim kurabilecekleri konusunda başa çıkma stratejileri ile ilgili kendi başlarına bırakılmıştır (Pommier, 2010). Öğrencilerin akranlarıyla yaşadıkları zorbalık içeren ilişki biçimleri yaşam memnuniyetlerini düşürmektedir. Yapılan çalışmalar okullarda son yıllarda artış gösteren şiddet olaylarının arttığını ve dikkatin bu yöne verilmesi gerektiğini göstermektedir (Aydemir, 2018a; Hoşgörür ve Orhan, 2017).

Merhamet, zorbalık ve zulme karşı geliştirilebilecek en önemli çözüm yollarından biridir. Aydemir (2018a)'ın yaptığı çalışmada merhamet eğitiminin öğrencilerde zorbalık eğilimini azalttığı görülmüştür. Gül (2019)'ün yaptığı çalışma da merhamet eğitiminin yine saldırganlığı ve akran zorbalığını azalttığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

Weng ve arkadaşlarının (2013) yaptığı çalışma, merhamet eğitimi ile bireylerin inferior parietal korteks, dorsolateral prefrontal korteks ve dorsolateral prefrontal korteksle ilişkili nükleus akümbens nöral yapılarında meydana gelen değişikliklerle başkalarının acısını anlama, duyguları kontrol etme, yönetme ve ödül sistemlerinin etkileşimlerindeki artışla daha özgecil davranışların ortaya çıktığını göstermiştir.

Gilbert'e göre, merhamet duygusunun gelişmesi çocukluk dönemine dayanmaktadır. Yaşamların ilk evresinde çevresindeki büyüklerden öğrendiği erdemlerden biri de bireylerin çevrelerine karşı duyarsız kalmayarak merhamet sahibi olabilmeleridir. Böyle bireyler, yaşamlarının ileri dönemlerinde de merhametli yetişkinler olarak yaşamlarına devam ederler (Diren, 2018; Gilbert, 2005; Karagöz, 2014).

İnsanın iki-altı yaş arası ilk çocukluk evresidir. Çocuk bu dönemde bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde davranışları ve gelenekleri taklit ve tekrara başlar. Taklit, yalnız davranışlarda değil, aynı zamanda duygular, acıma hissi ve sevinme tepkilerinde de kendini gösterir. İşte çocuğun ilk öğrenmeleri taklit yoluyla gerçekleştiğinden ve taklitle öğrenim daha sonraki yaşlarda da devam ettiğinden, ayrıca ilk olarak ebeveynler taklit edildiğinden, anne-babanın çok dikkatli davranması şarttır (Peker, 1991; Yurt ve Bayraktutan, 2016).

Çocuklarda sağlıklı duyguların, yapılan faaliyetlerle geliştiği ifade edilmektedir. Çocukluğun ilk zamanlarından itibaren diğer bireylerin sevinç ve üzüntülerine karşı ilgisizlik ve böyle ilgisiz bir çevrede yetişmiş çocukta merhamet ve şefkat duyguları gelişmesi zor görünmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2012). Bu nedenle merhamet eğitiminin küçük yaşlarda bireylere işlenmesi önemlidir. Öncelikle ailede başlayan merhamet eğitiminin sınıfta ve okulda yapılan uygulamalarla devam ettirilmesi gerekmektedir (Kıral ve Başdağ, 2017).

Dalai Lama'nın merhametin açık yapısının aileleri ve okulları dönüştürebileceğini ve merhametin bu şekilde topluma yayılacağını ve insanlığın olumlu yönde değişebileceğini ifade etmektedir (Pommier, 2010).

Merhamet özellikle aile ortamında ebeveynlik becerilerinde kullanılabilir. Ebeveyn becerileri konusu yalnızca ailelerin bireysel eğitimlerine ve daha önce kendi ailelerindeki edindikleri bilgi ve tecrübelerine bırakılmıştır. Sonuç olarak merhamet hakkında daha fazla bilgi edinilmesi ve eğitim alanında kullanılması aileleri ve dolayısıyla toplumu pozitif yönde dönüştürecektir.

3.3. Ergenlerde Merhamet

Ergenlik; hızlı bilişsel, sosyal ve nörolojik değişikliklerle karakterize olan kontrolsüz bir büyüme dönemidir (Bluth ve Blanton, 2015; Kulaksızoğlu, 2016; Susman ve Dorn 2009). Ergenler bu gelişimin eşlik ettiği değişimlerle birlikte her gün duygusal ve kişilerarası zorluklarla karşı karşıyadır (Susman ve Dorn, 2009).

Gelişim psikologları, insanların yaşam süresince sosyal bağlara ihtiyaçları olduğuna vurgu yaparlar. Sosyal yetersizlik ve reddedilme korkusu nedeniyle sosyal bağları düşük olan insanlar, daha az toplum yanlısı ve daha fazla saldırgan davranış sergileyebilir. Ergenlik çağında, düşük sosyal bağlantı, sorunlu kişilerarası davranışla ilgilidir. Örneğin; okul saldırılarının failleri düşük sosyal bağlardan muzdariptir (Seppela, Rossomando ve Doty, 2013). Merhamet ise, sevecen ve toplum yanlısı davranışların ortaya çıkmasına yol açar (Gilbert, 2005).

Merhamet; algılanan sosyal tehditler, olumsuz yaşam olayları ve özeleştirici için koruyucu bir faktördür (Hermanto, Zuroff, Kopala-Sibley ve Kelly, 2016). Merhamet, özellikle ergenler için sağlıklı uyum ve refahla bağlantılıdır (Stewart ve Suldo, 2011; Tian vd., 2016). Ergenlerde merhametin düşük depresyon, düşük kaygı düzeyi ve sosyal ilişkilerin güçlenmesi, dayanıklılık, keşif ve merak üzerine etkileri olduğu (Bluth ve Blanton, 2015; Bluth, Mullarkey ve Lathren, 2018) ifade edilmektedir.

Ergenlerle yapılan çalışmalarda yetişkinlerden farklı olarak merhametin cinsiyetle ilgili rolü belirsizdir. Ancak kendine merhamet konusunda yapılan çalışmalarda kızların ya da yaşı daha büyük olan kadınların erkeklere oranla kendine merhametli olmaları konusunda daha düşük puana sahip oldukları bilinmektedir (Bluth ve Blanton, 2015; Bluth, Compo, Wutch ve Gaylord, 2017; Bluth vd., 2018; Henje vd., 2020; Muris, Meesters, Pierik ve Kock, 2016).

Alan yazında merhametle ilgili ergenlere yönelik yapılan çalışmalar son yıllarda hız kazanmaya başlamış olup, Koçyiğit ve Noyan'ın (2020) 12-18 yaş arasındaki ergenlerin merhameti nasıl algıladıklarına yönelik yaptıkları çalışmada, ergenlerin merhameti yardım, iyilik, vicdanlı olmak, başkalarına bakım vermek, insanlara ve hayvanlara karşı empati, eşitlik, kendinden zayıflara güç kullanmama ve kişisel sınırlara saygılı olmak şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir. Ergenler, daha çok merhametli davranışları insanlara ve hayvanlara bakım vermek konusunda

göstermektedirler. Merhametli insan olmanın gerekliliklerini ise daha çok iyilik yapmak ve vicdanlı olmak, yardımsever, empatik, duygusal olmak şeklinde düşünmektedirler. Ayrıca, yardım etme, anlayışlı olmak, bağışta bulunmak, hayvanlara, doğaya ve büyüklere saygılı olmanın merhametli insan davranışları olduğunu bildirmişlerdir.

Ergenlerde merhamet eğitiminin pek çok fayda sağladığı bilinmektedir. Empati kurma becerisinde sorun yaşayan bireylerde başa çıkma stratejileri geliştirme (Klimecki, Leiberg, Ricard ve Singer, 2014), risk altında bulunan ergenlerde duygu düzenlemeleri, stresle başa çıkabilmeleri ve başkalarına merhamet tepkisi vermeleri açısından merhamet temelli eğitimler fayda sağlamaktadır (Nas ve Sak, 2020; Reddy, Negi, Dodson-Lavelle, Silva, Pace, Cole, Raison ve Craighead, 2013).

3.4. Merhamet ve İlişkili Geliştirilmiş Ölçekler

Merhamet, ilk zamanlarda daha geniş ölçeklerin bir alt boyutu olarak ölçülmeye çalışılmıştır. Örneğin Cooper ve Blakeman'ın (1994) ruhsal zenginlikleri ölçmek için geliştirdikleri ölçekte yedi alt boyuttan birisi merhamettir. Cloninger, Przybeck ve Svrakic (1994) geliştirdiği mizaç ve karakter envanterinde de merhamet bir alt boyut olarak değerlendirilmiştir (Akdeniz, 2014; Köse, 2003). Son dönemlerde ise merhamet tek başına ölçülmeye başlanmıştır. Burada alan yazında var olan bu ölçeklerden bahsedilecektir.

Yetişkinler için olan Şefkat- Merhamet Ölçeği (ŞMÖ) Cho, Noh, Park ve Ryu (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 15 madde ve merhamet, şefkat, benmerkezcilik olmak üzere 3 alt faktörden oluşmaktadır. Beşli likert tipi bir ölçektir. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum iyiliği değerleri ($\chi^2= 151.6$, $sd= 85$), TLI = .915, CFI= .931, RMSEA =.057) olarak bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ölçeğin bütünü için $\alpha=.85$, merhamet alt boyutu için $\alpha=.78$, ben-merkezcilik alt boyutu için $\alpha=.72$ ve şefkat alt boyutu için $\alpha=.75$ olarak tespit edilmiştir. Üç hafta arayla yapılmış, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise $r=.79$ olarak bulunmuştur (Cho vd., 2018).

Şefkat- Merhamet Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması ise Sarıçam ve Erdemir (2019) tarafından yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum iyiliği değerleri ($\chi^2= 15.96$,

sd=8, $p=0.00115$ RMSEA= .057, AGFI=.92, GFI=.92, NFI=.92, RFI=.92 ve SRMR=.053) hesaplanmış olup, Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı merhamet alt ölçeği için $\alpha=.69$; ben-merkezcilik alt ölçeği için $\alpha=.75$ ve şefkat alt ölçeği için $\alpha=.70$ olarak bulunmuştur (Sarıçam ve Erdemir 2019).

Merhamet Ölçeği yetişkin formu Pommier tarafından (2011) yılında geliştirilmiştir. Ölçek, Sevecenlik, Umursamazlık, Paylaşımların Bilincinde Olma, Bağlantısızlık, Bilinçli Farkındalık ve İlişki kesme olmak üzere altı alt faktörden oluşmaktadır. Yirmi dört maddeli beşli likert tipi bir ölçektir. DFA sonucuna göre merhamet yapısını oluşturan altı alt faktörün varlığı doğrulanmıştır. Buna göre alt faktörlere ait maddelerin faktör yükleri; sevecenlik alt boyutu için .61-.74, umursamazlık için .56-.69, paylaşımların bilincinde olma için .54-.83, bağlantısızlık için .51-.73, bilinçli farkındalık için .55-.72 ve ilişki kesme için .58-.68 arasında değişmektedir. Ölçeğin uyum iyiliği değerleri Ölçeğin uyum indeksleri (CFI = .97; NNFI = .96; SRMR =.05 ve RMSEA = .06) olarak bulunmuştur. İç tutarlık güvenirlik katsayıları alt boyutlar için .57 ile .77 arasında değişmektedir (Pommier, 2011).

Merhamet Ölçeğinin Türkçe uyarlaması, Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucuna göre (Chi-Square= 691.10; df.237; P-value=0.00000; Rmsr= 0.061) bulunmuştur. Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ölçeğin tümü için .85 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için iç tutarlık güvenirlik katsayısı, sevecenlik için .73, umursamazlık için .64, paylaşımların bilincinde olma için .66, bağlantısızlık için .67, bilinçli farkındalık için .70 ve ilişki kesme için .60 olarak tespit edilmiştir. Buna göre ölçeğin orijinal formundaki yapının doğrulandığı ve Türkiye örnekleminde kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu görülmektedir (Akdeniz ve Deniz, 2016).

Merhamet Ölçeği Yetişkin Formu Pommier, Neff ve Kiraly (2020) tarafından tekrar değerlendirme ve geliştirme çalışmasına tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda orijinal formunda 24 madde ve 6 alt faktörden oluşan ölçek 3 alt faktör (Sevecenlik, Paylaşımların Bilincinde Olma, Bilinçli Farkındalık) ve 16 maddeli olarak geçerli ve güvenirliği test edilmiş ve yapılan karşılaştırmalı çoklu çalışmalarda ölçeğin Cronbach Alfa değerleri ve test- tekrar test güvenirlik sonuçları iyi olup

güvenirlik analiz sonuçları da bu sonucu desteklediği belirtilmiştir. Bu değerler .78 to .90 arasında tespit edilmiştir.

Duyarlı Sevgi Ölçeği (DSÖ); Sprecher ve Fehr (2005) tarafından geliştirilmiş 21 maddeden oluşan 7'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek madde yükleri .41 ile .78 arasında bulunmaktadır. Yapı geçerliliği için uygulanan DFA sonucuna göre uyum iyiliği değerleri (RMSEA = .079, NFI = .94, CFI = .96, RFI = .93 ve SRMR = .063) olarak tespit edilmiştir. DSÖ'nün güvenilirlik analizlerinde iç tutarlılık Cronbach α güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının ise .28 ile .70 arasında sıralandığı görülmüştür (Sprecher ve Fehr, 2005).

Duyarlı Sevgi Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması ise, Akın ve Eker (2012) tarafından yapılmıştır. AFA sonucuna göre 21 maddenin toplam varyansın %36,47'sini açıkladığını ve tüm maddelerin bir boyutta toplandığı görülmüştür. Ölçeğin faktör yükleri 0,28 ile 0,78 arasında olup, toplam madde korelasyon puanları 0,28 ile 0,70 arasında sıralanmaktadır. Tek boyutlu modelin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ise ($\chi^2=577,16$, $N=356$, $sd=181$, $p=0,0000$, $RMSEA=0,079$, $NFI=0,94$, $CFI=0,96$, $RFI=0,93$, $SRMR=0,063$) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0,89, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0,82 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar DSÖ'nün Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Akın ve Eker, 2012).

Öz-Şefkat Ölçeği (ÖŞÖ); Neff (2003b) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal formu (öz-sevecenlik, öz-yargılama, ortak deneyimlerin bilincinde olma, izolasyon, farkındalık, aşırı özdeşleşme)6 alt faktörden ve 26 maddeden oluşmakta olup 5'li likert tipidir. Madde korelasyon değerleri .57 ile .80 arasında sıralanmaktadır. Faktörler arasındaki ilişkiye bakıldığında (NNFI = 90; CFI = .92) yüksek değerler bulunmuştur. Test tekrar güvenilirlik sonuçlarına göre öz-şefkat ölçeği (genel puan): .93; ve alt faktörler sırasıyla öz şefkat: .88; öz-eleştiri: .88; ortak deneyim: .80; izolasyon: .85; farkındalık; .85; ve aşırı kimlik: .88 olarak tespit edilmiştir (Neff, 2003b).

Öz-Şefkat Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması, Deniz, Kesici ve Sümer (2008) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında ölçeğin orijinalinden farklı olarak tek faktörlü yapı özelliği gösterdiği bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı .89, test-tekrar test

korelasyonu .83 olarak bulunmuştur. ÖAÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliğinde ise, öz-anlayış ile benlik saygısı arasında $r = .62$; yaşam doyumu arasında $r = .45$; pozitif duygu arasında $r = .41$ ve negatif duygu arasında $r = -.48$ düzeyinde ilişkiler saptanmıştır (Deniz vd., 2008).

Öz Şefkat Ölçeği'nin Kısa Formu Raes, Pommier, Neff ve Van Gucht (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi ölçek olup 6 alt faktörden (öz-sevecenlik, öz-yargılama, ortak paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, farkındalık, aşırı özdeşleşme) oluşmaktadır. Tüm örneklem grubunda Cronbach's alpha $\geq .86$ olarak tespit edilmiştir. Uzun form ile arasında mükemmele yakın bir korelasyon ($r \geq .97$ tüm örnekler) elde edilmiştir. Bununla birlikte alt faktörlerin her biri az madde içerdiğinden güvenilirlik puanları (.54-.75) düşüktür. Kısa formun alt ölçekleri güvenilir olmadığından, alt ölçekleri incelerken uzun formun kullanılması tavsiye edilmektedir (Raes vd., 2011).

Öz-Şefkat Ölçeği Kısa Formun Türkçeye uyarlama çalışması Yıldırım ve Sarı (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir. DFA sonucuna göre faktör yükleri olumlu maddeler .49-.65 arasında, olumsuz maddeler .50-.73 arasında sıralanmıştır. Uyum iyiliği değerleri ise ($\chi^2=90.05$, $N=339$, $p=0.00$) (RMSEA=0.06, RMSR= 0.095, GFI= 0.96, NFI= 0.91, CFI= 0.95 ve NNFI= 0.94) olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamına ait Cronbach Alpha katsayısı ise 0,75 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenilirlik sonucu ise ($r = .840$, $p < 0,01$) olarak bulunmuştur (Yıldırım ve Sarı, 2018).

Gençler İçin Öz-Merhamet Ölçeği; Öz-Şefkat Ölçeği'nin 10-14 yaş arasında olan bireyler için uyarlanmış bir versiyonudur. Neff, Bluth, Tóth-Király, Davidson, Knox, Williamson ve Costigan (2021) tarafından geliştirilmiş olan ölçek 5'li likert yapıda ve 17 maddeden oluşmaktadır. Altı alt faktörlü (öz-sevecenlik, öz-yargılama, ortak paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, farkındalık, aşırı özdeşleşme) bir yapıya sahiptir. Ölçeğin Cronbach's alpha $\geq .82$ olarak tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde gençlerde kendine şefkati ölçtüğü ve altı alt faktör yapısının olduğu doğrulanmıştır (Neff vd., 2021).

Çocuklar İçin Öz-Şefkat (8-12 Yaş) Ölçeği (ÇÖŞE); Sutton, Schonert-Reichl, Wu ve Lawlo (2017) tarafından çocukların öz şefkat düzeylerini belirlemek için

geliştirilmiştir. Ölçek 12 maddeden oluşmakta ve 5’li likert tipi ölçektir. Olumlu ifade içeren (2,3,5,6,7,10) ve olumsuz ifade içeren (1,4,8,9,11,12)cümlelerden oluşan iki boyutlu bir yapı tespit edilmiştir. Bu boyutlar; negatif öz şefkat için .60-.72, pozitif öz şefkat için .53-.71 arasında değişmektedir. Ölçeğin uyum indeksleri $\chi^2(53) = 183.32$, $p < .001$; CFI = .91; RMSEA = .08 (90% CI.06–.09) olarak hesaplanmıştır (Sutton vd., 2017).

Çocuklar İçin Öz-Merhamet Ölçeği’nin Türkçe uyarlaması, Çakmak, Kanak ve Özkubat (2018) tarafından yapılmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre ölçeğin orijinal formula benzer olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin, Cronbach Alfa katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Olumlu ve olumsuz anlam içeren alt boyutlardan pozitif öz şefkat için Cronbach Alpha değeri .83, negatif öz şefkat için Cronbach Alpha değeri .71’ dir. Ölçeği oluşturan maddelerin alt boyutlara dağılımının açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda orijinal ölçekteki gibi pozitif ve negatif maddeler olan dağılımla benzer olduğu sonucuna varılmıştır (Çakmak vd., 2018).

Merhamet Korkusu Ölçeği; Gilbert, McEwan, Matos ve Ravis (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek üç alt faktörden (Kendine Merhamet Gösterme Korkusu, Başkalarından Gelen Merhameti Kabul Etme Korkusu, Başkalarına Merhamet Gösterme Korkusu) oluşmaktadır. Toplam 38 maddeden oluşan ölçek 5’li Likert tipi ölçektir. Cronbach’s alfa değeri kendine merhamet korkusu için .85, başkalarından gelen merhamet korkusu için 0.87 ve başkalarına yönelik merhamet korkusu için .78 olarak tespit edilmiştir (Gilbert vd., 2011).

Merhamet Korkusu Ölçeği; Necef ve Akdeniz (2018) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. DFA sonucuna göre üç maddenin faktör yüklerinin .30’un altında kalması nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır. Bu nedenle Türkçe versiyonu orijinal formundan farklı olarak 35 madde şeklindedir. Uyum iyiliği değerleri ($\chi^2(552, N = 654) = 1631.68$, $\chi^2 /sd = 2.96$, CFI = .90; IFI = .90; SRMR = .058; RMSEA = .055 %90G.A. (.052 – .058) olarak tespit edilmiştir. Cronbach Alfa değeri, Başkalarından Gelen Merhameti Kabul Etmekten Korkma alt boyutu için 0,83, Kendine Merhamet Göstermekten Korkma alt boyutu için 0,93, Başkalarına Merhamet Göstermekten Korkma alt boyutu için 0,83 ve Merhamet Korkusu Ölçeğinin tamamı için alfa değeri 0,92 olarak bulunmuştur (Necef ve Akdeniz, 2018).

Ergenler için Merhametli Katılım ve Eylem Ölçeği; Gilbert ve diğerlerinin 2017’de geliştirmiş olduğu Kendisi ve Başkaları İçin Merhametli Katılım ve Eylem Ölçeği’nden yola çıkılarak İsveç modeline göre ergenlere yönelik uyarlanmış bir ölçektir (Henje vd., 2020). Başkalarına merhamet, Başkalarından Merhameti Kabul Etme ve Kendine Merhametli Olmak alt boyutlarından oluşmaktadır. Uyarlama çalışması 15-20 yaşlarında olan 316 öğrenci ile yapılmıştır. Madde Korelasyon soncuna göre ölçekteki dördüncü madde dışında diğer maddelerin korelasyon değerlerinin iyi olduğu tespit edilmiştir. İleri analizlerde dördüncü madde çıkarılarak sonuçlar elde edilmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonuçlarına göre ölçeğin üç alt boyuttan oluştuğunu ve her alt ölçeğin iç tutarlılık katsayısı iyiden mükemmele doğru (α 0,74'ten 0,92'ye) olduğu tespit edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği ise (0.67 ila 0.85) olarak bulunmuştur. Başkalarına merhamet alt ölçeğini uyum iyiliği değerleri (χ^2 (26) = 59.02, χ^2 /sd = 2.27, CFI = 1.00, TLI = 1.00, RMSEA = .06 (%90 CI .04, .08), diğerlerinden merhamet alt ölçeği uyum iyiliği değerleri (χ^2 (25) = 73.82, χ^2 /df = 2.95, CFI = 1.00, TLI = 1.00, RMSEA = .08 (90% CI .06, .10), kendine merhamet alt ölçeği uyum iyiliği değerleri (χ^2 (26) = 89.66, χ^2 /df = 3.44, CFI = .99, TLI = .99, RMSEA = .08 (90% CI .06, .10) olarak tespit edilmiştir (Henje vd.,2020).

Başkalarının Yaşamına Merhamet Ölçeği; Chang, Fresco ve Green (2014) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Yedi likert tipi ölçek 26 madde ve 2 alt boyuttan (Empati ve Acı Çekme) oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach’s alfa değeri 0.872 ve 0.894; test-tekrar test 0.87-0.88 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Coşkun, Kavaklı, Babayiğit ve Jhang (2017) tarafından yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayısı 0.87 ve 0.89 olarak orijinal ölçeğe yakın değerlerde bulunmuştur. Test- tekrar test sayısı ise 0,69 olarak tespit edilmiştir.

4. YÖNTEM

Araştırmada Ergenlerde (12-18 yaş) merhamet kapasitesini ölçmeye olanak sağlayacak, ergenlerle yapılan odak görüşme ve alan yazında merhamet ile ilgili literatür ışığında, bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla geçerlik ve güvenirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir.

4.1. Araştırmanın modeli

Ergenlerde (12-18 yaş) merhamet kapasitesini ölçebilmek amacıyla yeni bir psikometrik ölçme aracı geliştirmek için düzenlenen bu çalışma niceliksel bir araştırma özelliğine sahiptir.

4.2. Evren

Bu araştırmada ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini test etmek için 5 adet analiz yapılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul İl Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Resmi ortaokul ve liseler oluşturmaktadır.

4.3. Örneklem

Araştırmanın örneklemine İstanbul İl sınırları içinde yer alan Bakırköy, Büyükçekmece, Üsküdar, Esenler ilçelerinde bulunan İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi ortaokul ve liselerde öğrenim gören 12-18 yaş grubundaki ergenler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tesadüfi örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu örneklem yöntemine göre tüm öğeler seçimde eşit şansa sahiptir (Kılıç, 2013). Bu yöntemin kullanılabilmesi için incelenen problemle ilgili bilgilerin evrene göre homojen olması gerekir (Baltacı, 2018). Ulaşılabilir örneklem yöntemi, ulaşılması zor olan örneklem gruplarından veri elde edebilmek için kullanılan bir örnekleme yöntemidir (Koca, 2018).

4.4. Uygulama 1

Ölçeğin geliştirilme aşamasında öncelikle ergenlerin merhamet ile ilgili düşünce, duygu ve davranışsal yönden görüşlerini anlayabilmek ve ölçeğin boyutlarının oluşturulması ve bu boyutlarda yer alacak maddelerin belirlenmesi için odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi “tehditkâr olmayan, ılımlı bir ortamda önceden belirlenmiş bir konuyla ilgili algıları tespit etmek amacıyla dikkatli bir biçimde planlanmış tartışmalar serisi” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bir başka tanıma göre de odak grup görüşmesi “araştırmacı tarafından seçilerek bir araya getirilmiş bir grup insanın kendi deneyim ve yaşantılarından yola çıkarak araştırmaya konu edilen problem hakkında görüşlerini aktarmalarıdır” dır (Çelik, 2013).

Odak görüşmenin örneklemini, ortaokul seviyesinde öğrenim gören 12-14 yaş grubunda 4 erkek 3 kız öğrenci ve lise seviyesinde öğrenim gören 15-18 yaş grubunda 4 erkek 3 kız öğrenci oluşturmaktadır.

4.5. Uygulama 2

İkinci uygulama kapsam geçerliğini test etmek için uzman görüşünden faydalanılmıştır. Kapsam geçerliğini test etmenin en doğru yolu uzman görüşüne başvurmaktır (Büyüköztürk, 2014).

Kapsam geçerliliğini test etmek için oluşturulan bu örnekleme biri, çocuk ve ergenlerde uzmanlığı olmak üzere 2 psikiyatrist, doktorasını klinik psikoloji alanında tamamlamış 2 psikolog ve merhamet konusunda alan uzmanlığı olan psikoloji bilim alanında 1 doktor öğretim üyesi ve klinik psikoloji alanında doktora eğitimine devam eden 1 doktorant olmak üzere toplam 6 kişi yer almaktadır.

4.6. Uygulama 3

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeği Taslak Formunda (Bkz.Ek-4) yer alan maddelerin anlaşılabilirliğini anlayabilmek için pilot bir uygulama yapılmıştır.

Bu uygulamada Bakırköy Cumhuriyet Ortaokulu ve Büyükçekmece de bulunan Doç. Dr. Burhan Bahriyeli Mesleki ve Teknik Lisesi’nde öğrenim gören 12-18 yaş grubundaki 60 öğrenci uygulamanın örneklemini oluşturmuştur.

4.7. Uygulama 4

Bu uygulamada ölçeğin faktör yapısının anlaşılabilmesi hedeflenmiştir.

Uygulamanın örneklemini 12-18 yaş grubunda olan ortaokul ve lise öğrencilerinden oluşan 179 kişi oluşturmaktadır.

Bu uygulamada Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeğinin 44 maddelik taslak formu uygulanmıştır.

4.8. Uygulama 5

Bu uygulamada Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeğinin yapı ve ölçüt geçerliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Uygulamanın örneklemini İstanbul İli'ne bağlı Bakırköy, Çekmeköy, Üsküdar, Büyükçekmece, Esenler ilçelerinde yer alan ortaokul ve liselerde öğrenim gören 12-18 yaş grubundaki öğrenciler oluşturmaktadır. Ölçekler, pandemi nedeniyle online olarak yapılabilmektedir. Uygulama sonucunda tam olarak doldurulmuş 448 ölçek geçerli kabul edilerek analize tabi tutulmuştur.

Bu aşamada Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeği (EMÖ), Demografik Bilgi Formu; ölçüt geçerliği için de Ergenlerde Öznel İyi Oluş Ölçeği (EÖİÖ) ve Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (OSSDÖ) uygulanmıştır.

4.8.1.Ergenler İçin kısa Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği (EKOİÖ)

Ergenler İçin Kısa Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği, Tian, Wang ve Huebner (2015) tarafından geliştirilmiş, Özdemir ve Sağkal (2016) tarafından da Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek iki boyuttan (Okul Doyumu, Okulda Duygu) oluşmaktadır. Ergenlerin okuldaki mutluluk düzeylerini ölçebilmek için geliştirilmiştir. Dört alt boyuttan (Aile İlişkilerinde Doyum, Önemli Diğerleri İlişkide Doyum, Yaşam Doyumu, Olumlu Duygular) oluşan 15 maddeli bir ölçektir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .86 ve Spearman Brown değeri .83; test tekrar test yöntemine dayalı güvenirlik değeri ise .83 olan ölçek, ergenlerde öznel iyi oluş düzeyini ölçebilecek nitelikte geçerli ve güvenilir bir psikometrik ölçme aracıdır (Eryılmaz, 2009). Okul Doyumu boyutu 8 madde, Okulda Duygu boyutu 2 madde olmak üzere toplam 10 maddelik ve 6'lı likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin orijinal formunda Okul Doyumu

boyutu için Cronbach alfa katsayısı .82 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte bu boyutun iki maddeli olması ve bu iki madde arasındaki negatif korelasyon sebebiyle anlamlı bir Cronbach alfa katsayısı hesaplanamamıştır. Ölçeğin bütünü, Okul Doyumu ve Okulda Duygu boyutları için test-tekrar test güvenilirlik düzeyi sırasıyla .71, .65 ve .62 olarak hesaplanmış olup test-tekrar testi beş hafta arayla gerçekleştirilmiştir. Türkçe uyarlama çalışması analiz sonuçlarında ise ölçeğin iki faktörlü olduğu doğrulanmıştır. Güvenirlik çalışmasında ise iç tutarlık katsayıları sırasıyla, Okul Doyumu .93; Okulda Duygu boyutunda .57 ve ölçeğin bütününde .87 bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı Okul Doyumu boyutu, Okulda Duygu boyutu ve ölçeğin bütünü için sırasıyla .59, .62 ve .73 olarak belirlenmiştir (Özdemir ve Sağkal, 2016).

4.8.2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (OSSDÖ)

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (OSSDÖ) 5 alt boyut (Amaca Yönelik Saldırgan Davranış, Tepkisel Saldırgan Davranış, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış, Özgecil Olumlu Sosyal Davranış) ve 25 maddeden oluşan 4'lü likert tipi özelliğe sahiptir. Her alt boyutta 5 maddesi olan ölçeğin orijinal formunda 3 alt boyut (Saldırgan Davranış, Olumlu Sosyal Davranış, Amaca Yönelik Sosyal Davranış) bulunmaktadır. Boyutları birleşik yapılardan bağımsız olarak ele alınan psikometrik analiz sonuçlarına göre sırasıyla Amaca Yönelik Saldırgan Davranış alt boyunun iç tutarlık katsayısının .79, Tepkisel Saldırgan Davranış alt boyunun .85, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunun .90, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunun .85 ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyunun .83 olduğu tespit edilmiştir (Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010; Boxer, Tisak ve Goldstein, 2004).

4.9. Ölçeğin Geliştirilme Aşaması

Öncelikle, alan yazında merhamet ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Merhametin özelliklerinin neler olduğu ile ilgili kısımlar belirlenmiştir. Daha sonra geliştirilen tüm ölçeklerin yayınladığı web sitesindeki 7069 ölçek ve diğer tez ve yayınlarda bulunan ölçekler incelenmiştir. Geliştirilecek ölçeğe en yakın olan ölçekler tespit edilmiş ve orijinal formlarına ulaşılmıştır. Ölçeklerin alt boyutları ve alt

boyutların altında yer alan maddeler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca 12-18 yaş grubunda olan kız ve erkeklerden oluşan 14 ergenle odak görüşme yapılmıştır. Odak görüşmede, ergenlerin merhameti tarif etmeleri istenmiştir. Merhametin özelliklerini, merhametli davranışların nasıl anlaşıldığını, merhametin kimlere yönelik olduğunu, merhametli davranışların neler olduğu vb. konularda görüşleri alınmıştır. Odak görüşme sonuçları, literatür bilgisi ve incelenen ölçeklerin alt boyutları ve maddeleri ışığında Ergenlerde (12-18 yaş) Merhamet Ölçeği Taslak Formu 10 alt boyut ve her alt boyutta 15 madde olmak üzere oluşturulmuştur.

Daha sonra oluşturulan taslak formla ilgili hem içerik hem de dil yapısının incelenmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. İki psikiyatrist, iki doktor klinik psikolog, bir doktor psikolog ve bir klinik psikoloji doktorantı olmak üzere 6 uzmanın incelemesine sunulmuştur. Taslak form üzerinde her bir madde için uygun ya da uygun değil şeklinde işaretleme yapmaları ve dil yapısındaki gerekli gördükleri düzeltmeleri yapmaları istenmiştir. Alınan geri bildirimler doğrultusunda anlam ve dil bakımından gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçekten herhangi bir madde çıkarılmamıştır.

Oluşturulan taslak ölçek Bakırköy Cumhuriyet Ortaokulu ve Büyükçekmece İlçesi'nde yer alan Doç. Dr. Burhan Bahriyeli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 12-18 yaşlarında 60 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulamada 5'li likert tercih edilmiş aynı zamanda katılımcıların anlamakta zorluk çektikleri maddeleri tespit edebilmek için de “bilmiyorum” seçeneği eklenmiştir. Ölçeklerden eksik doldurulanlar çıkarılmış ve kalan 57 ölçek analize tabi tutulmuştur.

Uygulama sonrasında madde korelasyon analizi yapılmış ve ölçekteki toplam madde korelasyon değerleri düşük olan ve anlaşılmasında zorluk yaşanan maddeler çıkarılmış ve her alt boyutu daha iyi ifade eden maddeler dikkate alınarak madde elemesi yapılmış ve madde sayısı 40' a düşürülmüştür. Ayrıca alt boyutlardan “kendine merhamet”, “farkındalık” alt faktörleri çıkarılmıştır. “Başkalarına merhamet” ve “diğer canlılara merhamet” alt boyutları da” “sevecenlik” alt boyutu olarak birleştirilmiştir.

Bu aşamada “sanal duyarlılık” alt faktörü taslak ölçeğe eklenmiştir. Sanal duyarlılıkla ilgili literatür okuması yapılmış diğer taraftan da sanal duyarlılıkla ilgili olabilecek, alandaki ölçekler araştırılmış alt boyutları ve maddeleri incelenmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili 2 ergenle odak görüşme yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda

oluşturulan maddelerden en uygun olabileceği düşünülen dört madde taslak ölçeğe eklenmiş ve toplam 8 (Sevecenlik, Sorumluluk, Benmerkezcilik, Empati, Yardımseverlik, Acımasızlık, Eşitlik, Sanal Duyarlılık) boyutlu 44 maddeli taslak ölçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Taslak ölçek 12-18 yaşındaki 179 kişiye uygulanmış ve Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre “sanal duyarlılık” alt boyutunun altındaki maddelerin bir arada toplanmadığı, diğer alt boyutlara dağıldığı ve cronbach alfa değeri .48 olarak düşük bir değer tespit edildiğinden ölçekten çıkarma kararı alınmıştır. Cronbach alfa $0.5 \leq \alpha < 0.6$ arasındaki değer zayıf olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2016).

Bu alt boyut çıkarılmış ve analiz sonuçları da dikkate alınarak düşük değere sahip olan bazı maddeler de çıkarılarak 33 maddeli hale dönüştürülmüş taslak ölçek on iki-on sekiz yaşlarında 448 ergene online olarak uygulanmıştır.

Uygun bir şekilde doldurulduğu tespit edilen 448 ölçek analize tabi tutulmuş ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Çıkan sonuçlar incelendiğinde “eşitlik” alt boyutunun cronbach alpha değerinin .41 olduğu tespit edilmiş ve düşük güvenirlik değerine sahip olan bu alt faktörde ölçekten çıkarılarak tekrar Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır.

4.10.Verilerin Toplanması

Çalışmaya başlamadan önce alandaki mevcut çalışmalar incelenmiş ve teorik alt yapı oluşturulduktan sonra ölçek için alt boyutlar ve maddeler oluşturulmuştur. Toplam 150 maddelik taslak ölçek için ilk pilot uygulama Bakırköy Cumhuriyet Ortaokulu ve Büyükçekmece ilçesindeki Doç. Dr. Burhan Bahriyeli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim gören 12-18 yaşlarında olan 60 öğrenci ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ölçek verilmeden önce gerekli açıklamalar yapılmış anlamadıkları soruları “bilmiyorum” olarak ayrılan kısma işaretleme yapmaları istenmiştir. Ölçek doldurulma süresi ortalama 30 dakika olduğu tespit edilmiştir.

İlk pilot uygulama sonrasında yapılan analizler sonucunda kalan 41 maddeli ölçek ve pilot uygulama sonrasında ekleme kararı alınan “sanal duyarlılık” alt faktör maddeleri ile birlikte 44 maddeli taslak ölçek Üsküdar Sultantepe Prof Dr. Cemil

Taşçioğlu ortaokulu, Çekmeköy Hatice Mehmet Ekşioğlu ortaokulu ve Büyükçekmece İlçesindeki Doç. Dr. Burhan Bahriyeli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde 12-18 yaşlarında olan 179 öğrenciye yüz yüze uygulanmıştır. Her bir ölçeğin doldurulma süresi yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

En son analizler sonucunda kalan 33 maddelik ölçek ve demografik bilgi formu ayrıca ölçüt geçerliği için Ergenlerde Kısa Öznel İyi Oluş Ölçeği ve Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği pandemi nedeniyle online olarak Bakırköy, Büyükçekmece, Çekmeköy, Üsküdar, Esenler İlçelerinde bulunan Ortaokul ve Liselerle ilgili İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış ve ilgili okullarda görev yapan öğretmenlerin yardımıyla online olarak uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Araştırmanın bu aşamasında, Ergenlerde Merhamet Ölçeğine ilişkin geçerlik ve güvenirlik analizleri raporlanmıştır. Çalışmada öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve daha sonra doğrulayıcı faktör analizi ile ölçüt geçerliği analizleri yapılmıştır.

Bu çalışmada, araştırmanın konu, amaç ve kapsamı doğrultusunda ‘Ergenlerde Merhamet Ölçeği’ geliştirilmiştir. Alanyazında ifade edildiği üzere, ölçek geliştirme çeşitli aşamaları takip etmesi gereken bir süreçtir (DeVellis, 2016). Ölçek geliştirme sürecinin ilk adımını, ölçeğin amaç ve hedef kitlesinin tanımlanması doğrultusunda alanyazın taraması oluşturmaktadır. Sonraki adımda ise, Bakırköy Cumhuriyet Ortaokulu ve Doç.Dr. Burhan Bahriyeli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören 12-18 yaş aralığındaki 14 öğrenci ile odak grup görüşmesi yapılarak merhametli davranma ile ilgili algıları değerlendirilmiştir.

Bir sonraki adımda belirlenen kapsam ve içeriğe ait özellikleri ifade eden maddeler yazılmıştır. Maddelerin ifade ediliş biçimleri ile ait oldukları alt boyutu yansıtması bakımından değerlendirilmiş ve diğer boyutlardaki ifadelerle binişik özellik gösteren maddeler havuzdan çıkarılmıştır. Daha sonra maddeler uzman görüşüne hazır hale getirilmiştir. Hazırlanan taslak form kapsam geçerliliğini doğrulamak amacıyla, 6 uzman tarafından incelenmiştir. Gelen tavsiyeler doğrultusunda 44 madde ile taslak form son biçimini almıştır. Beşli Likert tipi ölçeğe göre cevaplanması gereken maddeler (‘1- Kesinlikle katılmıyorum, ‘2- Katılmıyorum, ‘3- Kararsızım, ‘4- Katılıyorum’ ve ‘5- Tamamen katılıyorum) uzman görüş ve geri bildirimleri sonucuna göre tekrar gözden geçirilerek ölçek formu şeklinde düzenlenmiştir.

Öncelikle taslak ölçek (Bkz.Ek4) 60 kişilik bir gruba uygulanmış, ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği ve açıklığı hedef grupta test edilmiştir. Pilot uygulama verilerinde yapılan analizler bir ön yordama niteliğinde (Şencan, 2005) olduğundan elde edilen ölçeğin 44 maddelik taslak formu, pilot uygulama yapılmak üzere 179 kişiye uygulanmıştır. Toplanan veriler IBM-SPSS 25 programı ile analiz edilerek, ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

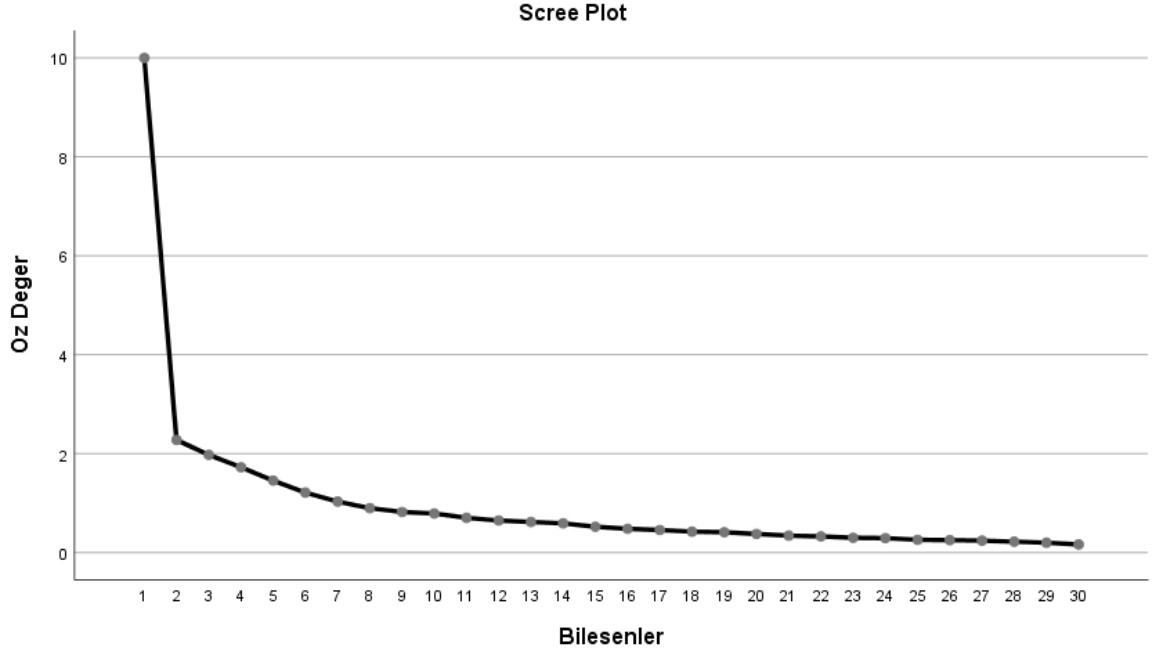
Geçerlik Çalışması

Geliştirilen ölçeğin alanyazındaki kuramsal bilgiler ışığında çok boyutlu olduğuna dair bilgiye sahip olunması ve araştırmacının kavramsal açıdan karmaşık yapıları ölçen çok boyutlu bir ölçek geliştirme amacı olduğu durumlarda güvenirlik analizi değerlendirmesinden önce mutlaka faktör analizi yöntemi uygulanmalıdır (Şencan, 2005). Faktör analizi, birbiriyle ilişkisi olduğu düşünülen sayıca fazla olan değişkenler arasındaki ilişkinin yapısı ile ilgili ipuçları elde etmek amacıyla kullanılmakta olup açıklayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki türü bulunmaktadır (DeVellis, 2016). Bu araştırmada, toplanan verilerin geliştirilmeye çalışılan ölçeğin hangi alt boyutlarına dağıldığını tespit edebilmek amacıyla ilk önce açıklayıcı faktör analizi uygulaması yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde, sosyal bilimlerde çoğunlukla faktörleştirme tekniği olarak kullanılan *temel bileşenler faktör analizi* (Principle Component Analysis) istatistik yönteminden faydalanılmıştır (Çokluk vd., 2012).

Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Açıklayıcı Faktör Analizi için öncelikle örneklemin faktör analizine uygun olup olmadığı değerlendirilmiş ve bu değerlendirme sonucunda 179 kişilik örneklem grubunun faktör analizi için uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda, seçilen örneklem verilerinin faktör çıkarmak için uygun olduğunun belirlenmesi için gerekli olan Kaiser Meyer Oklin (KMO) = .89 (Serbestlik Derecesi = 946, Ki-kare = 4233.83) ve Bartlett ($p < .01$) test analizleri sonucunda da, toplanan verilere faktör analizi yapılabileceği anlaşılmıştır. Temel bileşenler analizinde, faktör çıkarma yöntemi olarak *varyansı en yüksek değere getirecek döndürme* (varimax) yaklaşımı temel alınmaktadır. Bu yaklaşım kısaca varyans maksimizasyonu olarak adlandırılmaktadır. Döndürme sonunda değişkenleri temsil eden uzaydaki noktalar faktörü temsil eden regresyon doğrusuna daha yakın bir konuma gelmiş olur. Öte yandan varyansın en yüksek değerine getirilmesi gizli değişkenlerin veya faktörün varyansını (değişkenliğini) artırma anlamına gelir (Şencan, 2005). Bu bilgiler doğrultusunda Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Bu bilgiler ışığında, açıklayıcı faktör analizi yapılmış ve bu analiz sonucunda, faktör yükü .30'un altında olan ve birden fazla faktöre yükleme yapan 14 madde çıkartılarak analiz tekrarlanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda, merhamet ölçeğinin altı boyuttan oluştuğu görülmüştür. Belirlenen bu boyutlara alanyazın ve maddelerin özellikleri doğrultusunda sırasıyla “Sevecenlik”, “Empati”, “Sorumluluk”, “Benmerkezcilik”,

“**Duygulanım**” ve “**Acımasızlık**” isimleri verilmiştir. Faktörlerin özdeğerleri 9.99 ile 1.21 arasında değişmektedir ve altı faktörün açıkladığı toplam varyans % 62.14’tür. Alanyazında, faktör analizinde faktör yüklerinin toplam varyansı açıklama yüzdesi 40’ın üzerinde olması kabul edilir olarak değerlendirilmektedir (Şencan, 2005). Analiz sonucunda elde edilen Scree Plot grafiği de bu sonucu görsel olarak ispatlamaktadır.

Şekil 1. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinin Faktörlerini Gösteren Scree Plot Grafiği

Tablo 1. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Değerler

	Bileşenler					
	1	2	3	4	5	6
M3	0.795					
M4	0.738					
M5	0.663					
M6	0.656					
M28	0.640					
M1	0.636					
M2	0.616					
M37	0.542					
M23		0.774				
M22		0.771				
M21		0.769				
M20		0.703				
M25		0.633				
M9			0.786			
M12			0.772			
M26			0.664			
M10			0.617			
M27			0.558			
M8			0.454			
M35				0.737		
M36				0.715		
M32				0.578		
M13				0.542		
M15					0.803	
M16					0.715	
M14					0.685	
M34						0.693
M19						0.668
M24						0.631
M18						0.609
Açıklanan Varyans (%)	33.3	7.59	6.58	5.75	4.85	4.04
Özdeğer	9.99	2.28	1.98	1.73	1.46	1.21

Tablo 1’de verilen Ergenlerde Merhamet Ölçeğine ilişkin hesaplanan madde yük değerleri incelendiğinde, “Sevecenlik” boyutunun sekiz maddeden, “Empati” boyutunun beş maddeden, “Sorumluluk” boyutunun altı maddeden, “Acımasızlık” boyutunun dört maddeden, “Benmerkezcilik” boyutunun üç maddeden ve “Duygulanım” boyutunun dört maddeden oluştuğu görülmektedir. Maddelerin faktörlerle ilişkisini açıklayan bir katsayı ifadesi olan faktör yük değerlerinin 0.30 sınır değerinin üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir (Şencan, 2005; Büyüköztürk, 2002). Bu görüşler doğrultusunda, her bir maddeye ilişkin faktör yükleri .40 değerinin

üzerinde olduğu ve binişik madde bulunmadığı için faktör yapıları uygun görülmektedir.

Madde Ayırt Edicilik Analizine İlişkin Bulgular

Ölçek geçerliğinin test edilme sürecinde kullanılan bir başka yöntem olan madde ayırt ediciliğini belirleyebilmek için ölçekten elde edilen puanlar büyükten küçüğe doğru sıralanmış ve %27 alt, %27 üst olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Oluşturulan bu grupların puan ortalamaları bağımsız grup t-Testi ile karşılaştırarak, puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan bağımsız grup t-Testi sonucunda alt ve üst grup ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < .01$). Sonuç olarak ölçekten elde edilen yüksek ve düşük puan arasındaki anlamlı fark ölçeğin amaçlanan özelliği ölçme konusunda ayırt edici olduğunu göstermektedir.

Tablo 2’de tüm maddelerin ayırt edicilik güçlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Alt-Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizine İlişkin Değerler

Maddeler	N	SS	t	Sd	p
M1 Alt %27	48	3.13	1.36	-8.29	94 0.00
M1 Üst %27	48	4.83	0.43		
M2 Alt %27	48	3.06	1.21	-9.26	94 0.00
M2 Üst %27	48	4.79	0.46		
M3 Alt %27	48	3.48	1.32	-6.63	94 0.00
M3 Üst %27	48	4.81	0.45		
M4 Alt %27	48	2.90	1.31	-8.07	94 0.00
M4 Üst %27	48	4.56	0.58		
M5 Alt %27	48	3.81	1.53	-4.78	94 0.00
M5 Üst %27	48	4.90	0.37		
M6 Alt %27	48	3.46	1.46	-5.72	94 0.00
M6 Üst %27	48	4.73	0.49		
M8 Alt %27	48	3.00	1.40	-7.18	94 0.00
M8 Üst %27	48	4.58	0.61		
M9 Alt %27	48	2.77	1.19	-6.53	94 0.00
M9 Üst %27	48	4.17	0.88		
M10 Alt %27	48	3.27	1.44	-6.15	94 0.00
M10 Üst %27	48	4.67	0.63		
M12 Alt %27	48	2.40	1.30	-6.01	94 0.00
M12 Üst %27	48	3.88	1.10		
M13 Alt %27	48	3.67	1.26	-5.03	94 0.00
M13 Üst %27	48	4.71	0.68		
M14 Alt %27	48	3.46	1.11	-7.11	94 0.00
M14 Üst %27	48	4.71	0.50		
M15 Alt %27	48	3.50	1.15	-5.71	94 0.00
M15 Üst %27	48	4.65	0.79		
M16 Alt %27	48	3.52	1.24	-5.43	94 0.00
M16 Üst %27	48	4.69	0.83		
M18 Alt %27	48	2.40	1.05	-10.05	94 0.00
M18 Üst %27	48	4.42	0.92		
M19 Alt %27	48	2.46	1.41	-6.07	94 0.00
M19 Üst %27	48	4.08	1.20		
M20 Alt %27	48	3.15	1.29	-4.89	94 0.00

	Üst %27	48	4.25	0.89			
M21	Alt %27	48	3.13	1.38	-7.29	94	0.00
	Üst %27	48	4.69	0.55			
M22	Alt %27	48	3.21	1.27	-7.44	94	0.00
	Üst %27	48	4.71	0.58			
M23	Alt %27	48	3.46	1.24	-6.12	94	0.00
	Üst %27	48	4.65	0.53			
M24	Alt %27	48	2.31	1.13	-10.50	94	0.00
	Üst %27	48	4.35	0.73			
M25	Alt %27	48	3.21	1.27	-8.08	94	0.00
	Üst %27	48	4.77	0.42			
M26	Alt %27	48	3.08	1.09	-6.71	94	0.00
	Üst %27	48	4.33	0.69			
M27	Alt %27	48	3.15	1.18	-8.95	94	0.00
	Üst %27	48	4.77	0.42			
M28	Alt %27	48	3.44	1.46	-6.31	94	0.00
	Üst %27	48	4.81	0.39			
M32	Alt %27	48	3.85	1.32	-4.52	94	0.00
	Üst %27	48	4.81	0.64			
M34	Alt %27	48	3.06	1.39	-8.03	94	0.00
	Üst %27	48	4.79	0.54			
M35	Alt %27	48	3.83	1.24	-6.19	94	0.00
	Üst %27	48	4.96	0.20			
M36	Alt %27	48	3.94	1.23	-5.54	94	0.00
	Üst %27	48	4.94	0.24			
M37	Alt %27	48	3.38	1.58	-5.68	94	0.00
	Üst %27	48	4.75	0.56			

Güvenirlik çalışması

Elde edilen altı boyut ve 30 maddeden oluşan form güvenirlik analizine tabii tutulmuştur. Cronbach Alpha değeri araştırma maddelerinin varyans değerlerini dikkate alarak, katılımcılara ait cevapların ölçeğin kendi içinde tutarlı olup olmadığının tespitinde kullanılır (Brown ve Moore, 2012). Ergenlerde Merhamet Ölçeğinin toplam Cronbach Alpha değeri ise .93 olarak tespit edilmiştir. İdeal olarak bir ölçeğin güvenirliğinin .70'in üzerinde olması gerektiği koşulunu taşımaktadır (DeVellis, 2014). Ölçeğin alt boyutlarına ait Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tablo 3'te güvenirlik analizine ilişkin değerler sunulmuştur.

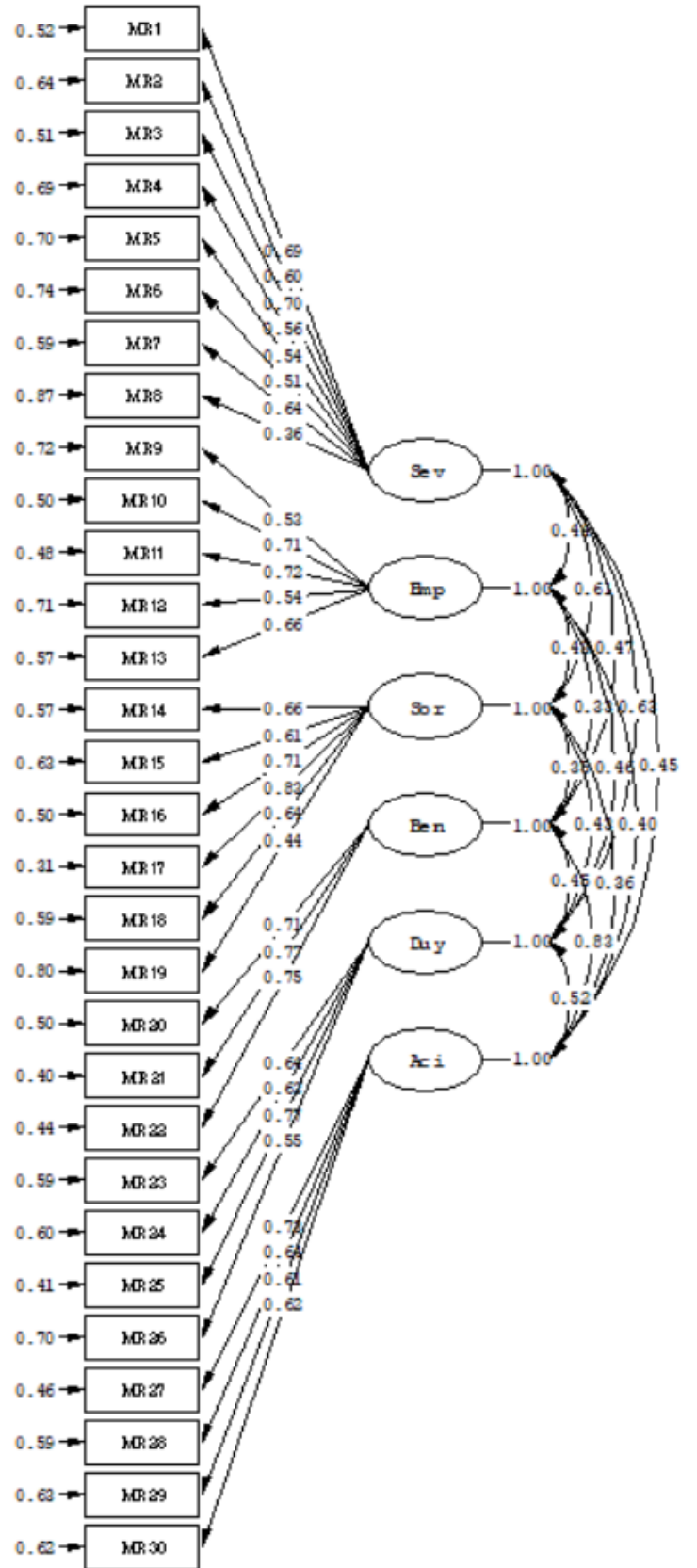
Tablo 3. Güvenirlik Analizine İlişkin Değerler

Boyutlar	Cronbach Alpha
Sevecenlik	.89
Empati	.85
Sorumluluk	.82
Acımasızlık	.74
Benmerkezcilik	.74
Duygulanım	.72

Doğrulatoryı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

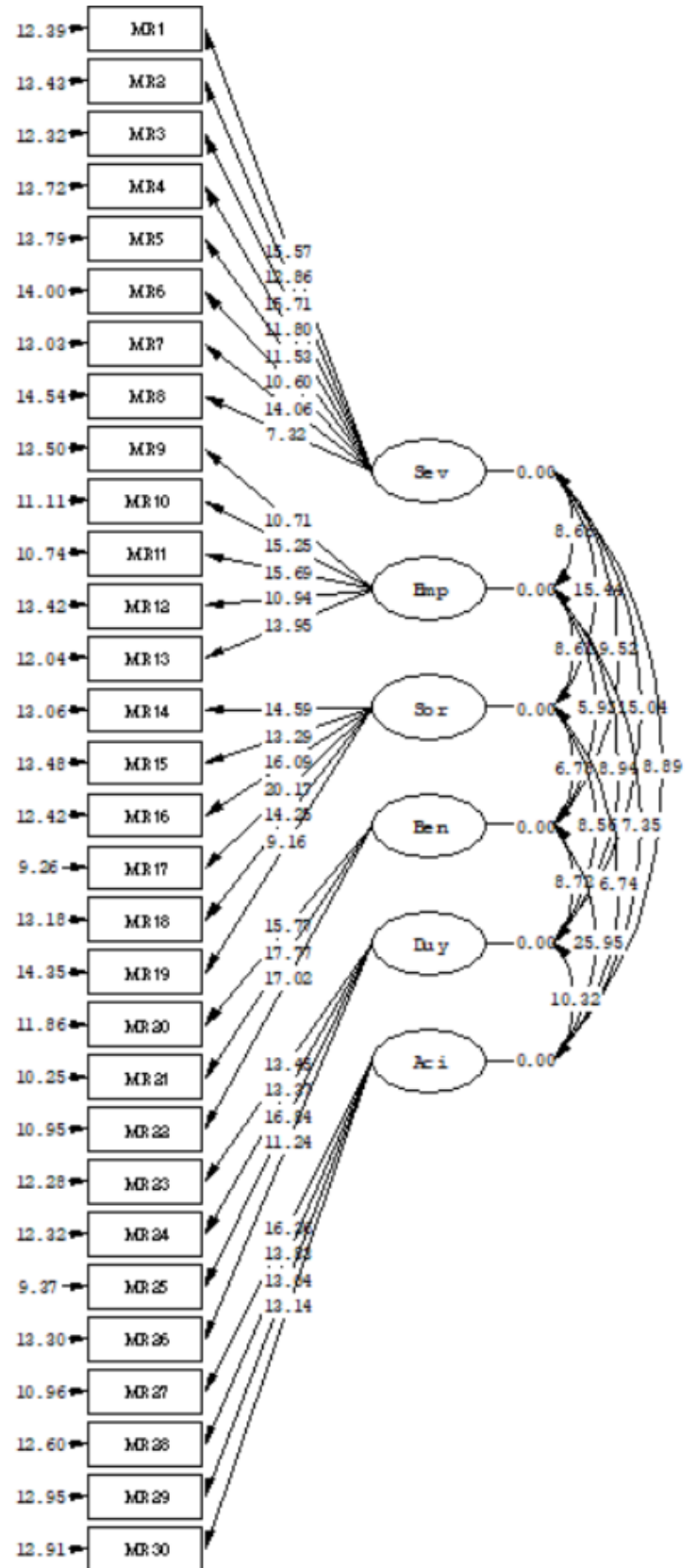
Ölçek için yapı geçerliğı Doğrulatoryı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA uygulanırken uyum iyiliğı indexlerinden indekslerinden ki-kare, CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index), SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve NNFI (Non-Normed Fit Index) dikkate alınmıştır. Uyum iyiliğı değerleri kesme noktası olarak ise, RMSEA için $<.10$; CFI, IFI, NFI ve GFI için $\geq .90$ dikkate alınmıştır (Kline, 1998; Schumacher & Lomax, 2004).

Ölçeğin yapı geçerliliğinin belirlenmesi için birinci düzey doğrulatoryı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulatoryı faktör analizi için başka bir örneklemden 448 kişi üzerinden veri toplanmıştır. Doğrulatoryı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliğı değerlerinin χ^2/Sd ($1090.83/390$) = 2.80 , $p=.001$, IFI=.94, NNFI=.94; CFI=.94; GFI=.86; SRMR: .070; RMSEA=.063 (RMSEA için güven aralığı=.059–.068) şeklinde olduğu gözlenmiştir. Uyum iyiliğı değerlerinin kabul edilebilir sınırlar dahilinde olduğu belirlenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen model Şekil 2’de verilmiştir.

Chi-Square=1090.83, df=390, P-value=0.00000, RMSEA=0.063

Şekil 2: Ergenlerde Merhamet Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli, standardize edilmiş faktör yükleri

Şekil 3. Ergenlerde Merhamet Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli, t Değerleri

Ergenlerde Merhamet Ölçeği birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, madde faktör yüklerinin .36 ile .95 ile arasında değiştiği ve tüm faktör yüklerinin .001 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Faktörler arası korelasyon değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

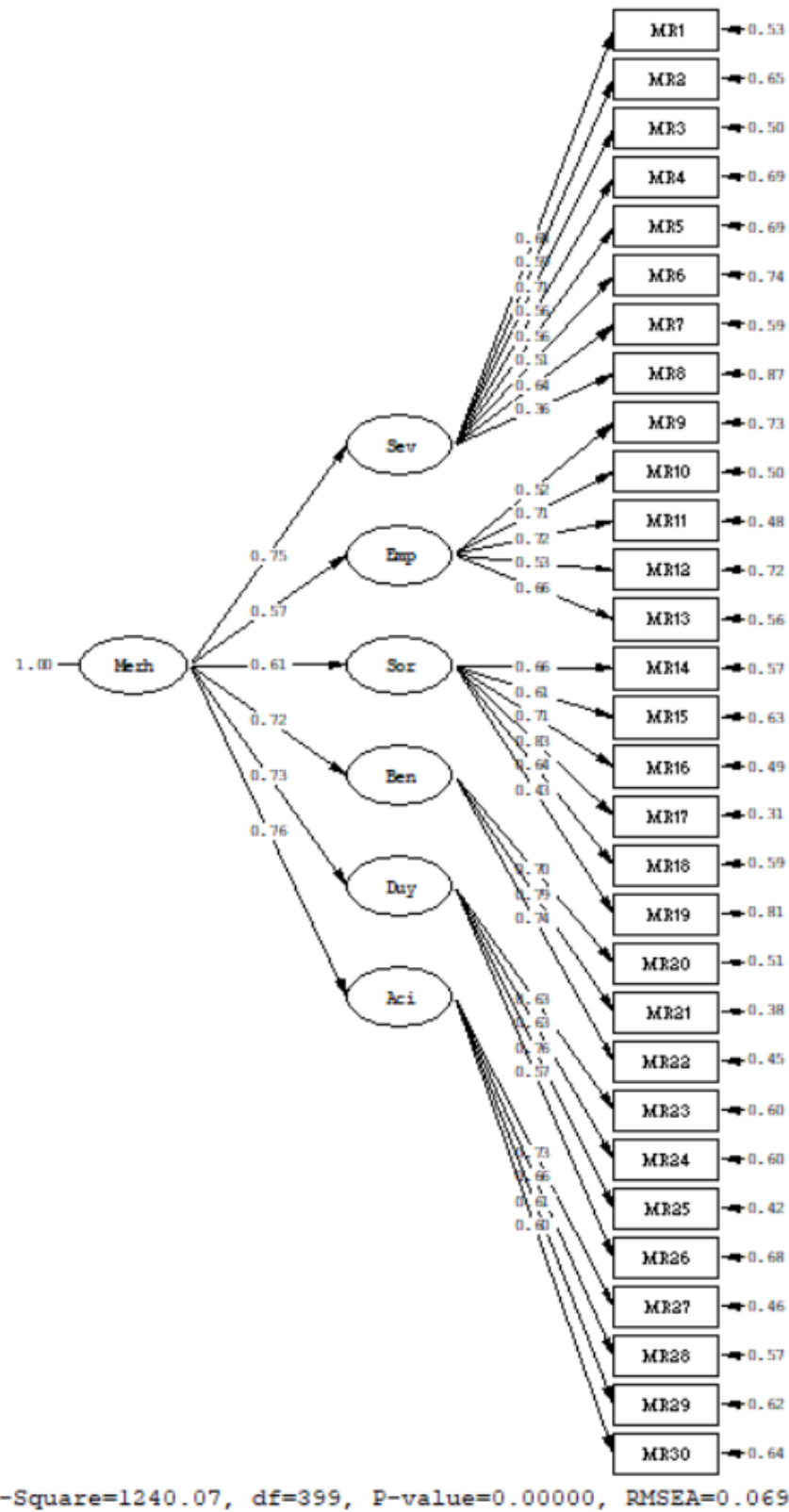
Tablo 4. Faktörler Arası Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6
1. Sevecenlik	-					
2. Empati	.44**	-				
3. Sorumluluk	.61**	.43**	-			
4. Benmerkezcilik	.47**	.33**	.35**	-		
5. Duygulanım	.63**	.46**	.43**	.45**	-	
6. Acımasızlık	.45**	.40**	.36**	.83**	.52**	-

**p<.01 Not. Benmerkezcilik ve Acımasızlık alt boyutunda yer alan maddeler ters çevrilerek toplanmıştır.

Verilen korelasyon değerlerine bakıldığında en yüksek korelasyon değeri Benmerkezcilik alt boyutu ile Acımasızlık alt boyutu arasında ($r=.83$, $p<.01$), en düşük korelasyon değeri ise Empati alt boyutu ile Benmerkezcilik alt boyutu arasında ($r=.33$, $p<.01$) gözlenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin belirlenmesi için ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin χ^2/Sd ($1090.83/390$) = 2.80, $p=.001$, IFI=.94, NNFI=.94; CFI=.94; GFI=.86; SRMR: .070; RMSEA=.063 (RMSEA için güven aralığı=.059–.068) şeklinde olduğu gözlenmiştir. Uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu belirlenmiş ve analiz sonucunda elde edilen model Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Ergenlerde Merhamet Ölçeği İkinci Düzey DFA Modeli, standardize edilmiş faktör yükleri

Ölçeğe ilişkin ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin alt boyutlarının üst faktöre bağlanma faktör yüklerinin .57 ile .76 arasında değiştiği ve faktör yüklerinin .001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinin gerçekleştirildiği örnekleme de Cronbach alfa değerleri yeniden hesaplanmıştır ve Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Güvenirlilik Analizine İlişkin Değerler – DFA Örnekleme

Boyutlar	Cronbach Alpha
Sevecenlik	.80
Empati	.76
Sorumluluk	.81
Acımasızlık	.75
Benmerkezcilik	.78
Duygulanım	.74

Ölçüt Geçerliğine İlişkin Bulgular

Bu çalışma kapsamında Ergenlerde Merhamet Ölçeğinin Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği ve Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Ölçek alt faktörlerinin diğer ölçekler ile korelasyonu

	Sevecenlik	Empati	Sorumluluk	Benmerkezcilik	Duygulanım	Acımasızlık
Okul Doyumu	.39**	.28**	.59**	.18**	.25**	.16**
Okulda Duygu	.29**	.23**	.38**	.23**	.21**	.22**
Tepkisel ve Amaca Yönelik Saldırgan Davranış	-.23**	-.13**	-.28**	-.55**	-.22**	-.64**
Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış	.46**	.32**	.36**	.28**	.31**	.25**
Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış	0.02	0.04	-0.03	-.22**	-0.03	-.23**
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	.50**	.29**	.43**	.32**	.32**	.18**

*p<.05, **p<.01

Analiz sonuçlarına göre Ergenlerde Merhamet Ölçeği alt faktörlerinin Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği alt faktörleri ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Ergenlerde Merhamet Ölçeği alt faktörlerinin Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği Tepkisel ve Amaca Yönelik Saldırgan Davranış alt boyutu ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği; Tepkisel Olumlu Sosyal

Davranış ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyutları ile de pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki gösterdiği belirlenmiştir.

Demografik Değişkenlere Gore Bulgular

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşması Bağımsız Örneklemeler için t-Testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre t-Testi sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	Sd	p
Sevecenlik	Kadın	337	4.51	0.48	4.52	446	0.000
	Erkek	111	4.22	0.83			
Empati	Kadın	337	4.53	0.58	3.22	446	0.001
	Erkek	111	4.31	0.74			
Sorumluluk	Kadın	337	4.05	0.69	4.00	446	0.000
	Erkek	111	3.71	1.01			
Benmerkezcilik	Kadın	337	4.26	0.87	4.28	446	0.000
	Erkek	111	3.82	1.11			
Duygulanım	Kadın	337	4.10	0.89	5.74	446	0.000
	Erkek	111	3.51	1.08			
Acımasızlık	Kadın	337	4.64	0.60	4.65	446	0.000
	Erkek	111	4.29	0.93			
Ergenlerde Merhamet Ölçeği Genel	Kadın	337	26.09	2.82	6.64	446	0.000
	Erkek	111	23.85	3.75			

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği sevecenlik alt boyutundan [$t(446) = 4.52, p < .05$], empati alt boyutundan [$t(446) = 3.22, p < .05$], sorumluluk alt boyutundan [$t(446) = 4.00, p < .05$], benmerkezcilik alt boyutundan [$t(446) = 4.28, p < .05$], duygulanım alt boyutundan [$t(446) = 5.74, p < .05$], acımasızlık alt boyutundan [$t(446) = 4.65, p < .05$] ve Ergenlerde Merhamet Ölçeği genelinden [$t(446) = 6.64, p < .05$] alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Kadın katılımcıların tüm alanlardan ve ölçeğin genelinden aldıkları ortalama puanların erkek katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların okul düzeylerine göre farklılaşması Bağımsız Örneklemeler için t-Testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların okul düzeylerine göre t-Testi sonuçları

	Okul Düzeyiniz	N	$\bar{X}$	SS	t	Sd	p
Sevecenlik	Ortaokul	81	4.43	0.73	-0.10	446	0.921
	Lise	367	4.44	0.57			
Empati	Ortaokul	81	4.42	0.77	-0.82	446	0.412
	Lise	367	4.48	0.60			
Sorumluluk	Ortaokul	81	4.00	0.86	0.35	446	0.724
	Lise	367	3.96	0.78			
Benmerkezcilik	Ortaokul	81	3.98	1.22	-1.85	446	0.066
	Lise	367	4.19	0.87			
Duygulanım	Ortaokul	81	3.82	1.10	-1.40	446	0.164
	Lise	367	3.99	0.95			
Acımasızlık	Ortaokul	81	4.37	0.99	-2.59	446	0.010
	Lise	367	4.59	0.62			
Ergenlerde Merhamet Ölçeği Genel	Ortaokul	81	25.01	3.69	-1.63	446	0.104
	Lise	367	25.65	3.10			

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği acımasızlık alt boyutundan alınan ortalama puanların katılımcıların okul düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir [$t(446) = -2.59, p < .05$]. Lisede öğrenim gören katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları ortalama puanların ortaokulda öğrenim gören katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların evcil hayvan besleme durumlarına göre farklılaşması Bağımsız Örneklemeler için t-Testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların evcil hayvan besleme durumlarına göre t-Testi sonuçları

	Evcil Hayvan	N	$\bar{X}$	SS	t	Sd	p
Sevecenlik	Var	133	4.48	0.60	0.90	446	0.367
	Yok	315	4.42	0.60			
Empati	Var	133	4.41	0.69	-1.27	446	0.204
	Yok	315	4.50	0.60			
Sorumluluk	Var	133	4.00	0.84	0.63	446	0.532
	Yok	315	3.95	0.77			
Benmerkezcilik	Var	133	4.23	0.92	1.08	446	0.281
	Yok	315	4.12	0.96			
Duygulanım	Var	133	3.94	1.02	-0.24	446	0.813
	Yok	315	3.96	0.96			
Acımasızlık	Var	133	4.53	0.74	-0.44	446	0.661
	Yok	315	4.56	0.69			
Ergenlerde Merhamet Ölçeği Genel	Var	133	25.59	3.39	0.22	446	0.824
	Yok	315	25.51	3.15			

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların evcil hayvan besleme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların sınıf düzeyleri, anne eğitim düzeyleri, baba eğitim düzeyleri ve aile gelir durumları ile ilişkisi Spearman korelasyon analizi değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 10’de verilmiştir.

Tablo 10. Spearman korelasyon analizi sonuçları

	Sınıf Düzeyiniz	Anne Eğitim	Baba Eğitim	Aile Gelir Durumu
Sevecenlik	-.04	-.15**	-.17**	-.03
Empati	-.02	.01	-.02	.04
Sorumluluk	.04	-.17**	-.14**	.04
Benmerkezcilik	-.02	-.02	-.06	-.01
Duygulanım	.05	-.11*	-.12**	.01
Acımasızlık	.12*	.00	-.04	.09
Ergenlerde Merhamet Ölçeği Genel	.05	-.11*	-.14**	.02

*p<.05, **p<.01

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, katılımcıların sınıf düzeyleri ile Ergenlerde Merhamet Ölçeği acımasızlık alt boyutundan alınan ortalama puanlar arasında pozitif yönde ($r_s = .12$, $p<.05$); anne eğitim düzeyleri ile Ergenlerde Merhamet Ölçeği sevecenlik alt boyutundan ($r_s = -.15$, $p<.05$), Ergenlerde Merhamet Ölçeği sorumluluk alt boyutundan ($r_s = -.17$, $p<.05$), Ergenlerde Merhamet Ölçeği duygulanım alt boyutundan ($r_s = -.11$, $p<.05$) ve Ergenlerde Merhamet Ölçeği genelinden ($r_s = -.11$, $p<.05$) alınan ortalama puanlar arasında negatif yönde; baba eğitim düzeyleri ile Ergenlerde Merhamet Ölçeği sevecenlik alt boyutundan ($r_s = -.17$, $p<.05$), Ergenlerde Merhamet Ölçeği sorumluluk alt boyutundan ($r_s = -.14$, $p<.05$), Ergenlerde Merhamet Ölçeği duygulanım alt boyutundan ($r_s = -.12$, $p<.05$) ve Ergenlerde Merhamet Ölçeği genelinden ($r_s = -.14$, $p<.05$) alınan ortalama puanlar arasında negatif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir.

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların anne-baba ilişki durumlarına göre farklılaşması ANOVA ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Ergenlerde Merhamet Ölçeğinden alınan ortalama puanların katılımcıların anne-baba ilişki durumlarına göre ANOVA sonuçları

Degiskenler	Anne-Baba İlişki Durumu	n	$\bar{X}$	ss	Varyans	K.T	Sd	K.O	F	p
Sevecenlik	Birlikte Yaşıyor	381	4.44	0.57	Gruplar arası	0.332	2	0.166	0.46	0.63
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	4.45	0.69	Gruplar içi	160.449	445	0.361		
	Anne/baba vefat	20	4.31	0.93	Toplam	160.781	447			
Empati	Birlikte Yaşıyor	381	4.49	0.59	Gruplar arası	0.555	2	0.277	0.70	0.50
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	4.37	0.77	Gruplar içi	177.331	445	0.398		
	Anne/baba vefat	20	4.46	0.93	Toplam	177.886	447			
Sorumluluk	Birlikte Yaşıyor	381	3.96	0.78	Gruplar arası	0.886	2	0.443	0.70	0.50
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	3.93	0.88	Gruplar içi	281.228	445	0.632		
	Anne/baba vefat	20	4.17	0.81	Toplam	282.114	447			
Benmerkezcilik	Birlikte Yaşıyor	381	4.13	0.95	Gruplar arası	2.352	2	1.176	1.31	0.27
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	4.16	1.05	Gruplar içi	400.65	445	0.9		
	Anne/baba vefat	20	4.48	0.62	Toplam	403.002	447			
Duygulanım	Birlikte Yaşıyor	381	3.95	0.96	Gruplar arası	0.077	2	0.038	0.04	0.96
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	3.99	1.01	Gruplar içi	426.196	445	0.958		
	Anne/baba vefat	20	3.93	1.30	Toplam	426.272	447			
Acımasızlık	Birlikte Yaşıyor	381	4.54	0.71	Gruplar arası	0.169	2	0.084	0.17	0.85
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	4.60	0.79	Gruplar içi	223.989	445	0.503		
	Anne/baba vefat	20	4.60	0.57	Toplam	224.157	447			
Ergenlerde Merhamet Ölçeği Genel	Birlikte Yaşıyor	381	25.52	3.15	Gruplar arası	3.6	2	1.8	0.17	0.84
	Boşandı/Ayrı Yaşıyor	47	25.49	3.44	Gruplar içi	4631.351	445	10.408		
	Anne/baba vefat	20	25.95	4.09	Toplam	4634.951	447			

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların anne-baba ilişki durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

6. TARTISMA

Bu bölümde Ergenlerde Merhamet Ölçeği (EMÖ) geliştirme aşamasında elde edilen bulgular benzer araştırmaların bulguları ile birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, araştırmada demografik değişkenlere ilişkin ulaşılan sonuçlar literatürdeki diğer araştırma sonuçlarıyla tartışılmış ve konuya ilişkin uygulamaya ve ileriki araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Geliştirme Sureci

Ergenlerde Merhamet Ölçeği geliştirme sürecinde öncelikle literatür taraması yapılmış ve merhametin özelliklerinin neler olduğu ile ilgili kısımlar belirlenmiştir. Bu süreçte geliştirilen ölçeğe en yakın ölçekler tespit edilerek, ölçeklerin alt boyutları ile ilgili maddeler incelenmiştir. Ayrıca 12-18 yaş grubunda olan kız ve erkeklerden oluşan 14 ergenle odak görüşmesi yapılarak, ergenlerin merhamet hakkındaki görüşleri alınmıştır. Odak görüşme sonuçları ve literatür incelemelerin ardından madde yazımı aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada madde havuzu oluştururken kullanılması uygun görülen tümevarımcı ve tümdengelimci yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır (Hinkin, 1998). Çalışmada ilk etapta 10 alt boyut ve her alt boyutta 15 madde olmak üzere toplam 150 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. DeVellis'e (2016) göre madde havuzu oluştururken nihai ölçekte yer alan madde sayısının dört ya da beş katı madde yazılması ölçek geliştirme çalışmalarında göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Bu sebeple, Ergenlerde Merhamet Ölçeği için oluşturulan madde havuzunun yeterli olduğu söylenebilir (Bkz.Ek4). Daha sonra oluşturulan taslak formula ilgili hem içerik hem de dil yapısının incelenmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. İki psikiyatrist, iki doktor klinik psikolog, bir doktor psikolog ve bir klinik psikoloji doktorantı olmak üzere altı uzmanın incelemesine sunulmuştur. Ölçek maddelerinin yazılması sürecinde tümevarımcı ve tümdengelimci yöntemlere başvurulması ve uzman görüşlerinin alınması maddelerin kapsam geçerliğini sağlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Oluşturulan 150 maddelik taslak ölçek pilot uygulamaya girmeden önce 60 öğrenciye uygulanmış ölçek maddelerinin anlaşılabilirliği ve açıklığı hedef grupta test edilmiştir. Pilot uygulama verilerinde yapılan analizler bir ön yordama niteliğinde (Şencan, 2005) olduğu için elde edilen 44 maddelik taslak form, pilot uygulama yapılmak üzere 179 kişiye uygulanmıştır. Nihai ölçeğin (33 madde) uygulanmasında ise 448 kişiye ulaşılmıştır. Bu bağlamda nihai örneklem, literatürde örneklem büyüklüğünü seçerken Bryman ve

Cramer'in (2011) madde sayısının beş katı; Nunnally ve Bernstein (1978) madde sayısının 10 katı kuralını karşılamıştır.

Geçerlik Analizleri

Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda faktör yükü .30'un altında olan ve birden fazla faktöre yükleme yapan 14 madde çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Faktör analizi sonucunda, merhamet ölçeğinin altı boyut altında toplandığı görülmüştür. Belirlenen bu boyutlara alanyazın ve maddelerin özellikleri doğrultusunda sırasıyla "Sevecenlik", "Empati", "Sorumluluk", "Benmerkezcilik", "Duygulanım" ve "Acımasızlık" isimleri verilmiştir. Faktör analizi sonucunda nihai ölçek toplam varyansın % 62.14'ünü açıklayan 30 madde altı faktör altında toplandığı tespit edilmiştir. Alanyazında, faktör analizinde faktör yüklerinin toplam varyansı açıklama yüzdesi 40'ın üzerinde olması kabul edilir bulunmaktadır (Şencan, 2005).

Ölçeğin yapı geçerliliğinin belirlenmesi için birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi için başka bir örneklemden 448 kişi üzerinden veri toplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin χ^2/Sd (1090.83/390) = 2.80, $p=.001$, IFI=.94, NNFI=.94; CFI=.94; GFI=.86; SRMR: .070; RMSEA=.063 (RMSEA için güven aralığı=.059-.068) şeklinde olduğu gözlenmiştir. Uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar dahilinde olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin χ^2/Sd (1090.83/390) = 2.80, $p=.001$, IFI=.94, NNFI=.94; CFI=.94; GFI=.86; SRMR: .070; RMSEA=.063 (RMSEA için güven aralığı=.059-.068) şeklinde olduğu gözlenmiştir. Ölçeğe ilişkin ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin alt boyutlarının üst faktöre bağlanma faktör yüklerinin .57 ile .76 arasında değiştiği ve faktör yüklerinin .001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Sonuç olarak ölçeğin hipotetik olarak belirlenen ölçek yapısının veri ile de doğrulandığı belirlenmiştir. DFA sonuçlarında ise Uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar dâhilinde olduğu belirlenmiştir. Bu durum 30 madde ve altı faktörlük ölçeğin ergenlerin merhamet düzeyini ölçebilecek psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Gençler için Öz-Merhamet Ölçeğinde (Neff vd., 2021) yer alan öz-sevecenlik boyutu ve ilki Pommier (2011) tarafından geliştirilen ve daha sonra Pommier vd., (2020) tarafından tekrar değerlendirilen Merhamet Ölçeği yetişkin formunda yer alan sevecenlik alt boyutu ve yukarıda belirtilen diğer boyutlar bu ölçek çalışmasında da çalışmıştır. Ancak ölçeğin geliştirilme sürecinde yer alan “Eşitlik” ve “Sanal Duyarlık” boyutlarının faktör analizleri sonucunda çalışmadığı tespit edilmiştir. Bu sebepten, ölçeğin pilot çalışmasında yer alan 44 maddelik ölçeğin çalışmayan boyutlarla ilgili maddeleri çıkarılarak ölçek 30 maddelik nihai durumuna getirilmiştir.

Fehr, Glätzle-Rützler ve Sutter (2013) geç çocukluk ve ergenlerde eşitlik, özgecilik, kindarlık ve dar görüşlülüğün nasıl değiştiğine dair 717 öğrenci üzerinde çalışma yapmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre eşitliğin zirve yaptığı yaş grubu 8-11 yaş arası olarak bulunmuştur. Araştırmacılar erken çocukluk döneminde gelişen eşitlik kavramının ergenlik döneminde özgeciliğin ağır basmasıyla etkisini yitirdiğini belirtmişler ve eşitsizliğin gelişmesinde “diktatör oyunların” etkisinin olabileceğini öne sürmüşlerdir. Fehr, Bernhard ve Rockenbach (2008) eşitlik kavramının 3-8 yaş arası çocuklarda hızlı bir yükselme gösterdiğini, bu eğilimin ergenlik dönemine doğru yavaşladığını belirtmişlerdir.

Eşitlik kavramı adaletle ilişkilendirilen bir kavramdır. Adaletin temel özelliklerinden biri olan eşitlik, benzer durumların başkaları için de geçerli olmasıdır (Güriz, 2001). Eşitlik ile adalet birbiriyle benzer iki kavram gibi gözükse de adalet eşitliğin olmasıyla var olan bir kavramdır. Adaletin çok farklı kavramlarla birlikte anılması, adaletin dinamik bir yapıda olduğunu, hak ve eşitlik gibi olgularla ortaya çıktığını göstermektedir (Nural, 2015). Etik bir değer yargısı olarak tanımlanan adalet, toplumların ve bireylerin etik anlayışına dayanır (Çeçen, 1993). Etik anlayışın zamana ve toplumlara göre değişkenlik göstermesi adalet ve eşitlik gibi kavramların dolaylı yoldan değişmesine sebebiyet verebilmektedir. Eşitlik kavramı da bireylere ve toplumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Ergenlerdeki eşitlik ve adalet algısı yetişkinlerdeki gibi olmayabilir (Fehr vd., 2013). Charles ve Rabin (2002) de bireylerin ergenlik öncesi ve ergenlik dönemi sosyal algılarının değişiklik gösterebileceğini ve insan davranışlarının ergenlik sonrası dönemde kalıcı olmaya başladığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda yetişkinlerde daha belirgin bir hal alan eşitlik algısının ergenlerde farklılık göstermesinin, Ergenlerde Merhamet Ölçeğinde eşitlilik boyutunun çalışmamasına neden olduğu düşünülmektedir.

Ölçeğin geliştirme aşamasında faktör analizleri sonuçlarına göre eşitlik boyutuyla birlikte ölçekten çıkarılmak zorunda kalan diğer bir boyut da sanal duyarlılık olmuştur. Literatürde doğrudan sanal duyarlılık ile ilgili çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak empati, duyarlılık ve sanal ortam gibi kavramlarla ilişkilendirilebilecek olan sanal duyarlılık, günümüz gençlerinin aşırı teknoloji kullanımlarından kaynaklı yaşadıkları sanal zorbalıklara karşı duyarlılıklarını ölçmek amaçlanmıştır. Çünkü günümüzde gençler arasında hızla yaygınlaşmış olan internet, akıllı telefon ve bilgisayar kullanımı gençlerin arkadaş edinmesinde ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir araç haline gelmiştir (Çetin, Peker, Eroğlu ve Çitemel, 2011). Özellikle teknolojiyi sıkça kullanan gençlerin olumsuz olarak etkilendiği sanal zorbalık olgusu güncel araştırmalara konu olmaya devam etmektedir. Cep telefonu, bilgisayar ve diğer teknolojik araçların ısrarlı ve tekrar edici bir biçimde, başkalarına zarar vermek amacıyla kullanılması sanal zorbalık olarak tanımlanmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2010).

Özellikle pandemi süreciyle birlikte hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen sanal ortamlar, sosyal bir varlık olan insanoğlunu sosyal yaşamını ve diğer bireylerle olan iletişimini derinden etkilemektedir. Bireyin bilişsel ve ahlaki gelişiminde önemli rol oynayan sosyal çevrenin etik eylemleri de etkisi altında bırakması kaçınılmazdır (Yener, 2011). Özellikle gelişim çağlarında olan bireylerin gerçek sosyal iletişimin azalmasına bağlı olarak gelişim aşamaları etkilenebilir ve gerçek hayata olumsuz sonuçları yansıyabilir (Yıldız, 2017). Zira gerçek sosyal hayatta başvurduğumuz yüz yüze iletişimin yerini çoğu zaman gerçek olmayan kullanıcı profillerinin oluşturulduğu sanal ortamların alması güçtür (Baym, Zhang ve Lin, 2004). Çünkü gerçek hayatta sosyal çevremizin sınırları bellidir; bir süreklilik ilişkisi vardır, göz teması kurulur, eylemler ve fiziksel sonuçları görünürdür. Karşımızdaki bireyin sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duyguları yüz ifadelerinden rahatça anlaşılabilir. Ancak sanal dünyada iletişimin sürekliliği bozulur, yüz yüze iletişim ortadan kalkar ve kişiler gerçek kimliklerini gizlerler (Ögel, 2014). Dolayısıyla gerçek sosyal yaşamda geçen süre azalıp, sanal ortamda geçen süre arttıkça sosyal ortam aracılığıyla ergenlerde gelişen ahlaki ve etik davranışların etkileneceği söylenebilir (Ciminli, 2016). Bu bağlamda ergenlerin sanal ortamlardaki ahlaki ve empatik duyarlılıklarının gerçek ortamdakilerine göre farklılık göstermesi sanal duyarlılık boyutunun çalışmasını

olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Bu doğrultuda söz konusu boyuta yönelik daha kapsamlı çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Merhamet ve Demografik Özellikler

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Kadın katılımcıların tüm alanlardan ve ölçeğin genelinden aldıkları ortalama puanların erkek katılımcıların ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde Çingöl, Çelebi, Zengin ve Karakaş (2018) çalışmalarında cinsiyet değişkenine göre kadınların merhamet düzeylerinin erkeklerin merhamet düzeylerinden anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Başer ve Tekin (2019) de merhamet ölçeği genelinde, sevecenlik ve bilinçli farkındalık alt boyutlarında kadın katılımcıların puanlarının erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Bu bulgulara paralel olarak Gülaçtı ve Çiftçi (2018), cinsiyet değişkeni açısından merhameti oluşturan alt boyutlardan sevecenlik, paylaşımların bilincinde olma, bilinçli farkındalıklar arasında kadınların lehine anlamlı fark bulmuşlardır. Tatum (2013) da üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmasında, kadın katılımcıların merhamet ölçeğinden aldıkları genel puan ortalamalarının erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu saptamıştır.

Bu bulgulardan farklı olarak Neff ve Pommier (2013), üniversite öğrencileri arasında merhamet ölçeğinden elde edilen puanların cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark oluşturmadığını tespit etmişlerdir. Merhamete benzer bir kavram olan duyarlı sevgi değişkeni özelinde yürüttüğü çalışmada Çetin (2019), üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirlemiştir. Arkan, Yılmaz ve Düzgün (2020) de çalışmalarında cinsiyet değişkeninin bireylerin merhamet düzeyleri ile bir ilişkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Her ne kadar çalışmada elde edilen sonucun aksini belirten sonuçlara rastlansa da, literatürdeki genel eğilim kadınların erkeklere oranla daha merhametli olduğunu göstermektedir. Bu durumun kadınların doğası gereği erkeklere oranla daha duyarlı, anlayışlı ve anaç bireyler olmalarından ve bu durumu gündelik yaşamlarına tatbik edebilmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Merhamet düzeyini etkilediği belirlenen cinsiyet faktörünün etkilerini ortadan kaldırmak adına cinsiyet temelli psiko-eğitim programları düzenlenebilir (Gülaçtı ve Çiftçi, 2018).

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların evcil hayvan besleme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Günümüzde evinde evcil hayvan besleyerek yaşamını sürdüren insanların sayısı giderek artmaktadır (Guthrie, Marshall, Hendrick, Hendrick ve Logue, 2018). İnsanların evcil hayvan sahiplenmesindeki başlıca nedenlerin yalnızlıktan kurtulma ve bireyin kendisini kötü hissettiren durumların üstesinden gelme olarak belirtilmektedir (Büyükcebeci ve Yılmaz, 2019; Haskaya Suna, 2019; Hosey ve Melf, 2014; Kaya ve Bektaş, 2019).

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, evcil hayvanların, aile üyelerinden veya sosyal çevresinden destek alamayan kişiler için rehabilite edici özelliklere sahip olduğunu, sosyal etkileşimi kolaylaştırdığı ve stresi azalttığını Friedmann ve Thomas (2008); evcil hayvanların bakımları ile uğraşan bireylerin, özellikle de çocukların, sorumluluk duygularına olumlu etkiler yaptığı (Kertes, Hall ve Bhatt, 2018); kişilerin ruh sağlıkları, psikolojik ve sosyal destek ihtiyaçları üzerinde evcil hayvanların olumlu etkisinin olduğu (Büyükcebeci ve Yılmaz, 2019); evcil hayvan besleyen çocukların çevrelerine karşı sosyal duyarlılık göstererek saldırganlık gibi antisosyal davranışlardan kaçınarak, aktif sosyal davranışlar sergiledikleri (Ateş, 2005); merhamet, şefkat, yardımseverlik gibi olumlu duyguların gelişmesine katkı sağladığı (Hosey ve Melfi, 2014) görülmektedir.

Bu çalışmanın özelinde de evcil hayvan beslemenin ergenlerin merhamet duygusu ile ilişkisi incelenmiştir. Çünkü merhamet sadece insanlara iyilik yapmaya ya da onlara yapılan haksızlıklara karşı acıma hissi uyandıran bir duygu değil aynı zamanda tüm canlılara yapılan haksızlığı uygun görmeyip güçsüz insanlara, hayvanlara ve hatta bitkilere yardım etmeye yönelten bir duygudur (Gör, 2013). Çalışmada çıkan sonuç her ne kadar ergenlerin evcil hayvan besleme durumlarının merhamet duygusu ile anlamlı bir ilişki olmadığını gösterse de, literatürdeki çalışmalar evcil hayvan sahiplenilmesinin çocukların ve ergenlerin duygusal, bilişsel, davranışsal, eğitimsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağladığını göstermektedir (Purewal, Christley, Kordas, Joinson, Meints, Gee ve Westgarth, 2017). Bununla birlikte okul dönemindeki çocukların ve ergenlerin sorumluluk bilinçlerinin ve bağımsız hareket edebilme duygusunun gelişmesinde evcil hayvan beslemenin olumlu taraflarının olduğu öne sürülmektedir (Edenburg, 2002). Ayrıca evcil hayvan besleyen çocukların hayvanlarla

kurduğu ilişki sayesinde çevresindeki insanların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalıştığı ve başkalarının nasıl hissettiklerine yönelik becerilerinin arttığı ifade edilmektedir (Bryant, 1990). Bu çalışmada elde edilen sonucun katılımcıların kişilik özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak özellikle okul çağındaki çocukların besledikleri evcil hayvanlarla kurdukları iletişimin onların ileriki hayatlarında sosyal çevreleri ile kuracakları ilişkilerde ve dolayısıyla sosyal gelişimlerinde önemli rol oynadığı (Ateş, 2005) düşünüldüğünde, konu ile ilgili araştırmaların farklı çalışma grupları üzerinde ve farklı yöntemler kullanılarak yürütülmesinin daha kapsamlı genellemeler sağlaması açısından alana katkı sağlayacağı söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre, Ergenlerde Merhamet Ölçeği tüm alt alanlarından ve genelinden alınan ortalama puanların katılımcıların anne-baba ilişki durumlarına göre (evli-birlikte, yaşıyor, boşanmış) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Literatürde hem gençler hem de yetişkinler açısından geliştirilen merhamet ölçeklerinde anne-baba ilişki durumuna ilişkin incelenen bir değişkene rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmada incelenen bu değişkene ilişkin sonucun özellikle ergenler özelinde yapılan merhamet ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte doğrudan merhamet duygusunu anne-baba ilişki durumu özelinde inceleyen bir çalışmaya rastlanılmasa da benzer durumları inceleyen çalışma sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, Arkan ve ark. (2020) çalışmalarındaki katılımcıların merhamet ölçeğinden aldıkları puanlar ile medeni durumları arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmadığını tespit etmişlerdir. On- On bir yaş çocuklarının empati beceri düzeylerinin, cinsiyet ve ailesel faktörlere göre belirlemek amacıyla yürütmüş olduğu çalışmada Derman (2013), çocukların empati beceri düzeylerine boşanmış aileye sahip olma durumunun bir etki yaratmadığını tespit etmiştir. Araştırmacı aynı çalışmasında anne-baba dışında ailede başka birinin yaşamadığı ailelerdeki çocukların empati beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır (Derman, 2013). Benzer şekilde Başer ve Tekin (2019) merhamet ölçeğinin aile alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını belirlemişlerdir. İşgör (2017) de algılanan anne-baba tutumları açısından yaptığı çalışmada, anne-babası aşırı baskıcı ve otoriter tutuma sahip üniversite öğrencilerinin merhamet puanlarının diğer anne-baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinin merhamet puanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çocuk kişisel kimliğini, sosyal ve kültürel değerleri toplumsal bir kurum olan aile aracılığıyla öğrenir (Kır, 2011). Çocuk, benimsemiş olduğu bu kimlik ve sosyo-kültürel öğeleri ileriki hayatında kendi kuracağı ailedeki ilişkilerine de yansıtır. Bu nedenle çocuğun ihtiyaçları ve gelişim düzeyinin göz önünde bulundurulduğu, hoşgörü, anlayış ve kısıtlamaların bir denge içinde olduğu aile ortamı çocukların birçok yönden gelişimi için uygun bir ortamdır (Sezer, 2010). İlgili literatürdeki araştırmalar, anne babalarının çocuklarına karşı demokratik bir tutum sergilemelerinin, onları olumsuz psikolojik durumlardan uzaklaştıracağını, benlik saygılarını arttıracığını, sevgi, merhamet, empati, anlayış gibi olumlu duygularını geliştireceğini ve yalnızlık hissinden uzaklaşarak sosyal kaygıyı daha az yaşamalarına olanak sağladığını ortaya koymaktadır (Çeçen, 2008; Erkan, 2002). Gelişim sürecinde olan bir bireyin hem fiziksel hem de manevi gereksinimlerini temin eden ebeveynlere sahip olması onun güvenli bağlanma stili geliştirmesini sağlamaktadır. Böylece çocukların fizyolojik, bilişsel, psikolojik ve kişilik gelişimleri olumlu ilerlemektedir (Akbağ ve Çelik, 2007).

Ergenlik dönemindeki bireyler duygularını ifade etmede ve çevresindeki olayları kavrama ve duyguları hissetme ve karşılık verme noktasında geçmiş yıllarına göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, aile içerisinde yaşanan duygu bunalımlarını ergenler daha erken fark etmekte ve daha çok etkilenmektedir (Aleshire, 1987; akt. Bilici, 2014, s. 95). Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar aile içerisinde yaşanan boşanma ve ayrılma gibi olumsuz durumların her yönüyle bilincindedir. Durumu hem anne hem de baba çerçevesinden bakabilen ergen, aile içerisindeki sorumlulukların paylaşımıyla da ilgilenir (Kasuto, 2017).

Çocuğun yaşı ilerledikçe benlik kavramı gelişir ve olayları yorumlama şeklide de değişir. Okul dönemi çocukları olaylara farklı açılardan bakabilmeye, olayları mantık süzgecinden geçirerek değerlendirebilmeye ve kendi değer yargılarını oluşturabilmeye başlarlar (Doğan, 2007). Bu bağlamda okul çağındaki ergen bireylerin aileye bağımlılıkları önceki dönemlerine göre azalmakta, değer yargıları ve duyguları farklılaşabilmektedir. Bu dönemdeki bireylerde akran çevresinin etkileri ön plana çıkmaktadır. Ergenler sosyal destek ihtiyaçlarını daha çok akranlarıyla gidermektedir. Ergenlikte arkadaş ilişkileri öne çıkmakta ve bireyin bağımlılık duygularının değişmekte ve gelişmektedir. Bu nedenle, boşanmış ya da birlikte olan ailelerin içinde yaşanan sorunlar genel olarak ergenler tarafından aile ortamında paylaşılmaktan ziyade akran

grupları tarafından alınan sosyal destekler aracılığıyla giderilmektedir. (Ulutürk, 2019). Bu doğrultuda, bu çalışmada anne-baba ilişki durumuna ilişkin elde edilen sonucun, ergenlerde bağımlılık, sosyal ilişki ve duygu durumu gibi kavramlarda yaşanan değişikliklerden ve gündelik yaşamlarında ailenin yanında akran gruplarının da etkisi olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, katılımcıların sınıf düzeyleri ile Ergenlerde Merhamet Ölçeği acımasızlık alt boyutundan alınan pozitif yönlü ilişki haricinde sınıf düzeyi değişkeninin genelinde ve diğer alt boyutlarda anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. İşgör'ün (2017) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü araştırmada, bu çalışmanın sonuçlarına paralel şekilde öğrencilerin merhamet düzeylerinin sınıf değişkeni düzeyinde birbirine yakın olmasında çalışmaya katılan öğrencilerin yaşlarının ve eğitim seviyelerinin birbirine yakın olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Merhamet değişkenine benzer bir kavram olan duyarlı sevgi üzerine yönelik çalışmada Çetin (2019); üniversite öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını tespit etmiştir. Benzer şekilde Başer ve Tekin (2019) sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin merhamet düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediğini belirlemişlerdir. Çingöl vd., (2018) de sınıf düzeylerine göre merhamet ölçeğinden alınan puanların bilinçli farkındalık alt boyutu dışında diğer alt boyutlarda ve ölçeğin genelinde anlamlı bir farkın bulunmadığını saptamışlardır.

Ergenlerde Merhamet Ölçeği alt boyutları arasında yer alan acımasızlık alt boyutuna ilişkin literatürde doğrudan bir çalışma sonucuna rastlanılmamıştır. Ancak bireylerin geç çocukluktan ergenlik dönemine geçişte birtakım kişilik ve kimlik sorunları yaşadığı bilinmektedir (İlk, 2019). Bu çalışmanın özelinde ergenlerin sınıf düzeyleri arttıkça acımasızlık alt boyutundaki puanlarının da arttığı görülmüştür. Benzer şekilde Savi (2008) de ortaokul öğrencileri ile yaptığı araştırmada sınıf düzeyinin arttıkça ergenlerin daha fazla kaygı, depresyon ve öfke sorunları yaşadığını belirlemiştir. Sınıf düzeyi değişkeninin genelinde yaşanmayan bu özel durumun acımasızlık alt boyutunda görülmesi, bireysel anlamda ergenlerin kişilik özellikleri ile ilgili olabileceği gibi sosyal çevreleri ile alakalı maruz kaldıkları olumsuz durumlar da ilişkili olabilir. Özellikle bilinçsiz teknoloji kullanımının öğrenciler üzerinde olumsuz etkileri görülebilir. Teknolojinin bireyler üzerindeki empati kuramama, sosyal duyarsızlık ve merhamet düzeyinde düşüklük gibi olumsuz etkilerini azaltmak adına

müdahale programları aracılığıyla sosyal destek stratejileri işe koşulabilir (Nikelly, 2005). Bununla birlikte merhamet yorgunluğu ve duygu bulaşmasının oluşturabileceği, umursamazlık, uyumsuzluk, isteksizlik gibi durumların olumsuz etkilerine karşı öğrencilerde merhamet ve empatik eğilimin geliştirilmesinin (Özdelikara ve Babur, 2020), öğrencilerin etik değerler sergilemesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Ergenlerde Merhamet Ölçeğinde elde edilen puanlara göre anne-baba eğitim düzeyi genelinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre anne-baba eğitim düzeyi arttıkça ergenlerde merhamet düzeyi düşmektedir. Çalışmadaki bu sonucun tartışılmasına ilişkin literatürde doğrudan merhamet ve anne-baba eğitim düzeyine yönelik bir araştırma bulunamamıştır. Ancak elde edilen bu çarpıcı sonucun nedenlerine yönelik yorumlar getirilmiş ve ilgili literatürle desteklenmiştir. Bununla birlikte merhamet duygusu ile ilişkili bir kavram olan empati becerilerine yönelik yapılan çalışmalarda anne-baba eğitim düzeylerine yönelik sonuçlara değinilmiştir. Örneğin, Derman (2013) çalışmasında, annesi yüksek lisans mezunu olan çocukların empati beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu; babası doktora mezunu olan çocukların ise empati beceri düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığını tespit etmiştir (Derman, 2013). Dereli ve Aypay (2012) tarafından yapılan ortaöğretim öğrencilerine yönelik çalışmada da, anne eğitim düzeyinin empatik eğilim üzerinde etkili olduğu; baba eğitim düzeyinin ise etkili olmadığı saptanmıştır.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçtaki farklılık merhamet düzeyinin anne-baba eğitim seviyesi ile negatif ilişkili olmasıdır. Genel beklenti eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin ve çocuklarının duygu durumlarına ilişkin verilerin olumlu çıkmasıdır. Ancak yapılan araştırmalar merhametin her zaman olumlu bir duygu olarak algılanamayacağını da göstermektedir. Örneğin; Cowles, Randle-Philips ve Medley (2018), psiko-terapi alan bazı danışanların merhametli olmayı bir zayıflık ya da güvensizlik şeklinde olumsuz olarak algılayabildiklerini ifade etmektedirler. Araştırmacılar ayrıca, bireylerin bu tür duygulara ilişkin yaşadıkları acı tecrübelerin onlarda derin üzüntü ve keder yaşamalarına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, eğitim seviyesi ile başarı, başarı ile de mutluluk her zaman doğru orantıda olmayabilir. Özellikle eğitim seviyesi yüksek olan kişilerde hatta dâhilerde yalnızlık, öfke, asosyallik ve bunalım gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (Rabson, 2015).

Günümüzde bilgi çağına geçişin hızlanması, üretim ve müşteri ilişkilerinde yaşanan rekabet, nitelikli işgücüne olan talebin artması, yenilik ve değişimin eğitim ve iş sahalarının her alanında hissedilmesi bireylerin iş yaşamlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Böylesine hızlı hareket etme zorunluluğu olan bir ortamda çalışanlar değişime uyum sorunları yaşamaları veya taşıyabileceklerinin üzerinde bir iş yükü ile karşı karşıya kalmaları gibi nedenlerden ötürü yoğun bir iş stresine girebilmektedirler (Yetim ve Çevik, 2018). Özellikle eğitim düzeyi yüksek çalışan bireylerin yaşadıkları bu stresli ortam, onları sadece işleri alakalı sorunlara neden olmamakta aynı zamanda duygusal gerilimler ve psikolojik sorunlara da yol açmaktadır (Vogel, 2008). Bireylerin iş hayatında yaşadıkları stresten dolayı, depresyon belirtileri görülebilmekte ve çeşitli fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar yaşanabilmektedir (Aytaç, 2009). Yukarıda bahsedilen iş yaşamındaki sıkıntıların genellikle eğitim düzeyi yüksek olan bireylerde görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durum çalışan anne ve babaların çocuklarına yeterince ilgi gösterememelerine ve onları ihmal etmelerine neden olmaktadır. Özellikle annenin işinden tatmin olmaması ve iş yerindeki stres çocuğa olumsuz sirayet etmekte ve onun sevgi ve şefkat gibi çocuğun gereksinimi olan duygulardan mahrum bırakmaktadır (Aktaş, 1994). Sözü edilen sebeplerden ötürü anne baba eğitim düzeyinin yüksek olmasının ergenlerin merhamet duygusunu her zaman olumlu etkileyemeyeceği, aksine olumsuz sonuçlar da doğurabileceği söylenebilir. Bununla birlikte çalışmada ulaşılan bu sonuç, farklı kişilik özelliklerine sahip ergenlerin merhamet duygularının anne-baba eğitim düzeylerinden bağımsız olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak bireyin geçmişinde yaşadığı sıkıntılar, merhamet deneyimi eğilimleri ile yakından ilişkilidir. Merhametli bireyler yaşadıkları zorlukları temel olarak empati yapabilme kuvvetlerini de atırabilmektedir (Batson, Chang, Orr ve Rowland, 2002). Diğer bir ifadeyle herhangi bir nedenden ötürü sıkıntı yaşayan bireyler özellikle aynı sıkıntılardan müzdarip başkalarının bakış açılarına ve refahlarına değer vermektedirler. Sonuçta ortaya çıkan bu merhametli eğilim, yalnızca merhamet deneyimlerine ilgili koşullara yanıt olmamakta, aynı zamanda başkalarının acısını da hafifletmektedir (Lim ve DeSteno, 2016). Bu nedenle genç bireylerin merhamet eğilimlerinin incelenmesi, yaşanabilecek olası duygusal problemlerin önüne geçilebilmesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda çalışmada, literatürde bir eksiklik

olarak görülen Ergenlerde Merhamet Ölçeği geliştirilmiş ve çeşitli değişkenler açısından ergenlerde merhamet düzeyleri incelenmiştir.

Özetle, araştırma bulguları ile genel olarak literatürdeki bulgular arasında birtakım farklılık görülsede, ergenler üzerine kısıtlı sayıda araştırmanın bulunduğu ilgili alan yazında birtakım benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Konuya ilişkin çalışma sayısının kısıtlılığı, örneklemelerin sınırlılığı, araştırmalar arasındaki yöntemsel farklılıklar ise daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mevcut araştırma bulgularının kısıtlı sayıdaki çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Ergenlerde Merhamet (12-18 Yaş) Ölçeği, isminde de belirtildiği üzere on iki- on sekiz yaş grubundaki ergenlerin merhamet kapasitelerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin, 8-11 yaş çocuk formu geliştirilebilir. Resimli kartlar oluşturularak daha küçük yaş grupları için de merhametli davranış ölçeği geliştirilebilir.

Sanal ortam özellikleri dikkate alınarak sanal ortam merhamet ölçeği geliştirilebilir.

Ölçeğin standardizasyon çalışması yapılabilir. Böylece ergenlerde merhamet kapasitesinin ölçülmesine ihtiyaç duyulabilecek klinik ortamlarında ya da okul rehberlik servislerinde merhamet kapasitesinin değerlendirilmesinde kullanım kolaylığı sağlayabilir.

Ayrıca, ergenlere merhamet geliştirmeye yönelik eğitimler verilerek, verilen bu eğitimlerin ergenlerin merhamet kapasitelerinde ne gibi değişikliğe sebep olduğu bu ölçek aracılığıyla ölçülebilir ve böylece uygun eğitim programları geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. (1994). *Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecılık Üzerindeki Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akbağ, M. ve Çelik, H. (2007). *Ebeveyn Kabul-Red Algısı ve Bağlanma Tarzlarının Kişilik Özellikleri ve Kişilerarası Duyarlılık Düzeyi Üzerindeki Etkisi*. IX. Ulusal PDR Kongresi, (17.10.2007).
- Akdeniz, S. (2014). *Farklı Merhamet Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Duygusal Zekânın İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Akdeniz, S. ve Deniz, M.E. (2016). *Merhamet Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, The Journal of Happiness & Well-Being, 4 (1), 50-61
- Akın, A. ve Eker, H. (2012). *Duyarlı Sevgi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 25 (1), 75-85.
- Akın, Ş, H. (2018). *Merhamet Kavramı ve Schopenhauer'in Merhamet Yaklaşımının Değerlendirilerek Farklı Düşünürlerin Görüşleriyle Karşılaştırılması*. Türkiye Biyoetik Dergisi, 5 (3), 126-131.
- Aksüt, M. ve Batur, Z. (2007). İnternet Perspektifinde Ergenlerin Sosyalleşme ve İletişim Kurma Süreci. IX. Akademik Bilişim Konferans Bildirileri, (31.01.2007).
- Aktaş, Y. (1994). *Çalışan Anne ve Çocuğu*. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, (36), 1-36.
- Allen, N.B. and Knight, W.E.J. (2005). Mindfulness, Compassion, For Self, and Compassion For Others: Implications For Understanding The Psychopathology and Treatment of Depression. In P. Gilbert (Ed.), *Compassion: Conceptualisations, Research and Use in Psychotherapy* içinde (239-263), Routledge, New York.
- Arkan, B., Yılmaz, D. ve Düzgün, F. (2020). *Determination of Compassion Levels of Nurses Working At a University Hospital*. Journal of Religion and Health, 59, (1), 29-39.
- Atalay, H. (2015). *Merhamet, Biraz Merhamet*. Psikeart,38,10-11.

- Ateş, N. (2005). Hayvan Besleyen ve Beslemeyen Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, B. (2018). Öğretmenlerdeki Merhamet Düzeylerinin Cinsiyet, Kıdem, Branş ve Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Göre İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
- Aydemir, F. (2018a). *Okul Zorbalığını Önlemede “Merhamet Devrimi”*. Türkçe Çalışmaları Eğitim Bilimleri Dergisi, 13(27), 143-162.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi* (2.Baskı). Nobel Kitapevi, Ankara.
- Aydın, A. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (4. Baskı). Alfa Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, S. (2009). İş Stresi Yönetimi El Kitabı İş Stresi: Oluşumu, Nedenleri, Başa Çıkma Yolları. ÇASGEM: İstanbul.
- Avşaroğlu, S. (2019). *Merhamet Programının Üniversite Öğrencilerinin Merhametli Olma Düzeylerine Etkisi*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(3): 2484-2500.
- Avşaroğlu, S. ve Koyuncu, E. (2019). *People’s Sense Of Compassion and Compassionate Attitude As a Value*. The Journal of International Civilization Studies. 3 (1). Doi.10.26899/inciss.114</doi>.
- Ay, F. (1999). Hemşirelerin Empati Becerilerinin Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydın, A. (1996). Empatik Becerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme* (7.Baskı). Nobel Yayınları, Ankara.
- Bahadır, A. (1994). Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Baltacı, A. (2018). *Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme*. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 231-274.
- Balsamo, M. (2013). *Personality and Depression: Evidence of a Possible Mediating Role For Anger Trait in The Relationship Between Cooperativeness and*

Depression. Comprehensive Psychiatry, 54, 46-52. Doi: 10.1016/j.comppsy.2012.05.007

Baş, A. (2019). Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler, Öznel İyi Oluşları ve Sosyal Kaygıları Arasındaki Yordayıcı İlişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Başer, D. ve Tekin, H.H. (2019). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Merhamet ve Özgecilik Düzeylerinin İncelenmesi, M, Kırlioğlu ve H.H. Tekin (Ed.), *Güncel Sosyal Hizmet Çalışmaları* içinde, (82-89), Çizgi Kitabevi Yayınları.

Batson, D.C. (2011). *Altruism in Humans* (1th.ed). Oxford University Press, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=b4fJWzJRnPkC&oi=fnd&pg=PR5&ots=dNPAHSX4yH&sig=hj7jwTcXafBUrd3G1ryHsJMT2B4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, erişim tarihi:20.03.2021

Batson, C. D. (2014). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer* (1th.ed). Psychology Press.

Batson, C. D., Chang, J., Orr, R. ve Rowland, J. (2002). *Empathy, Attitudes, and Action: Can Feeling For a Member of a Stigmatized Group Motivate One to Help The Group?* Personality and Social Psychology Bulletin, 28, 1656-1666.

Baym, N. K., Zhang, Y. B. ve Lin, M. C. (2004). *Social Interactions Across Media: Interpersonal Communication on The Internet, Telephone and Face-To-Face*. New Media ve Society, 6(3), 299-318.

Bayraktar, F., Kindap, Y., Kumru, A. ve Sayıl, M. (2010). *Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Ergen Örnekleminde Psikometrik Açıdan İncelenmesi*. Türk Psikoloji Yazıları, 13 (26): 1-13.

Bilici, A. B. (2014). *Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri*. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2), 79-110.

Bloom, Z. and Lambie, G.W. (2019). *The Adolescent Measure of Empathy and Sympathy in a Sample of Emerging Adults. Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 89-103, doi: 10.1080/07481756.2019.1667243.

- Bluth K. and Blanton, P.W. (2015). *The Influence of Self-Compassion on Emotional Well-Being Among Early and Older Adolescent Males and Females*. J Positive Psychology, 10 (3), 219-30.
- Bluth K., Compo, A.R., Wutch, W.S. and Gaylord, S.A. (2017). *Age and Gender Differences in The Associations of Self-Compassion and Amotional Well-Being in A Large Adolescent Sample*. Journal Youth Adolescent, 46(4), 840-853.
- Bluth, K. Mullarkey, M. and Lathren, C. (2018). *Self-Compassion: A Potential Path to Adolescent Resilience and Positive Exploration*. Journal of Child and Family Studies. 27(9):3037–3047.doi.10.1007/s10826-018-1125-1.
- Boehm, C. (1979). *Some Problems with Altruism in The Search for Moral Universals*. Behavioral Science, 24(1), 15-24. doi: 10.1002/bs.3830240104.
- Boxer, P., Tisak, M. S. and Goldstein, E. (2004). *Is It To Be Good? An Exploration of Aggressive And Prosocial Behavior Subtypes in Adolescence*. Journal of Youth and Adolescence, 33(2), 91-100
- Brown, T. A and Moore, M. T. (2012). *Confirmatory Factor Analysis*. Handbook of Structural Equation Modeling. Guilford Press.
- Bryant, B. (1990). *The Richness of The Child Pet Relationship*. Anthrozoos, 3, 253-261.
- Bryman, A. and Cramer, D. (2011). *Quantitative Data Analysis With IBM SPSS 17, 18 and 19 (1th.ed)*. Routledge.
- Büyükcebeci, A. ve Yılmaz, H. (2019, Nisan). Evcil Hayvan Beslemeye Karşı Yaklaşımın Bazı Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. 3.Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi, (18-21.04.2019).
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (19.Baskı). Pegem Akdemi, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve  l ek Geliştirmede Kullanımı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 470-483.
- Chang J., Fresco J. and Green B. (2014). *The Development and Validation of The Compassion of Others' Lives Scale*. International Journal of Humanities and Social Sciences, 4(5),33-42

- Charless, G. and Rabin, M. (2002). *Understanding Social Preferences With Simple Tests*. The Quarterly Journal of Economics, 117(3), 817-869.
- Cho, H., Noh, S., Park, S. and Ryu, S. (2018). *The Development And Validation Of The Lovingkindness-Compassion Scale*. Personality and Individual Differences, 124,141-144. doi: 10.1016/j.paid.2017.12.019.
- Ciminli, A. (2016). Ergenlerde Sanal Zorbalık ve Mağduriyetin Empati ve Kişilik Özellikleriyle İlişkisinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Cingel, M.V.D. (2009). *Compassion And Professional Care: Exploring The Domain*. Nursing Philosophy, 10, 124–136.
- Cloninger C.R., Przybeck T.R. and Svrakic D.M. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide To its Development and Use*. Center for Psychobiology of Personality: St Louis.
- Cooper, S. E. and Blakeman, S. D. (1994). *Spiritual Gifts: A Psychometric Extension*. Journal of Psychology and Theology, 22:39-44.
- Comte-Sponville, A. (2019). *Büyük Erdemler Risalesi* (Çev. Işık Ergüden) (5. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, H., Kavaklı, O., Babayiğit, M. and Jhang, J. (2017). *The Psychometric Evaluation of the Turkish Version of the Compassion of Others' Lives Scale (The COOL)*. International Journal of Caring Sciences., 10(2):637-647.
- Cowles, M., Randle-Philips, C. and Medley, A. (2018). *Compassion-Focused Therapy For Trauma in People With Intellectual Disabilities: A Conceptual Review*. Journal of Intellectual Disabilities, 20(10), 1-21. doi: 10.1177/1744629518773843.
- Croson, R. and Gneezy, U. (2009). *Gender Differences In preferences*. Journal of Economic Literature, 47 (2):448–474.
- Crocker, J. and Canevello, A. (2008). *Creating And Undermining Social In Communal Relationships: The Role Of Compassionate and Self-İmage Goals*. Journal of Personality and Social Psychology, 95(3): 555-575.
- Cüceloğlu, D. (2018). *İnsan ve Davranışı* (36. Baskı). Remzi Kitapevi, İstanbul

- Çakmak, A., Kanak, M. ve Özkubat, S. (2018). *Çocuklar İçin Öz Şefkat Ölçeği: Türkçeye Uyarlama Çalışması*. Türk Çalışmaları Sosyal Bilimler, 13(26):295-305 Doi: 10.7827.
- Çeçen, A. (1993). *Adalet Kavramı* (2.Baskı). Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Çeçen, R. (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(3), 415–431.
- Çelik, V.O. (2013). *Takım Sporlarında Görev Yapan Sporcuların Antrenörleri ile İlgili Karizmatik Liderlik Algılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması: Basketbol Branşı Örneği*. Pamukkale Journal of Sport Sciences, 4(2), 16-45.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2011). *Interpersonal Cognitive Distortions As a Predictor of Cyber Victimization and Bullying: A Preliminary Report in Adolescents*. International Online Journal of Educational Sciences, 3(3), 1064-1080.
- Çetin, D. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Oluşları ve Duyarlı Sevgileri ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çingöl, N., Çelebi, E., Zengin, S. ve Karakaş, M. (2018). *Bir Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerinin İncelenmesi*. Klinik Psikiyatri Dergisi, 21(1), 61-67.
- Dalgacı, B. (2019). Merhamet Odaklı Terapi Yaklaşımı ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Davis, C. (1990), “*What Is Empathy, and Can Empathy be Taught?*” Physical Therapy, 70 (11), 707-711. doi: 10.1093/ptj/70.11.707.
- Davidson, R.J. (2006). Emotions From The Perspective of Western Biobehavioral Science. In A. Harrington and A. Zajonc (Eds.), *The Dalai Lama at MIT (1th.ed)*. (pp. 141-150), Harvard University Press.

- Decety, J., Yan Yang, C. and Cheng, Y. (2010). *Physicians Downregulate Their Pain Empathy Response: An Event Related. Brain Potential Study*. Neuroimage, 50, 1676–1682.
- Deniz, M. E., Kesici, Ş. ve Sümer, A. S. (2008). *The Validity and Reliability of The Turkish Version of The Self-Compassion Scale*. Social Behavior and Personality, 36 (9), 1151-1160.
- Dereli, E. ve Aypay, A. (2012). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ve İş birliği Yapma Karakterlerinin İnsani Değerlerini Yordaması ve Bu Özelliklerinin İncelenmesi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12(2), 1249-1270.
- Derman, O. (2008). *Ergenlerde Psikososyal Gelişim*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, 63, 19-21.
- Derman, T. M. (2013). *Çocukların Empati Beceri Düzeylerinin Ailesel Etmenlere Göre Belirlenmesi*. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(1), 1365-1382.
- DeVellis, R. F. (2016). *Scale development: Theory and Applications* (1th.ed). Sage Publications.
- Doğan, D.M. (2001). *“Şefkat” Maddesi*, Büyük Türkçe Sözlük, Acar Matbaası, İstanbul.
- Doğan, Y. (2007). *İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri*. U.Ü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13, 155-187.
- Düzgüner, S. (2019). *Prososyal Davranışlarda Diğergamlık (Özgecilik) Tanımı ve Konumu*. Bilimname XL, 4:351-373. doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname>.
- Diren, Z. (2018). *Yaşlı Bakım Çalışanlarında Duygusal Zeka, Kişilik Özellikleri, Örgütsel Güven ve Merhamet Duyguları ile Yaşlılara Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevler ve Psikolojik Problemler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Dökmen, Ü. (2008). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (1.Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Edenburg, N. (2002). *The Potential Role For Child Development*. World Society For Protection Animals, 24, 22-45.
- Eisenberg, N. (2001). *Brazilian Adolescents' Prosocial Moral Judgment and Behavior: Relations to Sympathy, Perspective Taking, Gender-Role Orientation, and Demographic Characteristics*. Child Development, 72 (2), 518-534.
- Emre, İ. (2020). *Şefkat*. Dil ve Edebiyat Dergisi, 69 (819)
- Erkan, Z. (2002). *Sosyal Kaygı Düzeyi Yüksek ve Düşük Ergenlerin Ana Baba Tutumlarına İlişkin Nitel Bir Çalışma*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(10), 120-133.
- Eroğlu, E., Ataizi, M., Akıncı Yüksel ve Yüksel, A.H. (2013). *Etkili İletişim Teknikleri*. Eroğlu, Y. ve Yüksel, A.H (Ed.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Ersoy, E.G. ve Köşger, F. (2016). *Empati: Tanımı ve Önemi*. Osmangazi Tıp Dergisi, 38 (2), 9-17. doi: <http://dx.doi.org/10.20515/otd.33993>.
- Fehr, E., Glätzle-Rützler, D and Sutter, M. (2013). *The Development of Egalitarianism, Altruism, Spite and Parochialism in Childhood And adolescence*. European Economic Review, 64,369-383.
- Frey, B. S. ve Meier, S. (2004). *Social Comparisons and Pro-Social Behavior: Testing" Conditional Cooperation" in a Field Experiment*. American Economic Review, 1717-1722.
- Friedmann E. ve Thomas S. (2008). *Health Benefits of Pets for Families*. Journal Marriage and Family Review, 191-203.
- Fitzgerald, B. (2003). *Care And The Problem Of Pty*. Bioethics., 17 (1). https://www2.lawrence.edu/fast/boleynfp/Welcome_files/Care%20and%20the%20Problem%20of%20Pity.pdf. Erişim Tarihi: 05.04.2021.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev.Onur, B). İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

- Gates, A.I. and Jersild, A.T. (1975). *Eğitim Psikolojisi*, (Cev. Necmi Z. Sarı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,
- Geçtan, E. (1995). *Psikanaliz ve Sonrası* (6. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Genç, F (2018). *Merhamet Eğitiminin Saldırganlık Davranışını Azaltmadaki Rolü*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 45, 61-82.
- Genç, G. (1989). *Ergenlik (Puberte) 'te Fizyolojik Değişiklikler*. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 5 (2).
- Germer, C.K. (2009). *The Mindful Path to Self-Compassion: Freeing Yourself From Destructive Thoughts and Emotions* (1th.ed). The Guilford Press. New York.
- Gezginci, E., Göktaş, S. ve Şendir, M. (2020). *Hemşirelik Öğrencilerinin Öz-Duyarlılıkları ile Organ Bağışına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 8 (2), 196-207. doi: 10.33715/inonusaglik.718127.
- Gilbert P., Catarino F., Duarte C., Matos M., Kolts R., Stubbs J., Ceresatto., L, Duarto, J., Pinto-Gouveia, J. and Basran, J. (2017). *The Development of Compassionate Engagement and Action Scales for Self and Others*. J Compassionate Health Care, 4(1)
- Gilbert, P., McEwan, K., Matos, M. and Rivis, A. (2011). *Fear Of Compassion: Development Of A Self-Report Measure*. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 84:239–255.
- Gilbert, P. (2010). *Compassion Focused Therapy: Distinctive Features* (1th.ed.). Routledge. London- New York.
- Gilbert, P. (2009). *Introducing Compassion-Focused Therapy*. Advances in Psychiatric Treatment, 15, 199-208.
- Gilbert, P. and Procter, S. (2006). *Compassionate Mind Training For People With High Shame and Self-Criticism: Overview and Pilot Study of a Group Therapy Approach*. Clinical Psychology and Psychotherapy, 13, 353–379. doi:10.1002/cpp.507.
- Gilbert, P. (2005). *Compassion And Cruelty: A Biopsychosocial Approach* (1th.ed) In P. Gilbert (Ed.), (*Compassion: Conceptualisations, Research And Use In Psychotherapy* (9-75). Routledge, London.

- Gladkova, A. (2010). *Sympathy, Compassion and Empathy in English and Russian: A Linguistic and Cultural Analysis*. Culture&Psychology, 16, 267-285.
- Goetz,J.L., Keltner D. and Simon-Thomas.(2010). *Compassion: An Evolutionary Analysis and Empirical Review*. Psychol bull, 136 (3), 351-74. doi.org/10.1037/a0018807
- Gönenç, Z. (2019). 15-17 Yaşlarındaki Ergenlerde Şükür ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul
- Gör, F. (2013). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Merhamet Değeri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Guthrie, M.F., Marshall, P.H, Hendrick, S.S., Hendrick, C. and Logue, E. (2018). *Human Love Styles and Attitudes Toward Pets*. Anthrozoös, 31 (1), 41-60. doi. 10.1080/08927936.2018.1406200.
- Gül, T. (2019). 4-6 Yaş Çocuklarda Merhamet Eğitimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gülaçtı, F. ve Çiftci, Z. (2018). *Öğrencilerin Yaşam Doyumu, Memnuniyet ve Merhamet Düzeylerinin İncelenmesi*. Pegem Atıf İndeksi, 499-506. doi.10.14527/9786052412480.33.
- Gülseren, Ş. (2001). *Eşduyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme*. Türk Psikiyatri Dergisi., 12: 133-145.
- Güriz, A. (2001). *Adalet Kavramı*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Gürses, İ. ve Kılavuz, M.A. (2016). *Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme*. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi., 25 (1).
- Haskaya-Suna, A. (2019). *Türkiye'de Yaşayan Evcil Hayvan Sahiplerinin Bütüncül Psikoterapi Perspektifinden Analizi*. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 2(3), 131-153.

- Hastings, P. D., Utendale, W. T. and Sullivan, C. (2007). The Socialization of Prosocial Development. In J. E. Grusec. and P. D. Hasting (Eds.), *Handbook of Socialization Theory and Research* (pp.638-664), Guilford Press. New York.
- Henje, E., Carlberg Rindestig, F., Gilbert, P. and Dennhag, I. (2020). *Psychometric Validity of The Compassionate Engagement and Action Scale for Adolescents: a Swedish version*. Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology, 8, 70-80. doi.10.21307/sjcapp-2020-007.
- Hermanto, N., Zuroff, D.C., Kopala-Sibley, D.C. and Kelly, A. (2016). *Ability to Receive Compassion From Others Buffers The Depressogenic Effect of Self-Criticism: A Cross-Culturel Multi-Study Analysis*. Personality and Individual Differences, 98, 324-332.
- Hinkin, T. R. (1998). *A Brief Tutorial on The Development of Measures For Use in Survey Questionnaires*. Organizational Research Methods, 1(1), 104-121.
- Hosey, G. and Melfi, M. (2014). *Human-Animal Interactions, Relationships and Bond: A Review and Analysis of The Literature*. International Journal of Comparative Psychology, 27(1), 117-142.
- Hoşgörür, V. ve Orhan, A. (2017). *Okulda Zorbalık ve Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesinin Yönetimi (Muğla Merkez İlçe Örneği)*. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(24): 859-880.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. Dem Yayınları, İstanbul.
- Hökeleli, H. (2011). *Gökyüzünden Yeryüzüne Yayılan Bir Değer: Merhamet ve Eğitimi*. Diyanet Aylık Dergisi, 4 (244):17-20.
- Hökelekli, H. (2008). *Merhamet*. Dem Dergi,1(4), 78-84.
- Izard, C.E. (2002). *Translating Emotion Theory and Research Into Preventative Interventions*. Psychological Bulletin, 128(5), 796-824.
- İlk, G. (2019). Ergenlerde Kişilik Bozukluklarının Görülme Sıklığı ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kişilik Bozukluklarını Yordayıcı Etkilerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- İşgör, İ.Y. (2017). *Merhametin Öznel İyi Oluş Üzerindeki Yordayıcı Etkisinin İncelenmesi*. Gaziantep University Journal of Social Sciences,16 (2), 425-436.doi.10.21547/jss.290441.
- Jain, S., Shapiro, S. L., Swanick, S., Roesch,S.C., Mills, P.J., Bell, İ. and Schwartz, G.E.R.(2007). *A Randomized Controlled Trial of Mindfulness Meditation Versus Relaxation Training: Effects on Distress, Positive States of Mind, Rumination, and Distraction*. Annals of Behavioral Medicine, 33,11–21. doi:10.1207/s15324796abm3301 2.
- Jazaieri, H., McGonigal, K., Jinpa, T. and Doty, J.R. (2014). *A Randomized Controlled Trial of Compassion Cultivation Training: Effects on Mindfulness, Affect and Emotion Regulation*. Motivation and Emotion, 37(2),23–35. doi. 10.1007/s11031-013-9368-z.
- Jeffrey, D. (2016). *Empathy, Sympathy and Compassion in Healthcare: Is There A Problem? Is There A Difference? Does It Matter?*. Journal of the Royal Society of Medicine, 109(12) 446–452. doi. 10.1177/0141076816680120.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar* (10.Baskı). Evrim Yayınları, İstanbul
- Karadağ, E. ve Mutaftçılar, I. (2009). *Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme*. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 41-69.
- Karagöz, İ. (2014). *Allah İnsan ve Merhamet (1. Baskı)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karakaya Aka, D. (2001). *Akdeniz Üniversitesindeki Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Becerileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Kasapoğlu, A. (2006). *Empati ve Sempati Olgusuna Vurgu Yapan Bazı Ayetler*. Bilimname X, 1, 33-61.
- Kasuto, M. (2017). *Boşanmış Ailelerin Çocuklarının Boşanmamış Ailelerin Çocuklarına Göre Öz Saygı ve Ruh Sağlığı Değişkenlerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kavun, Y. (2016). Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kaya, H. ve Bektaş, M. (2019). *Çalışan Bireylerin Evcil Hayvanlara Bağlanma Nedenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma*. Mediterranean Journal of Humanities, IX (2), 401-417. DOI: 10.13114/MJH.2019.498.
- Kaymakcan, R. ve Mercan, H. (2012). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi*. Değerler Eğitimi Dergisi, 9 (21), 29-55.
- Kertes, D. A., Hall, N. ve Bhatt, S. S. (2018). *Children's Relationship With Their Pet Dogs And Oxtc Genotype Predict Child-Pet Interaction in An Experimental Setting*. Frontiers in Psychology, 9, 1472. doi:10.3389/fpsyg.2018.01472.
- Kılıç, S. (2016). *Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı*. Journal of Mood Disorders (JMood), 6(1), 47-8. Doi: 10.5455/jmood.20160307122823.
- Kılıç, S. (2013). *Örnekleme Yöntemleri*. Journal of Mood Disorders, 3(1), 44-6
- Kır, İ. (2011). *Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36), 381-404.
- Kıral, B. ve Başdağ, S. (2017). *Sınıf Öğretmenlerinin Merhamet Eğitimine İlişkin Görüşleri*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayısı, 80-96. doi. 10.24315/trkefd.366689.
- Klimecki, O. M., Leiberg, S., Ricard, M. ve Singer, T. (2014). *Differential Pattern of Functional Brain Plasticity After Compassion and Empathy Training*. SCAN, 9, 873-879. Doi:10.1093/scan/nst060.
- Kline, RB (1998). Principles and Practice of Structural Equation Modeling (1th.ed). New York, Guilford Basını.
- Koca, E. (2018). *Çocuk Semptom Ölçeği Geliştirme Çalışması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Koç, M. (2004). *Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (2), 231-256.

- Koçyiğit, G. ve Noyan, C.O. (2020). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Merhamet Algılarının İncelenmesi: Fenomenolojik Bir Çalışma. Ed. Furkan Çelebi. *Beşeri ve Sosyal Bilimlerde Kavramsal ve Uygulamalı Araştırmalar* içinde (219-234). Duvar Yayınları, İzmir.
- Konewko, S.M. (2016). *Merhamet ve Merhamet, Şefkat ve Empati. “Yeni Gerçeklik ve “Yeni” İtalya”*, Simonetta Milli Konewko Wisconsin Üniversitesi-Milwaukee, Doi. 10.1057 / 978-1-137-52416-4_7.
- Köse, S. (2003). *Psychobiological Model of Temperament and Character: TCI*. Yeni Symposium, 41 (2), 86-97.
- Krevans, J. and Gibbs, J. C. (1996). *Parents’ Use of Inductive Discipline: Relations to Children’s Empathy and Prosocial Behavior*. Child Development, 67, 3263–3277.
- Kulaksızoğlu, A. (2016). *Ergenlik Psikolojisi* (18. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2001) *Ergenlik Psikolojisi* (4.Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kurtoğlu, M. ve Başgül, Ş.S. (2021). *Koruyucu Faktör Olarak Öz-Şefkat Üzerine Bir Derleme Çalışması*. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 10(1), 56-65.
- Ladner, L. (2004). *The Lost Art of Compassion: Discovering The Practice of Happiness in The Meeting of Buddhism and Psychology*. HarperCollins Publishers, San Francisco.
- Laithwaite, H., O'Hanlon, M., Collins, P. and Doyle, P. (2009). *Recovery After Psychosis (RAP): A Compassion Focused Programme For Individuals Residing in High Security Settings*. Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 37, 511-526. Doi: 10.1017/ S1352465809990233.
- Lama, D. (2015). *Şefkatin Bilgeliği* (1.Baskı). Aya Kitap yayınları, İstanbul
- Lama, D. (2002). *Şefkatin Gücü*. Okyanus Yayınları, İstanbul.
- Lim, D. ve DeSteno, D. (2016). *Suffering and Compassion: The Links Among Adverse Life Experiences, Empathy, Compassion, and Prosocial Behavior*. Emotion, 16(2), 175.

- Liu, W., Mei, J., Tian, L. and Huebner, H.C. (2016). *Age and Gender Differences in the Relation Between School-Related Social Support and Subjective Well-Being in School Among Students*. Social Indicators Research. 125(3),1065–1083. doi. 10.1007/s11205-015-0873-1.
- Lockwood, P.L., Seara-Cardoso, A. and Viding, E. (2014). *Emotion Regulation Moderates The Association Between Empathy and Prosocial Behavior*. Plos One. 9 (5). Doi. org/10.1371/journal.pone.0096555.
- Lutz, A., Brefczynski-Lewis, J., Johnstone, T. and Davidson, R.J. (2008). Regulation of The Neural Circuitry of Emotion by Compassion Meditation: Effects of The Meditative Expertise. Public Library of Science, 3,1 –5. doi.10.1371/journal.pone.0001897.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Ahlak Gelişimi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mert, A. ve Gülmez, E. (2018). *Özgecilik ile Benlik Ayrımlaşması Arasındaki Yordayıcı İlişkinin Bazı Değişkenlerle İncelenmesi*. Turkish Studies Educational Sciences,13(11), 961-989.doi: <http://dx.doi.org/10.7827>.
- Michalik, N.M., Eisenberg,N., Spinrad,T.L., Ladd, B., Thompson, M. and Valiente, C. (2007). *Longitudinal Relations Among Parental Emotional Expressivity and Sympathy and Prosocial Behavior in Adolescence*. Social Development., 16(2), 286-309. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00385.x.
- Muris P., Meesters, C., Pierik, A. and Kock, B.D. (2016). *Good For The Telf: Self-Compassion And Other Self-Related Constructs in Relation to Symptoms of Anxiety and Depression in Non-Clinical Youths*. Journal Child of Family Studies, 25:607-17. doi. 10.1007 / s10826-015-0235-2.
- Nas, E. ve Sak, R. (2020). *Merhamet ve Merhamet Odaklı Terapi*. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (1), 64-84.
- Necef, I. ve Deniz, M. E. (2018). *Şefkat Korkusu Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Sözlü Bildiri. III. INES Education and Social Science Congress, (28.04.2018).*

- Neff, K., Bluth, K., Tóth-Király, I., Davidson, O., Knox, M., Williamson, Z. and Costigan, A. (2021). *Development and Validation of the Self- Compassion Scale for Youth*. Journal of Personality Assessment Journal of Personality, 103(1), 92-105. doi: 10.1080/00223891.2020.1729774.
- Neff, K. D. ve Pommier, E. (2013). *The Relationship Between Self-Compassion and Other-Focused Concern Among College Undergraduates*. Community Adults, and Practicing Meditators. Self and Identity, 12, 160–176.
- Neff, K. D. and Germer, C. K. (2012). *A Pilot Study and Randomized Controlled Trial of The Mindful Self-Compassion Program*. Journal of Clinical Psychology. [Epub ahead of print]. Doi:10.1002/ jclp.21923.
- Neff, K.D. (2003). *The Development of Validation of A Scale to Measure Self Compassion*. Self and Identity, 2 (3), 223-250.
- Neff, K. D. (2003b). *The Development And Validation of a Scale to Measure Self-Compassion*. Self and Identity, 2(3), 223-250.
- Neff, K. D. (2003a). *Self-Compassion: An Alternative Conceptualization of a Healthy Attitude Toward Oneself*. Self and Identit., 2:85–102. Doi:10.1080/15298860309032.
- Nikelly, A.G. (2005). *Positive Health Outcomes of Social Interest*. J Indiv Psychol, 61, 329- 342.
- Noddings, N. (2003). *Happiness and Education* (1th.ed). Cambridge University Press, England.
- Nunnally, J.C. and Bernstein, I. (1978). *Psychometric Theory*. McGraw-Hill Companies. NewYork.
- Nural, B. (2015). *Lise Öğrencilerinin Sınıf Yönetimine İlişkin Adalet Algıları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi Sakarya.
- Oğuz, Y.N., Kucur, K.D., Tepe, H. ve Örnek Büken, N. (2005). *Biyoetik Terimleri Sözlüğü* (1.Baskı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, K. (2014). *İnternet Bağımlılığı İnternetin Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Başa Çıkmak* (2.Baskı). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öncü, Ş. (2015). *Psikoterapistin Merhameti*. Psikeart. 38, 30-33.

- Önk, A. (2000). Gençlerin Kendileri ve Aileleri ile İlgili Yapıtaşlarının Repertuvar Grid Tekniği ile Tespiti, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özbay, Y. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (5.Baskı). Öğreti Yayınları, İstanbul.
- Özbek, M.F. (2004). *Toplumsal Yaşamda Empati*. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 1, ISSN:1694 – 528X.
- Özdelikara, A. ve Babur, S. (2020). Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeyi ve Empatik Eğilim İlişkisi. ACU Sağlık Bil Dergisi, 11(2), 342-349.
- Özdemir, Y. ve Sağkal, A.S. (2016). *Ergenler İçin Kısa Okulda Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Ege Eğitim Dergisi., (17) 2: 333- 350.
- Parlaz, E.A. ve Tekgül, N. (2016). *Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci*, Turkish Family Physician, 3(4).
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2010). *Cyberbullying and Self-Esteem*. Journal of School Health, 80(12), 614-621.
- Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi* (2.Baskı). Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Peker, H. (1991). *Çocukları ve Gençleri Suça İten Faktörler*. Diyanet Dergisi, 27(2), 83.
- Pommier, E., Neff, K.N. and Kiraly, I.T. (2020). *The Development and Validation of The Compassion Scale*. Sagepub.27(1), 21-39.doi.10.1177/1073191119874108 journals.sagepub.com/home/asm.
- Pommier, E. A. (2011). *The Compassion Scale*. Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences, 72, 1174.
- Pommier, E. (2010). *The Compassionate Scale*, (Unpublished Doctoral Thesis), The University of Texas at Austin, A.B.D.
- Post, S.G. (2005). *Altruism, Happiness, and Health: It's Good to be Good*. International Journal of Behavioral Medicine, 12(2), 66-77.

- Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N. and Westgarth, C. (2017). *Companion Animals and Child/Adolescent Development: A Systematic Review of The Evidence*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 14(3), 234. doi: 10.3390/ijerph14030234.
- Rabson, D. (2015). *Zeki Olmanın Şaşırtıcı Dezavantajları*.
- Raes, F., Pommier, E., Neff, K. D and Van Gucht, D. (2011). Construction and Factorial Validation of A Short Form of The Self-Compassion Scale. Clinical Psychology & Psychotherapy, 18(3), 250-255
- Reddy, S. D., Negi, L.T., Dodson-Lavelle, B., Silva, B.O., Pace, T.W., Cole, S.P., Raison, C.L. and Craighead, L.W. (2013). *Cognitive-Based Compassion Training: A Promising Prevention Strategy for At-Risk Adolescents*. Journal Child of Family Studies., 22,219-230. doi. 10.1007/s10826- 012-9571-7.
- Sarı, C. (2008). Ergenlerin Psikolojik Belirti Düzeyleri ve Uyumlarını Yordayan Bazı Değişkenler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Sarıçam, H. ve Erdemir, N. Şefkat- Merhamet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. 3rd International Symposium of Education and Values, (10- 12.10.2019) 3, 152-163 Doi: 10.13140/rg.2.2.18792.01288.
- Savi, F. (2008). 12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sayar, K. (2018). *Merhamet* (2.Baskı). Kapı Yayınları, İstanbul.
- Sayar, K. ve Manisalıgil, A. (2016). *Merhamet Devrimi* (3.Baskı). Timaş Yayınları, İstanbul.
- Sezer, Ö. (2010). *Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 1-19.
- Schopenhauer, A. (2017). *Merhamet* (4.Baskı). Dergah Yayınları, İstanbul.
- Schopenhauer, A. (2010). *The Two Fundamental Problems of Ethics*. Oxford Published, New York.

- Scott, P.A. (2000). *Emotion, Moral Perception And Nursing Practice*. Nursing Philosophy, 1(2), 123-133.
- Schumacher,E.R. and Lomax,G.R., (2004), “A Beginner’s Guide To Structural Equation Modeling”, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, ss. 200-210
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim Psikolojisi* (12.Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Selçuk, Z. (2004). *Gelişim ve Öğrenme* (10. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (27.Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Seppela, E., Rossomando, T. and Doty, J.R. (2013). *Social Connection and Compassion: Important Predictors of Health and Well-Being*. Social Research: An International Quarterly. 80(2), 411-430. doi: 10.1353/sor.2013.0027.
- Shapiro, S. L., Brown, K. W. and Biegel, G. M. (2007). *Teaching Self-Care To Caregivers: Effects of Mindfulness-Based Stress Reduction on The Mental Health of Therapists in Training*. Training and Education in Professional Psychology, 1 (2), 105-115.
- Shapiro, S. L., Astin, J. A., Piskopos, S. R. and Cordova, M. (2005). *Mindfulness-Based Stress Reduction For Health Care Professionals: Results From a Randomised Control Trail*. International Journal of Stress Management, 12,164–176. doi:10.1037/1072-5245.12.2.164.
- Shapiro, L.E. (2000). *Anne ve Babalar İçin Duygusal Zeka Rehberi* (Çev. Kartal, Ü). Varlık Yayınları, İstanbul.
- Sutton, E., Schonert-Reichl, K., Wu, A., D. and Lawlor, M. S. (2017). *Evaluating The Reliability and Validity of The Self-Compassion Scale Short Form Adapted for Children Ages 8–12*. Child Indicators Research, 6 (3). doi.10.1007/s12187-017-9470-y.
- Sprecher, S. and Fehr, B. (2005). *Compassionate Love For Close Others and Humanity*. Journal of Social and Personal Relationships., 22(5), 629-651.
- Steinberg, L. (2007). *Risk Taking in Adolescence*. Current Directions in Psychological Science, 16(2),55-59. doi: 10.1111/j.1467-8721.2007.00475.x.

- Stewart T. and Suldo S. (2011). *Relationships Between Social Support Sources and Early Adolescents' Mental Health: The Moderating Effect of Student Achievement Level*. Psychology in The School., 48(10):1016-33.
- Strauss, C., Taylor, B.L., Gu, J., Kuyken, W., Baer, R., Jones, F. and Cavanagh, K. (2016). *What Is Compassion and How Can We Measure It? A Review of Definitions and Measures*. Clinical Psychology Review., 47:15-27. Doi./10.1016/j.cpr.2016.05.004.
- Susman, E.J. and Doran, L.D. (2009). Puberty "Its Role In Development". Irving B. Weiner (Ed). *Adolescence*. in (289-320). Doi. 10.1002/9781118133880.hop206012. Wiley Online Library.
- Şahin, Ş. ve Çöven Özüçelik, Ç. (2016). *Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme*. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi., 5(1), 42-49.
- Şencan, H. (2005). *Güvenilirlik ve Geçerlilik* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Eskişehir.
- Tarhan, N. (2020). *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zeka* (26. Baskı). Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tatum, K. J. (2013). *Adherence To Gender Roles As a Predictor of Compassion and Self-Compassion in Women and Men*. Ph.D. Thesis, Baylor University, Waco, TX.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, B. A. (2001). *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe ilk Adım* (1.Baskı). Nobel Yayınları, Ankara.
- Tian, L., Wang, D. and Huebner, E. S. (2015). *Development And Validation of The Brief Adolescents' Subjective Well-Being in School Scale (BASWBSS)*. Social Indicators Research., 120, 615-634.
- Tian L., Tian Q. and Huebner ES. (2016). *School-Related Social Support and Adolescents' School-Related Subjective Well-Being: The Mediating Role of Basic Psychological Needs Satisfaction at School*. Social Indicate Research, 128(1), 105-29.
- Tousignant, B., Eugène, F., Sirois, K. and Jackson, P.L. (2018). *Difference in Neural Response to Social Exclusion Observation and Subsequent Altruism Between Adolescents and Adults*. Neuropsychologia, 116, 15–25.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2021).
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2021a). <https://sozluk.gov.tr/>

- Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. (2021).
- Türkgeldi, S.K. (2019). *İzleyici-Karakter İlişkisi Bağlamında Empati ve Sempatinin İçkinliği: “Arka Pencere” Örneği*. SineFilozofi Dergisi, 4(7).
- Uğur, M.M. (2011). Bir Duygu Olarak Merhametten Bir Eylem Olarak Merhamete, Kutlu Doğum Haftası “Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi” Sempozyumu, (15-17.04.2011), DİB Yayınları, Ankara.
- Uğurlu, A. (2015). *Izdirap ve Merhamet “Schopenhauer’de İrade-Ahlak İlişkisi* (1.Baskı). İz Yayıncılık, İstanbul.
- Ulutürk, S. (2019). *11 – 18 Yaş Arası Boşanmış Aile Çocuklarının ve Boşanmamış Aile Çocuklarının Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Davranış Sorunlarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi*, International Social Sciences Studies Journal, 5(47), 5772-5785.
- Ümmet, D., Ekşi, H ve Otrar, M. (2013). *Özgecilik (Alturism) Ölçeği Geliştirme Çalışması*. Değerler Eğitimi Dergisi., 11(26), 301-321.
- Vogel, F. R. (2008). Stress in The Workplace: The Phenomenon, Some Key Correlates and Problem Solving Approaches (Unpublished Doctoral Dissertation), University of Pretoria.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi* (15. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yener, Ö. (2011). *Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (5), 63-87.
- Yetim, E. ve Çevik, D. D. (2018). *Bir İş Sağlığı Konusu Olarak Öğretmenlerde İş Stresi ve Başa Çıkma Yolları: Alan Araştırması*. Journal of Awareness, 3(5), 637-652.
- Yıldırım, M. ve Sarı, T. (2018). *Öz-Şefkat Ölçeği Kısa Formu’nun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (4), 2502-2517.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, M. ve Topçuoğlu, P. (2016). *Özgeciliğin Çeşitli Demografik Değişkenlerle İncelenmesi: Sakarya Örneği*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (32), 40-53.
- Yıldız, A. (2017). *İnternet Bağımlılığı İçin Kolaylaştırıcı Bir Faktör Olarak Sanal Dünyada Etik Duyarlılık Azalması*. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 9(4), 398-409.
- Yurduseven, R. (2018). Hz.Peygamber'in Hadislerinde Empati.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hitit Üniversitesi, Çorum
- Yurt, M. E ve Bayraktutan, O. (2016). Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Önemi. Uluslararası Aile İçer Eğitim Çalıştayı, s.279, Iğdır Üniversitesi, Iğdır.
- Zengin, H., Yalnızoğlu Çaka, S. ve Çınar, N. (2018). *Adaptation of The Adolescent Measure of Empathy and Sympathy (AMES) to Turkish: A Validity and Reliability Study*. Anatolian Journal of Psychiatry, 19(2):184-191.
- Weng, H.Y., Fox, A.S., Shackman, A.J., Stodola, D.E., Caldwell, J.ZK., Olson, M.C., Rogers, G.M. and Davidson, R.J. (2013). *Compassion Training Alters Altruism and Neural Responses to Suffering*. Psychological Science 24(7) 1171–1180. doi. 10.1177/0956797612469537.
- Wispe, L. (1986). *The Distinction Between Sympathy and Empathy: To Call Forth a Concept, A Word Is Needed*. Journal of Personality and Social Psychology, 50 (2), 314-321. Doi. 10.1037/0022-3514.50.2.314.

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartıştım ve kendisi bütün sorularımı cevapladı. Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya Velisi olduğumortaokulunda/lisesindesınıfında bulunan oğlum/kızım'ın Ergenlerde (12-18 Yaş) Merhamet Ölçeğini doldurmasını/uygulanmasını;

kabul ediyor ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı, saklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

EK4: Taslak Ölçek

Değerli Katılımcı,

“Ergenlerde Merhamet (12-18 Yaş) Ölçeği” konulu araştırma kapsamında sizlerin değerli görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sizden, her bir maddeyi okuyup, o maddede belirtilen durumla ilgili görüşlerinizi, maddenin karşısındaki alana işaretlemeniz (X) istenmektedir. Anket ile toplanacak olan veriler tamamen bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak olup, hiçbir kurum ve kuruluşa verilmeyecektir.

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederim.

Gül KOÇYİĞİT- Üsküdar Üniversitesi Psikoloji Bölümü Doktora Tez Öğrencisi

BÖLÜM I – Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz	Erkek ()	Kadın ()		
Okul Düzeyiniz	Ortaokul ()	Lise ()		
Sınıf Düzeyiniz	İlköğretim 6.sınıf ()	7.sınıf ()	8.sınıf ()	
	Lise 1 ()	Lise 2 ()	Lise 3 ()	Lise 4 ()
Annenizin Eğitim Durumu	İlköğretim ()	Ortaöğretim()	Lise ()	Üniversite()
Babanızın Eğitim Durumu	İlköğretim ()	Ortaöğretim()	Lise ()	Üniversite()
Ailenizin Gelir Düzeyi	Alt ()	Orta()	Üst()	

BÖLÜM II

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
1.Başarısız olduğumda kendimi eleştiririm.						
2.Yetersiz olduğum konularda kendime karşı hoşgörülü yaklaşırım.						
3.Beni bir şey üzdüğünde sakin olmaya çalışırım.						
4.Hoşuma gitmeyen özelliklerimi fark ettiğimde kendimi suçlarım.						
5.Mükemmel olmak zorunda değilim.						
6.Hata yaptığımda kendimi aptal gibi hissederim.						
7.Başarısızlıklar karşısında kendimi eleştirmeden sakin kalabilirim.						
8.Bu hayatta sadece benim kusurlarım olduğunu düşünürüm.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
9.Hata yaptığımda kendime kızmam.						
10.Yanlış bir şey yaptığımda herkesin yanlış yapabileceğini düşünürüm.						
11.Benim için önemli bir konuda başarısız olursam kendimi yetersiz hissederim.						
12.Üzgün olduğumda diğer çocukların benden daha sevinçli olduğunu düşünürüm.						
13.İyi bir şey yaptığımda kendimi ödüllendiririm.						
14.Herkes hata yapabilir diye düşünürüm.						
15.Kendimi başarısız hissettiğimde olumlu özelliklerimi aklıma getirmeye çalışırım.						
16.İnsanlara karşı sevecen olmayı ve iyi davranmayı isterim.						
17.Mutsuz bir insan gördüğümde ona yardım etmek isterim.						
18.Bir kişi zor duruma düştüğünde ona yardım etmek isterim.						
19.Güçsüz insanlara yardım edilmesi gerektiğini düşünürüm.						
20.İhtiyaç sahibi bir insanı gördüğümde üzülürüm.						
21.Evsiz insanlar gördüğümde onların ihtiyaçlarını karşılamak isterim.						
22.Maddi ihtiyacı olan başka çocuklar için okulda yardım kampanyası başlatmak isterim.						
23.Yaşlı insanlara otobüste yer veririm.						
24.Yemeğimi aç olduğunu düşündüğüm başka insanlarla paylaşıyorum.						
25. Sevdiğim bir eşyayı ihtiyacı olan bir başkasına hiç düşünmeden veririm.						
26. Farklı millet, renk, cinsiyet ayırmadan zor durumda olan herkese elimi uzatma ihtiyacı hissederim.						
27. Yürümekte zorlanan kişilere eşlik etmem gerektiğini düşünürüm.						
28.Arkadaşlarımdan kendilerini iyi hissetmeleri için zaman harcarım.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
29.Başkalarının yaşadığı acıyı onları tanımasam bile kolaylıkla hissedebilirim.						
30.Yardım kermeslerinde görev almak isterim.						
31.Hayvanlarla zaman geçirmeyi severim.						
32.Hayvanların yaşadığı barınakların yıkılması beni üzer.						
33.Soğuk havada dışarıda yaşayan hayvanlara üzülürüm.						
34.Sokaktaki aç olan hayvanları beslemek için yollar bulurum.						
35.Acı çeken hayvanlara üzülürüm.						
36.Hayvanlar ve bitkiler insanlardan daha önemsiz canlılardır.						
37. Ağaçları çok severim.						
38.Ağaçlar ilgi ve bakıma ihtiyaç duyarlar.						
39.Bitkileri koparmam, onlara zarar vermem.						
40.Sokak hayvanlarının korunmaya ihtiyaçları vardır.						
41.Bitki ve hayvanları koruma konusunda istekli değilimdir.						
42.Ağaçta mahsur kalmış bir hayvanı kurtarmak için görevlilere haber veririm.						
43.Yolda yürürken karıncalara basmamak için çaba gösteririm.						
44.Kurumak üzere olan bir bitki gördüğümde onu sulamak isterim.						
45.Hayvanların daha iyi şartlarda yaşamaya hakları olduğunu düşünürüm.						
46.Kirli çamaşırlarımı birinin söylemesini beklemeden kirli sepetine atarım.						
47.Yerine getirmediğim her görevi başkası yapmak zorunda kalır.						
48.Bana herhangi bir görev verilmesinden mutlu olurum.						
49. Benden bir şey yapmam istendiğinde hemen ortadan kaybolurum.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
51.Ödevlerimi yapma konusunda başkalarından yardım beklemem.						
52.Okul içinde bana verilen görevleri zamanında yerine getiririm.						
53.Anne babamın uyarmasına gerek kalmadan görevlerimi (ödev, oda toplama vb.) yerine getiririm.						
54.Evde açık unutulmuş ışıkları kapatırım.						
55.Sorumluluklarımı yerine getiririm.						
56.Bana verilen bir görevi yarım bırakmam.						
57.Bir başkasına söz veririm tutarım.						
58.Bulduğum çevreyi (odamı, okulda sıramı) temiz tutarım.						
59.Evdeki büyüklerin bana görev vermesinden hoşlanırım.						
60.Hatalı davrandığım zaman, hata yaptığım kişiden özür dilerim.						
61.Yakınımdaki bir arkadaşım üzgün olduğunda bundan etkilenmem.						
62.Birinin ağlamasından hiç hoşlanmam.						
63.Arkadaşlarımın ne hissettiği beni pek ilgilendirmez.						
64.Arkadaşıma sınav öncesi ders notlarımı vermem.						
65.Diğer insanların başına gelen kötü olaylar umurumda olmaz.						
66.Arkadaşıma ağladığını gördüğümde umursamam.						
67.Sınavda bilgiye ihtiyacı olan bir arkadaşımı bilgimi kullandırmam.						
68.Canım bir şey yapmak istemiyorsa başkası için harekete geçmem.						
69.Kullanmadığım eşyalarımın başka çocuklara verilmesini istemem.						
70.Başkalarını umursamadan otobüste yüksek sesle müzik dinlerim.						
71.Sıra olan yerlerde beklemektense kaynak yapmayı tercih ederim.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
72.Kendi çıkarlarım her şeyden daha önemlidir.						
73.Sadece kendi mutluluğum önemlidir.						
74.Arkadaşıma kötü davransam bile onların bana her zaman iyi davranması gerektiğini düşünürüm.						
75.Herkes ben ne istersem onu yapmalıdır.						
76.İnsanların ne hissettiğini anlayabilirim.						
77.Yalnız birini görmek beni üzer.						
78.Başkalarının ne hissettiğini anlamakta zorluk çekerim.						
79.Bir başkasının üzgün olduğunu genellikle anlamam.						
80.Televizyonda acıklı bir şey izlemek beni üzer.						
81.Başkalarının mutlu olduğunu anlayabilirim.						
82.Öğretmen arkadaşına kızdığına onun nasıl hissettiğini anlayabilirim.						
83.Sınavda başarısız olan arkadaşımın ne hissettiğini anlayabilirim.						
84.Başkalarının yaşadığı bir sorun beni kendi sorunum kadar ilgilendirir.						
85.Başka birinin kendini suçlu hissettiğini anlayabilirim.						
86.Bir başkasına vurulması, tokat atılması irkilmeme neden olur.						
87.Birinin moralinin bozulduğunu, duruşundan ve tavrından anlayabilirim.						
88. Bir arkadaşımın ağladığını görürsem bende duygulanırım.						
89. Bir arkadaşımın alay edildiğinde duygularını anlarım.						
90.Kendimi karşımdaki kişinin yerine koyabilirim.						
91.Herhangi bir karşılık beklemeden ihtiyaç duyan birine yardım etmeye hazırım.						
92.Benden bir şey istendiğinde bu isteği memnuniyetle yerine getiririm.						
93.İnsanlara faydalı olmak benim için önemlidir.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
94.Bir yabancı için asansörün kapısını açık tutarak bekletirim.						
95.Caddede karşıdan karşıya geçmeye çalışan yaşlı birine yardım ederim.						
96.Morali bozuk birini gördüğümde ona moral vermeye çalışırım.						
97.Sıkıntılı dönemlerde insanların yanında olarak onlara destek olurum.						
98.İhtiyacı olan insanlara elimden geldiğince yardım ederim.						
99.Başkalarına yardım etmektense, kendime zaman ayırmayı tercih ederim.						
100.Anneme/babama ev işlerinde yardım ederim.						
101.Kardeşimin ödevini yapmasına yardım ederim.						
102.Otobüste oturuyorsam, ayakta olan arkadaşımın çantasını yanıma alırım.						
103.Maddi imkansızlığı olan çocuklara oyuncak ve kitaplarımdan veririm.						
104.Yaşlı/hasta kişilerin alışverişlerinde yardımcı olurum.						
105.Fazla olan eşyalarımı ihtiyacı olan kişilerle paylaşırım.						
106.Eşyaları özensizlik, dikkatsizlik veya dalgınlık yüzünden kırarım veya dökerim.						
107. Yürürken yolda olup bitenlere dikkat etmeden hızlıca giderim.						
108.Sınıfımda bulunan (pano, dolap, masanın yeri vb.) eşyalardaki değişiklik dikkatimi çeker.						
109.Arkadaşım bana bir şey anlatırken ona odaklanmakta zorlanırım.						
110.Gelecekte olabilecek durumlarla ilgili düşünürüm.						
111.Yaptığım bir işe odaklanmakta zorluk çekerim.						
112. Yürüdüğüm yolda meydana gelen değişiklikleri fark etmem.						
113.Yürürken yolda karşılaştığım tanıdıklarımı fark etmem.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
114.Birinin bana seslendiğini genellikle duymam.						
115.Döner kapıdan geçerken arkamdan gelene kapının çarpacağını düşünmeden geçerim.						
116.Çoğu zaman alışverişte ya da bir kapı girişinde (alışveriş merkezi vb.) sıranın nereden ilerlediğini fark etmem.						
117.Yolda yürürken sıklıkla ayağım takılır ya da çukura, altı su dolu kırık asfalt taşlara basarım.						
118.Sınıfımda ihtiyaç sahibi olan kişileri fark etmem.						
119.Günlük yapmam gereken işleri nasıl yaptığımı fark etmeden yaparım.						
120.Her yaptığım işte az da olsa mutlaka bir hata yaparım.						
121.Birisine haksızca davranıldığını gördüğümde umursamam.						
122. Başkalarının nasıl hissettiği beni ilgilendirmez.						
123.İnsanların zayıflıklarından faydalanırım.						
124.Zor durumda olan birini gördüğümde onun bunu hak etmiş olduğunu düşünürüm.						
125.Otobüste yaşlı birine yer vermemek için kafamı başka yöne çeviririm.						
126.Acı çeken insanlar gördüğümde duygusal olarak etkilenmem.						
127.İnsanların çoğu acımasızdır.						
128.Başkalarına isteyerek zarar veririm.						
129.Hayvanlara acımam.						
130.Diğer canlılar bu dünyada olmasa da olur.						
131.Kardeşimin/ arkadaşımın azar işitmesine sevinirim.						
132.Televizyonda çok üzücü bir haber duyduğumda duygulanmam.						
133.Benden küçük olanlara karşı acımasızca (vurmak, dövmek gibi) davranırım.						
134.Yere düşen birini gördüğümde onun acısını hissetmem.						

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)	Bilmiyorum
135.Yürürken yerde gördüğüm her canlının üzerine bilerek basar öldürürüm.						
136.Başkalarının haklarına saygı gösteririm.						
137.Herkesin iyi yaşamaya hakkı olduğunu düşünürüm.						
138.İnsanlara farklı davranılmasından hoşlanmam.						
139.Farklı din, ırk, renk, cinsiyetten olan herkese aynı şekilde davranırım.						
140.Arkadaşlarımla pasta yerken büyük dilimi ben alırım.						
141.Arkadaşım hakkında karar vermeden önce onu dinlerim.						
142.Ödevlerimi evde kendim yapmak yerine okulda arkadaşımın ödevini kopya ederim.						
143.Haklı olan kişi sevmediğim biri de olsa onun yanında olurum.						
144.Kardeşimle /arkadaşım ile iş bölümü yapacaksa görevlerimizin eşit olmasına dikkat ederim.						
145.Herhangi bir şeyin dağıtımı (yiyecek, içecek, araç-gereç vb.) için görev verildiğinde sevmediğim arkadaşlarıma da eşit bir şekilde dağıtım yaparım.						
146.Zor bir durumda yalnızca yakın arkadaşlarımı korurum.						
147.Herkesin eşit haklara sahip olduğunu düşünürüm. (örneğin; her çocuk okula gidebilmelidir)						
148.Öğretmen hep aynı kişiye söz hakkı verdiğinde sinirlenirim.						
149.Kurallar herkes için aynı olmalıdır.						
150.Sevmediğim kişi başarılı olduğunda onu takdir etmem.						

EK5: Sanal Duyarlılık Alt Ölçek Taslak Maddeleri

- 1.Sanal ortamda başka kimlik altına girerek başkalarının canını sıkırım.
- 2.Sanal ortamda kırıcı bir davranışa uğrayan arkadaşına moral vermek isterim.
- 3.Sanal ortamda başkalarını/arkadaşımı üzen birisini fark ettiğimde şikayet ederim.
- 4.Sanal ortamda bir başkasına söylenen kırıcı, aşağılayıcı sözlere üzülürüm.

EK7: Ergenlerde (12-18 Yaş) Merhamet Ölçeği

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)
1.İhtiyaç sahibi bir insanı gördüğümde üzülürüm.					
2.Yemeğimi aç olduğunu düşündüğüm başka insanlarla paylaşıyorum.					
3.Yürümekte zorlanan kişilere yardım etmem gerektiğini düşünürüm.					
4.Maddi ihtiyacı olan çocuklara yardım kampanyası başlatmak isterim.					
5.Hayvanların yaşadığı barınaklarının yıkılması beni üzer.					
6.Sokaktaki aç olan hayvanları beslemek için yollar bulurum.					
7.Caddede karşıdan karşıya geçmeye çalışan yaşlı birine yardım ederim.					
8.Herkesin iyi yaşamaya hakkı olduğunu düşünürüm.					
9.Başkalarının mutlu olduğunu anlayabilirim.					
10.Öğretmen, arkadaşıma kızdığında onun nasıl hissettiğini anlayabilirim.					
11.Sınavda başarısız olan bir arkadaşımın ne hissettiğini anlayabilirim.					
12.Birinin moralinin bozulduğunu, duruşundan ve tavrından anlayabilirim.					
13.Bir arkadaşımın alay edildiğinde duygularını anlarım.					
14.Bana herhangi bir görev verilmesinden mutlu olurum.					
15.Bana verilen bir görevi yarım bırakmam.					
16.Evdeki büyüklerin bana görev vermesinden hoşlanırım.					
17.Benden bir şey istendiğinde bu isteği memnuniyetle yerine getiririm					
18.İnsanlara faydalı olmak benim için önemlidir.					
19.Kurumak üzere olan bir bitki gördüğümde onu sulamak isterim.					
20.Diğer insanların başına gelen kötü olaylar umurumda olmaz.					

ERGENLERDE (12-18 YAŞ) MERHAMET ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)
21.Kendi çıkarlarım her şeyden daha önemlidir.					
22.Sadece kendi mutluluğum önemlidir.					
23.Yalnız birini görmek beni üzer.					
24.Televizyonda acıklı bir şey izlemek beni üzer.					
25.Bir arkadaşımın ağladığını görürsem bende duygulanırım.					
26.Acı çeken insanlar gördüğümde duygusal olarak etkilenmem.					
27.İnsanların zayıflıklarından faydalanırım.					
28.Kardeşimin/ arkadaşımın azar işitmesine sevinirim.					
29.Benden küçük olanlara karşı acımasızca (vurmak, dövmek gibi) davranırım.					
30.Arkadaşlarımın ne hissettiği beni pek ilgilendirmez.					